

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК

**«Көркемөнерден білім беру:
өнер - теориясы - әдістемесі» сериясы**

**Серия «Художественное образование:
искусство - теория - методика»
№ 3 (24), 2010 г.**

*По материалам Международной научно-практической конференции
«Искусство, педагогика и общество: актуальные проблемы
художественного и музыкального образования»*

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК

Көркемөнерден білім беру:
өнер - теориясы - әдістемесі» сериясы

Серия «Художественное образование:
искусство - теория - методика»
№ 3 (24)

*По материалам Международной научно-практической конференции
«Искусство, педагогика и общество: актуальные проблемы
художественного и музыкального образования»*

Алматы, 2010

Хабаршы. «Көркемөнерден білім беру: өнер - теориясы - әдістемесі» сериясы. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ. - 2010. - 3 (24). - 95-бет.

Вестник. Серия «Художественное образование: искусство - теория - методика». - Алматы: КазНПУ им.Абая. - 2010. - № 3 (24). - 95 с.

Бас редактор

пед.гыл.д., профессор Б.А.АЛЬМУХАМБЕТОВ

Редакция алқасы:

*ҚР СО мүшесі, пед.гыл.к., профессор Б.Е.Оспанов,
пед.гыл.д., профессор Л.К.Керимов,
пед.гыл.к., доцент Н.Г.Назарова,
пед.гыл.к. Ш.А.Акбаева,
пед.гыл.к., доцент С.Н.Данилушкина (жауапты хатшы)*

Главный редактор

д.п.н., проф. Б.А.АЛЬМУХАМБЕТОВ

Редакционная коллегия:

*член Союза художников РК, к.п.н., профессор Б.Е.Оспанов,
д.п.н., профессор Л.К.Керимов,
к.п.н., доцент Н.Г.Назарова,
к.п.н. Ш.А.Акбаева,
к.п.н., доцент С.Н.Данилушкина (ответ.секретарь)*

ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО И МУЗЫКА: КОМПАРАТИВИЗМ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ЯЗЫКА

М.Э.Султанова -

*кандидат искусствоведения, старший преподаватель кафедры методики
преподавания спецдисциплин, музыки и хореографии
КазНПУ им. Абая*

Вдумчивый анализ реалий развития искусства в целом, а также современных педагогических технологий объясняет необходимость внедрения в учебный процесс, как средней школы, так и высших учебных заведений предмета «Мировая художественная культура». Эта дисциплина позволяет в общих чертах ознакомиться с эволюцией мира искусства и сформировать понимание тесных взаимосвязей, существующих между разными видами искусств, например, изобразительного и музыки. На наш взгляд, особенно актуально это для национального искусства казахов, где для музыки и орнаменталистики действовали одни и те же законы формообразования – свобода импровизации, обусловившая неповторимость художественного произведения.

Такая образовательная политика требует наличия квалифицированных специалистов, способных разбираться в теоретических и отчасти практических особенностях истории и теории всех видов искусства, анализируя, сравнивая и сопоставляя их принципы, законы и формы изучения.

Одним из самых эффективных методологических подходов в современном искусствознании может быть *компаративизм*, позволяющий осуществить сравнительный анализ связей, установить различия и сходства в многообразии проявлений художественно-творческой силы человеческого сознания.

Необходимость педагогических кадров, способных в равной степени разбираться в тонкостях различных видов искусств, определяет задачи и требования, выдвигаемые к подготовке специалистов в формате высших учебных заведений. Поэтому современное искусствоведение не может, как прежде, глобально разделять изобразительное искусство и музыку, тем самым, обедняя познавательный процесс, не позволяя человеку раскрыть свои исследовательские и практические навыки в полном объеме. Если студенты художественных специальностей уже имеют определенные познания в некоторых видах искусства, то в процессе обучения и при наличии гармоничного тандема с преподавателем могут успешно освоить и применять метод компаративистского анализа, осуществляя комплексное исследование всего мира искусства.

Возможность выделения общих качеств и особенностей, характерных для того или иного вида искусства, формирует целенаправленный непредвзятый научный подход, позволяющий видеть глубинные, можно

сказать, генетические взаимосвязи, объединяющие не только творческие практики в рамках одного этноса, но и общность художественного сознания разных народов в целом. Это в значительной мере влечет неизбежное расширение ассоциативного мышления, возможность более широкой и вдумчивой трактовки художественного текста и интерпретационной свободы.

Безусловно, это может вызвать критику со стороны приверженцев классического образования, но интеграционные процессы, затронувшие практически все сферы общественной жизни, требуют инноваций и в устоявшемся формате специализированного художественного образования.

Современное искусство ставит гораздо больше вопросов, чем исследователи находят ответов на них, и прежние методы и схемы не слишком удовлетворяют все- растущий интерес. Нынешний художественный креатив «многоканален», и стало быть, таким и может быть художественное образование, воспринимающее синтез искусств как должное.

Для изучения истории и теории традиционного искусства казахов чрезвычайно важно понимать специфику и неотделимость разных видов художественного творчества, особенно ярко проявляющихся в музыке и прикладном искусстве. Эта научная проблема вдохновляет на поиски все большее количество исследователей в разных областях гуманитарных знаний. Также она является ключевой и для современного казахстанского искусствознания.

Центральное понятие всего художественного творчества казахов - «орнамент» в равной мере справедливо и для прикладного искусства и для музыки. Взаимосвязь орнамента, а под ним можно смело подразумевать изобразительное искусство вообще, и музыки характерна не только для древнего синкретизма и символики. Это единство имеет в основе идентичность художественно-мыслительных процессов, гармонично воплощаемых в музыке или орнаменте наиболее выразительные и универсальные формы.

Поэтичность и музыкальность орнаментов кочевников бесспорна. Философский смысл образов неотделим от космогонии, мифологии и ритуалов. В народном творчестве орнамент чаще всего мыслится как носитель главной идеи художественной формы, основой традиционности. И если в профессиональном искусстве орнамент чаще всего использовался в качестве приятного декоративного дополнения, то в народном искусстве он играет особую роль, в первую очередь именно как язык. Известный исследователь традиционного казахского искусства К.Т.Ибраева прямо называет орнамент *«изобразительным фольклором»* [1, с.18], и это чрезвычайно важно для раскрытия его значения.

Распространенное мнение гласит, что орнаментология своим появлением обязана реалистическому пониманию природы, и непременно должна быть связана с какой-то конкретной формой вещи. Долгое время именно это свойство природы орнамента безосновательно служило поводом

априорно считать его чем-то второстепенным и не имеющим особого духовного содержания. Здесь важно четко разграничить то, что мы знаем как узор, и орнамент как таковой, ибо их часто считают тождественными величинами. Думается, что узор является не более чем рисунком, представляющим разнообразные сочетания линий, цветовых пятен и т.п. Орнамент же есть нечто фундаментальное. Это – визуальное выражение мировоззренческих концептов, имеющее определённую закономерность, основанную на симметрии и ритме.

Орнамент характеризуется двумя художественными параметрами: мотивом и композицией, где «мотив – категория пространства в орнаменте, тогда как композиция есть, соответственно, категория времени» [2, с.30]. То есть здесь мы опять сталкиваемся с синкретизмом миропонимания, где «одно есть другое». Поэтому орнамент у кочевников выступает как самостоятельная философская и художественная система, объединяющая время и пространство, что и является духовной основой существования номадов как таковых и испытывает незначительные изменения в форме в отличие от постоянства содержания. С точки зрения А.И.Мухамбетовой, приблизиться к пониманию сути казахского орнамента, существующего как данность в пространстве можно лишь посредством медитативного созерцания «путем бифункционального переключения, происходящего во времени» [3, с.61]. Именно мотиву как первооснове орнамент обязан своей жизнеспособностью. Сочетание мотивов создает художественный язык орнамента.

Для музыки мотив также есть ключевое понятие. Алгоритм действия мотива как особой категории, имеющей глубокий философский смысл, в точности такой же, что и в орнаментологии. Другими словами, «музыка и орнамент - язык и форма осуществления неких фундаментальных структур художественного мышления, находящихся свое выражение не столько в динамике смыслов, как в других видах искусства (литературе, кино, живописи, скульптуре, хореографии и т.п.), сколько в специфических предсмысловых пространственно-двигательных образованиях» [4, с. 111].

Таким образом, орнамент и музыку можно рассматривать в качестве взаимодополняющих элементов мира искусства номадов, поскольку орнамент «воплощает подобные предсмысловые структуры преимущественно в пространственных формах, содержащих двигательные ассоциации в потенциале. А музыка, наоборот: в ней двигательное начало является доминирующим, а пространственные представления существуют в виде некоей синестетической ауры, сопровождающей развитие музыкальной ткани» [1, с. 112]. Отсюда следует, что ассоциативная динамика орнамента находит свое выражение в музыке, а пространственная свобода музыки гармонично «вписывается» в орнамент. Единое поле, образованное потенциалами орнамента и музыки, их пространственно-временных возможностей, способно существенно расширить горизонт переосмысления современным человеком наследия национальных духовных ценностей.

И музыка и орнамент относятся к невербальным художественным формам. Поэтому их роднит широкое применение сравнений, приблизительность описания и даже отчасти обращение к геометрическому выразительному языку. Музыка, звучащая в голове мастерицы, склонившейся над ковром или сырмаком, вдохновляла ее на создание особых орнаментальных мыслеформ, задавала творческий вектор. И если образно-пространственные алгоритмы традиционного орнамента визуально вычленимы, то в музыке они лишь виртуально представляемы. Это позволяет задействовать зрение и слух в другом, более масштабном уровне, чем просто как физические органы чувств.

Традиционная музыка казахов не знала нот, и архиважное значение в ней отводилось импровизации. В целом, придерживаясь определенного жанрового направления, человек, тем не менее, был свободен в выборе пространственной динамики музыкальной массы. В прикладном искусстве также не существовало жестких правил для орнамента. Конечно, семантическое значение отдельных элементов было известно, но композиционный мотив создавался, соотносясь со свободным волеизъявлением мастера-импровизатора.

Многие исследователи теории западноевропейской музыки отмечают, что некоторые произведения, чья история уходит корнями в далекое прошлое, «изначально ориентированные на нормы свободно-импровизационного искусства, стали постепенно утрачивать связь с ними. Записанные в нотах, они теряли одно из своих важнейших качеств – неповторимость и приобретали новое – стабильность, а вместе с тем и автономность [5, с. 35].

Эти импровизации теперь могли быть исполнены любым исполнителем, в том числе и таким, кто не намеревался заботиться о сохранении первоначального авторского эмоционального смысла. В прикладном искусстве работали те же принципы: общая структурная канва орнамента могла использоваться в дальнейшем, но уже без духовного компонента, в результате чего появлялся точный слепок, напоминающий посмертную маску, лишенную жизни.

Мелодии казахских кюев подсказаны самой природой, воспроизводя в памяти необъятность степных просторов. Как свободно льются звуки народной музыки, так и непринужденно развивается традиционный орнамент, который видится нам выражением равновесного целостного пространства, его потенциальной скрытой энергии. Именно эта выразительная особенность предоставляет художнику возможность проявить творческий креатив, побуждая к действию художественную мысль как активное начало.

Таким образом, подытоживая вышесказанное, справедлив следующий вывод: в современном искусствознании появились новые унифицирующие тенденции, новые векторы, которые, будучи сами по себе интегрированными, или же определяющими обуславливают необходимость применения

компаративного анализа в искусстве. Эта особенность художественной культуры сегодняшнего дня требует инноваций системы профессионального художественного образования в нашей республике.

1. *Ибраева К.Т. Казахский орнамент. - Алматы: Өнер, 1994. - 128 с.*
2. *Буткевич Л.М. История орнамента. - М.: Владос, 2003. - 272 с.*
3. *Аманов Б.Ж., Мухамбетова А.И. Казахская традиционная музыка и XX век. - Алматы: Дайк-Пресс, 2002. - 544 с.*
4. *Синцов Е.В. Структурно-пространственные соответствия музыки и орнамента // Электроника, музыка, свет: Материалы международ. конф. - Казань: Фэн, 1996. - С. 111-114.*
5. *Продьяма Т.Ф. Старинная токката: история и теория жанра. Исследование. - Алматы, 2009. - 236 с.*

Түйін

Автор қазіргі өнертануды елеулі дамытуда қазақтың дәстүрлі оюы негізінде музыка мен бейнелеу өнерінің жалпы принциптерін зерттейтін компаративисттік талдауды қолданудың мүмкіндіктерін қарастырады.

Summary

The author considers application possibilities comparative-historical the analysis investigating the general principles of music and the fine arts on an example of the Kazakh traditional ornament that will allow to expand borders of modern Art Studies essentially.

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА НА ЗАНЯТИЯХ ПО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ

Е.Т.Кисимисов -

*к.п.н., заместитель декана по учебной работе
художественно-графического факультета КазНПУ им. Абая*

Всем известно, что народное искусство складывалось веками, усилиями мастеров многих поколений. Секреты мастерства передавались от отца к сыну. Но, создавая новое произведение, настоящий мастер не только опирался на опыт прошлых поколений, но и старался найти свое оригинальное решение, одухотворяя каждое изделие своей личностью и талантом. Оттого каждое изделие народного мастера как бы хранит тепло его рук. Декоративно-прикладное искусство имеет свой язык и свои законы. Выражая представление о прекрасном своими специфическими средствами, оно никогда не стремится слепо копировать окружающий мир, а передает только самое характерное и выразительное. Художник творчески

перерабатывает формы, найденные в природе, с учетом конкретного материала, его декоративных достоинств и особенностей технологической обработки. Так, успешность выполнения творческих видов деятельности на примере художественно-творческого труда (создание гобелена), являющихся «игрой физических и интеллектуальных сил», является, по сути, умением найти художественное освоение действительности, участвовать в ее преобразовании через воздействие на студента. Природа и механизм личностного развития обуславливают средства, факторы и комплекс психологических характеристик, обеспечивающие выполнения творческой деятельности. Средством в данном случае может выступать только сам студент как носитель сознания и воли, конкретным источником развития личностных функции могут выступать различные группы характеристик личности.

Существует несколько групп характеристик личности. К первой группе относятся особенности протекания различных психических процессов конкретной личности, а именно: чувства, эмоции, ощущения, восприятие, мышление, память, воля. Во второй группе характеристик отмечаются биологически обусловленные особенности темперамента – холерик, флегматик, сангвиник, меланхолик. Зависимость адекватности восприятия и характера воспроизведения в процессе художественно-творческой деятельности от характеристик данной группы очевидна. Третью группу составляют социально обусловленные характеристики личности, та направленность, которая формируется в процессе воспитания – интересы, идеалы, стремления, убеждение, мировоззрение, социальное окружение, формирующее потребность – мотивационную сферу и влияющее на становление личности. К четвертой группе характеристик относится уровень накопленных в процессе учения знаний, умений, навыков, которые выражают степень развития личности, подготовленность, опыт.

Первая и вторая группы характеристик, объединяющие особенности протекания психических процессов и особенностей темперамента конкретной личности, базирующиеся на анатомических предпосылках структуры мозга и нервной системы, влияют на предрасположенность личности к тем или иным видам деятельности, т. е. предпосылки способностей, с которыми рождается человек. Под способностями понимают те психические качества и индивидуальные свойства личности, которые служат необходимым условием для наилучшего выполнения конкретного вида деятельности.

На основании вышеуказанных характеристик мы попытались определить условия, которые необходимы для успешного выполнения учебно-творческих заданий по ткачеству гобелена и изготовлению войлочных изделий. В основу исследования включали все три группы характеристик, которые более подробно рассматриваются в экспериментальной части диссертации во время выполнения заданий. Процесс формирования художественно-творческой активности студентов в

процессе обучения видам декоративно-прикладного искусства является главной проблемой и задачей нашего исследования. Исследуя ее, нужно, прежде всего, определить, что такое способность в широком смысле и художественно-творческая способность в частности, а также, что такое «активность».

Анализ проблемы развития творческой активности студентов художественно-графического факультета во многом будет определяться тем содержанием, которое мы будем вкладывать в это понятие. Очень часто в обывденном сознании творческая активность отождествляется со способностями к различным видам художественной деятельности, с умением ткать гобелен, красиво рисовать, сочинять стихи, писать музыку и т. п. Что такое творческая активность на самом деле?

Активность как субъективная характеристика позволяет студентам интенсивно и эффективно осваивать социальный опыт, развивать коммуникативные способности, формировать личность и личностное отношение к окружающей действительности. К особым формам проявления активности следует отнести проявление самостоятельности и творчества, которые включаются в учебно-познавательную деятельность. «Если самостоятельность характеризует активность человека с точки зрения его относительной независимости от внешнего окружения, – замечает В. А. Якунин, – то творчество характеризует активность человека с точки зрения его возможностей к преобразованию окружения или себя самого в целях эффективного взаимодействия с внешним миром» /1, с.49/.

Из этого следует, что качественная активность представляет собой «напряженность» внутренней активности (профессионально-художественная направленность, учебно-творческая мотивация, эстетико-познавательные интересы). Внешняя сторона активности выражается в количественных характеристиках совершаемой деятельности (Р. А. Гильман) например, художественно-творческая деятельность, профессионально-педагогическая деятельность и т. д. /2, с.48/.

Общая система формирования творческой активности студента, получающего художественное образование, может быть представлена и обусловлена основными факторами формирования творческой активности студента. Под основными факторами активизации мы понимаем следующие аспекты: учебная активность – это субъективная сторона учебного труда студента, отражение потребностей, интересов, способностей; системообразующий элемент активности – мотивационно-потребностное ядро личности обучающегося; формирование творческой активности взаимосвязано с развитием самостоятельности и проявлением индивидуальности.

Основные компоненты творческой активности: интересы, потребности, склонность к творческой деятельности; преобразующие отношения с изучаемым предметом, объектом, явлением; готовность к преобразующей деятельности; эвристический потенциал; творческий потенциал; накопление

системы знаний, опыта; приемы осмысления запоминания; формирование интуитивных механизмов, эвристический потенциал.

Главный фактор развития творческой активности студентов – целостный педагогический процесс: учебно-воспитательная работа; организационно-педагогические условия; учебно-познавательная деятельность. Исходя из содержания вышеизложенного, необходимо сделать вывод о том, что система формирования творческой активности студента не сводится только к овладению теоретическими знаниями. Чтобы достичь профессионального уровня мастерства, необходима взаимосвязь и взаимодействие всего арсенала философских и психолого-педагогических наук и художественно-технологических процессов.

Рассматриваемое нами понятие «творческая активность» тесным образом связано с понятием «творческая деятельность». Под творческой деятельностью мы понимаем такую деятельность человека, в результате которой создается нечто новое – будь это предмет внешнего мира или построение мышления, приводящее к новым знаниям о мире, или чувство, отражающее новое отношение к действительности.

Решающим условием для развития способностей является деятельность. Совокупность способностей, от которой (при прочих равных условиях) зависит плодотворность деятельности, легкость овладения ею, в психологических исследованиях рассматривается как способность к той или иной конкретной деятельности. Для выявления основных компонентов творческих способностей существуют определенные фазы, соответствующие основным фазам творческого процесса: подготовительная, поисковая, исполнительская. Каждая из них предъявляет свои требования к развитию личностных образований.

Основными качествами «ведущими свойствами», влияющими на успешность изобразительного творчества во всех его проявлениях, во всех фазах создания художественного произведения, являются: творческое воображение и особый тип мышления для отражения реальных объектов путем анализа и отбора главного, существенного, для обобщения художественного образа, формирования идеи; развитая система эстетического восприятия, а также чувственное, эмоциональное отношение к изобразительному объекту или событию; зрительная память, способная формировать в сознании зрительный образ, выраженный в художественном образе; волевые качества личности, необходимые для успешного практического воплощения творческих замыслов.

Данные свойства являются приоритетными для творческого процесса и активно развиваются в процессе занятий народным декоративно-прикладным искусством. Говоря о декоративной деятельности, необходимо отметить, что творческое воображение студентов факультета искусств при создании объектов, их стилизации должно опираться на технологические возможности данного вида искусства, а также учитывать сложившуюся веками систему изобразительного ряда.

Важными в процессе изготовления гобелена являются усердие, терпение, прилежание, т. е. качества, без которых трудоемкие процессы создания произведения декоративного искусства невозможны. Творческая деятельность развивает перечисленные качества личности при совершенствовании зрительного анализатора, обеспечивающего в процессе художественной деятельности восприятие пропорций, объема, цвета, ритма, тона, фактуры, колорита и художественной формы. Также важны для декоративной деятельности при ткачестве такие характеристики, как цвет, ритм, тон, фактура, материал и форма.

Декоративная деятельность служит неисчерпаемым источником удовлетворения эстетических потребностей. Причем можно рассматривать как эстетическое воздействие непосредственно самой деятельности, так и ее продуктов. Красота предметов народного декоративно-прикладного искусства (войлочного изделия и гобелена), обладая большой выразительностью, способствует развитию вкуса, формированию творческой активности. В процессе эстетического восприятия и декоративной деятельности складывается особое отношение к труду, как к творческому созидательному процессу, источнику радости и духовного наслаждения. Труд становится потребностью и необходимостью для производительной и духовной деятельности. Сложившиеся понятия об изящном переходят в процесс декоративной деятельности, в изделия, необходимые в быту, проявляются в совершенстве форм и линий. Преобразуя предметно-пространственную среду в процессе декоративной деятельности, человек решает проблемы не только эстетического влияния самой среды, но и формирования побудительных желаний в создании красивых вещей.

Гобелен – это та область, где на сегодняшний день проведены наиболее яркие эксперименты формообразования, где осуществлены реформы традиционного ремесла и совершен первый поворот от прикладного искусства к искусству монументальному. Достоинство гобелена в насыщенной силе пластических образов, в его гуманистической наполненности, в самом жизнеутверждающем строе. От старинного мастерства искусных пряж и ткачих – умение современных художников гобелена сплести в единой гармонии контраста яркое и тусклое, гладкое и шероховатое, плотное и ажурное. Художник нередко вступает одновременно и как технолог, и как живописец, и как ткач, и как сценограф, и, самое главное, как художник-прикладник.

Следовательно, формирование художественно-творческой направленности в процессе изготовления гобелена стимулирует развитие многих других интересов и способностей, придает им свойственный данной индивидуальности единый личностный смысл, что формирует личность студента как будущего художника.

Полученные умения, навыки в процессе изготовления гобелена активизируют творческий процесс и, сообразуясь с воображением, эстетикой,

мировоззрением конкретной личности, выражаются в творческих работах. В процессе работы над композицией развиваются познавательные процессы личности – ощущение, восприятие, память, мышление. Ковроткачество развивает эти процессы, побуждая восприятие действительности, ее конкретность, обобщая и преобразуя, переводя реальность из одной материи в другую.

1. Педагогика и психология высшего образования / Якунин В.А., Кухот В.Я. - СПб, 1996. - 320 с.

2. Гильман Р. А. Творческое развитие личности в художественно-педагогической деятельности: Монография – Магнитогорск: МаГУ, 2000. – 221 с.

Түйін

Бұл мақалада қолданбалы – сәндік өнерін гобелен арқылы қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Автор танымал педагогтардың, психологтардың еңбектеріне талдау жасайды.

Summary

In article problems of psihologo-pedagogical bases of formation of is art-creative activity of students through arts and crafts, in particular through a gobelin are considered. The author analyzes works of known teachers, psychologists.

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ КУЛЬТУРА - ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ БАЗА ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Ж.Н.Шайгозова -

*к.п.н., старший преподаватель кафедры академического рисунка
Казахского национального педагогического университета имени Абая*

Несомненно, что теоретические и практические аспекты изучения художественной культуры являются наиболее значимыми для системы поликультурного образования будущих учителей изобразительного искусства. Потому как эти аспекты и в основном составляют специфику интеграции поликультурного и художественного образования. Таким образом, средством реализации поликультурного образования на художественно-графических факультетах является художественная культура, искусство как национальное, так и мировое, то и рассмотрению подлежит внутреннее строение культуры и искусства, их взаимосвязи, изучаемое на стыке различных научных дисциплин культуролого-искусствоведческого цикла. На основании анализа вышеназванных ключевых проблем культуролого-искусствоведческого характера попытаемся вычлениить наиболее важные для будущего учителя изобразительного искусства.

Культура в своих проявлениях выражает многогранность человеческого бытия. Многообразие и многоаспектность культуры предполагает множественность ракурсов ее изучения. Отсюда вытекает методологическое положение о многообразии подходов в изучении культуры. На основании этого мы выводим следующее следствие значимое для нашего исследования: в процессе изучения культуры необходимо использовать различные подходы, позволяющие отразить ее специфические грани и проявления. Так как одним из основных терминов нашего исследования является понятия «художественная культура», «искусство» и механизмы их взаимодействия, то необходимость их более детального изучения очевидна. Художественная культура, несмотря на то, что является составным элементом культуры, в то же время оказывается зеркалом, мирозерцанием, моделью культуры. Поэтому она отражает все те явления, которые происходят в целом в культуре. За время существования человечества художественная культура сформировалась как система элементов, ведущую роль в которых играет искусство. Но само искусство также многоэлементно, как и художественная культура. Постепенно, вырастая из единого синкретичного целого, из искусства стали выделяться отдельные виды. Каждая новая эпоха рождала, с одной стороны, становление и выделение новых видов искусства, их трансформацию, углубление, расширение выразительных средств, языка искусства, а с другой — их слияние, взаимодействие и взаимовлияние. В переходные этапы активизировался поиск новых средств, нащупывание новых путей развития искусства.

В 70-е годы XX века в отечественной науке все чаще появляется понятие «художественной культуры», что повлекло за собой исследование данного явления в различных ракурсах. В ракурсе нашего исследования важнейшим является выяснение проблем «взаимодействия культуры и искусства», включающие как генезис культуры и искусства, понятий «художественная коммуникация», искусство как «код» культуры и многое другое.

Приведем наиболее известные определения понятия «художественная культура». М.С. Каган определяет художественную культуру следующим образом: как слой культуры, кристаллизирующийся вокруг искусства для обеспечения максимально эффективного с точки зрения общества и каждого конкретного социума протекания художественной деятельности /1/. По мнению, автора художественная культура располагается в трехмерном культурном пространстве: морфологическом, духовно-содержательном и институциональном. Первое измерение характеризуется связью процессов функционирования и развития всех видов и разновидностей, родов и жанров искусства. Второе – определяется единым для всех искусств в каждую эпоху, в каждой национальной культуре и в каждом ее социальном слое образом мира и человека в мире, который воплощается искусством и порождает специфический творческий метод и опредмечивающий его художественный

стиль. Институциональное измерение выражается в способе организации художественной деятельности.

Проблема генезиса культуры и искусства актуальны и до сегодняшнего дня. Изучение данной проблемы происходит в различных ракурсах: построение всемирного культурно-исторического процесса, типология культур из отношения к мифу, истоки развития изобразительного искусства и другое. В основе типологии всемирного культурно-исторического процесса лежит понятие «типа» культуры. Типология – способ научного познания, в основе которого лежит расчленение системы объектов и их группировка с помощью обобщающей модели. А.С. Мыльников определяет тип культуры как целостную, открытую и развивающуюся систему, которая отражает определенный, исторически конкретный стадийно-формационный уровень развития общественного (материального и духовного) производства и адекватный ему тип человеческой личности в контексте этнической эволюции своего времени /2/. Так, существование различных типов культур обусловлено историческим развитием человеческого общества. Согласно принципам построения историко-культурной типологии М.С. Кагана, на этапе племенной общности людей существовал традиционный тип художественной культуры, который со временем определяется как фольклорный пласт /1, с. 41/. Этапу развития народности соответствует канонический тип культуры. Фазе развития национальных общностей соответствует динамическая, личностно-окрашенная художественная культура.

Первый тип приходит на смену первобытно-синкретической культуре и называется этнической культурой. Эта культура творится людьми, живущими в одном месте и связанными кровно-родственными отношениями, она всегда локальна и служит для «внутреннего пользования» /1, с. 240/. Одной из главных особенностей этнической культуры является ее «закрытость» для внешнего мира, для других культур. По мнению И. Н. Лисаковского, художественное творчество в рамках этнической культуры отличается практически-прикладной направленностью, обрядово – ритуальным характером, а ее содержательный аспект выражается мифо-поэтическим, глубоко религиозным восприятием мира /3/. Об этом же говорит и Н.В. Григорьев, исследовавший соотношение мифа и искусства в культуре с позиции историко-типологического аспекта /4/.

Первый тип культуры (мифологический) характеризуется целостностью на трех уровнях: деятельности, сознания (индивидуального и общественного), форм выражения этого сознания. Автор утверждает, что мифологическая культура (или по Лисаковскому – этническая) задает для всех последующих типов основной параметр, инвариантную структуру – архетип. ...Искусство является языком мифа, средством его опредмечивания /3/. Сказанное означает, что этническая культура являясь по содержанию мифологической, задает основной параметр всем последующим типам культур. Тогда первоначально необходимо изучение именно этнической

культуры, этнического искусства.

Следующей ступенью развития художественной культуры выступает канонический тип, называемый народной культурой. В своей основе народная культура сохраняет некоторые черты предшествующего этапа – мифо-поэтическое восприятие, обрядово-ритуальный и практически-прикладной характер. На этом этапе широко развивается устная традиция – предания, сказки, эпос; доминирует коллективное творчество. Для нее также характерна автономность и «закрытость». Характеризуется неповторимой специфичностью, что обуславливает ее возможности в формировании национального самосознания.

Следующий исторический тип – это высшая ступень развития культуры народа, сложившегося как нация. Характеризуется выраженной самобытностью, представляет и выражает национальные особенности и менталитет народа. Национальная культура способна продуктивно взаимодействовать с другими национальными культурами. Историческое рождение национальной культуры связывается с возникновением профессионального художественного творчества. Таким образом, художественная культура любой нации проходит три взаимосвязанных исторических этапа развития, которые характеризуются преемственностью тех или иных элементов. При этом все типы художественных культур не идентичны и выполняют разную историческую роль, а смена типов выражает законы ее развития.

Помимо данной типологии художественных культур в науке существует и типология культур исходя из отношения к мифу, так как миф лежит в историческом основании человеческой культуры. Согласно этой типологии культура разделяется на три типа: мифологический (о нем говорилось выше); переходный и третий тип «воссоздания мифологического сознания», проявляющийся в трех подтипах (негационном, реставрационном, креационном). Переходный тип культуры характеризуется процессом распада первоначальной синкретичной целостности. На этом этапе, по мнению Н.В.Григорьева происходит дифференциация общественного сознания, вычленяется искусство /4/. Таким образом, в этот период закладываются основания для видового и жанрового деления в искусстве.

В негационном подтипе происходят попытки вывести миф за пределы культуры. В культуре признается четкая рационалистическая ориентированность. В реставрационном подтипе мифология выступает существенной областью культуры, однако миф становится символом, не выражающим всей сути культуры. В таком подтипе создается «универсальная система мифологических образов и сюжетов, пригодных для любого использования: художественного, научного, религиозного, нравственного и т.д. /4/. Сказанное означает, что миф используется культурой, искусством как бы поверхностно, стараясь переоформить современность на мифологический лад иначе говоря используется только поверхностный слой мифологической культуры. Наиболее плодотворно

«используется» миф в последнем креационном подтипе. Здесь главную роль играют архаические коды мифологического сознания, которые долго сохраняются в обыденном сознании. Именно исторический процесс, приводя в действие «глубинные слои народной памяти», называемые архаическими кодами начинают «функционировать и творить живой миф». «Мифологические архетипы кладутся в основу самых сложных художественных структур, создавая континуальный фон произведения искусства» /3/.

Знание системы типологии и характерных черт определенного типа культуры позволяет использовать методологические основы, принципы классификаций и сравнительный анализ культур как культурологический инструментальный, необходимый для подбора учебного материала к урокам.

Следующий показатель - понимание процесса и механизма взаимодействия типов культур, что предполагает знание «кода» каждого из них, выражающегося в знании этнической специфики художественной культуры. Способом налаживания связи между тремя типами художественной культуры определенного народа выступает искусство. По выражению М.С. Каган, искусство - самый эффективный посредник: оно делает более легким «вхождение» в чужую культуру, приобщение к ней. Искусство служит не только регулятором внутренних процессов, протекающих в каждом типе культуры, но и способом налаживания связей каждого типа культуры с другими культурами. Это и означает, что искусство функционирует как «код» культуры. Искусство, отражая целостность конкретного бытия культуры, дает почувствовать – а подчас и понять – своеобразие того типа культуры, к которому оно принадлежит /1, с.44/. Сказанное означает, что понятие «код» культуры рассматривает искусство как средство понимания той или иной культуры. При незнании «кода» культуры, на наш взгляд, неизбежно истолкование «чужого мира» по аналогии со своим собственным. Таким образом, учитель изобразительного искусства должен хорошо ориентироваться в вопросах теории народного прикладного искусства, которое рассматривается как «код» того или иного типа художественной культуры.

Изучение проблемы содержания обучения национальной культуре в предметах художественно-эстетического, гуманитарного и естественнонаучного цикла дисциплин позволяет констатировать то, что в связи с обширностью изучаемого материала и невозможностью охватить все виды национальной культуры, необходимо рассматривать один из инвариантов национальной культуры. По мнению культуролога Д.Н. Нурманбетовой, любые локальные культуры имеют часть общих признаков, или культурных универсалий. «Нюансы есть, но основы искусств общие для рода людского», так как человеческий род един, независимо от разделения на этносы и нации. Следовательно, общечеловеческий характер культуры задан единством человеческой сущности и тех универсалий, которые лежат в основе всякой культуры /5, с.171/. Данные универсалии культуры предстают в

специфической форме у каждой нации, и эта группа признаков несет национально-специфическую нагрузку. Практически все специализированные области культуры имеют в той или иной мере национальную специфику. Каждой национальной культуре присущи элементы специфического, неповторимого, чисто индивидуального, характерные только для конкретной нации или народности. Объясняется это тем, что при общих закономерностях становления и развития национальной культуры существуют специфические особенности развития каждой из них. Национальная художественная культура, народное искусство является носителем этнической специфики. Об этом же говорит Ю. В. Бромлей, этническая специфика наиболее наглядно проявляется в традиционной материальной культуре, в обычаях и обрядах, в народном творчестве. Современные изделия народных художественных промыслов сохраняют этническую специфику, связанную с передачей традиций художественного мастерства, сложившегося в рамках этноса /6, с. 3/.

Все вышеизложенное позволяет нам сделать следующие выводы: развитие национальных культур, в том числе и художественных, происходит по общим закономерностям исторического развития всего человечества, но в то же время существуют и ее этнические особенности (искусство выступает как «код» культуры и выражается в этнических особенностях искусства); этническая специфика достаточно колоритно проступает в национальной художественной культуре, национальном искусстве; «сохранность» этнической специфики художественной культуры определенного этноса связана с преемственностью традиций художественного мастерства (способов орнаментирования, технологии обработки художественных материалов, круга определенных сюжетов и т.п.); этническая специфика национальной культуры и есть инвариант национальной культуры, который служит элементом конструирования содержания учебного предмета.

1. Каган М.С. *Принципы построения историко-культурной типологии*. – Изд. Сев. – Кавк. науч. центра высшая школа Обществ. науки, 1976. - № 13. – С. 41- 44.

2. Мыльников А.С. *К построению исторической типологии культуры* / В кн.: *Искусство в системе культуры*. / Под ред. Каган М.С. – Л.: Наука. – 1987. -271 с.

3. Лисаковский И.Н. *Художественная культура: термины, понятия. Значения: Словарь-справочник*. - М.: Изд-во РАГС. – 2002. – 240 с.

4. Григорьев Н.В. *Соотношение мифа и искусства в культуре. В книге: Искусство в системе культуры*. - С. 99-104.

5. Нурманбетова Д.Н. *Человеческая индивидуальность (социально-философские аспекты)*. – Алматы: Ақыл кітабы, 1998. – 171 с.

6. Бромлей Ю.В. *К разработке понятийно - терминологического аспекта национальной проблематики* // *Советская этнография*. -1989. - № 6. – С. 3 – 17.

Түйін

Берілген мақалада болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің полимәдениеттік білімнің фундаменталдық базасы ретінде көркемсуреттік мәдениет қарастырылған. Көркемсуреттік мәдениеттің кілттік түсінігі талданған.

Summary

In given article the art culture is considered as fundamental base of polycultural formation of the future teachers of the fine arts. Key concepts of art culture are analyzed.

КОМПОЗИЦИЯЛЫҚ ҚАБЫЛДАУДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТУРАЛЫ

Т.М.Қожағұлов -

*п.ғ.к., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ,
живопись кафедрасының меңгерушісі*

Қабылдаудың психологиялық процесі әдіснамалық позиция және әртүрлі көзқарас тұрғысынан ғалымдар тарапынан тиянақты зерттеліп келеді. Ғалымдардың біразы қабылдау процесі мен визуалді ойлаудың бөлінбейтіндігін алға тартса, перцептивтік іс-қимылда творчестволық процесс байқалады (О. Арнхейм, В. Зинченко, Ю. Вергилес және басқалары). Басқа зерттеулерді вербальдық қоюдың әртүрлі деңгейдегі қарым-қатынасы айқындалып, белгілі болған тапсырманың соңғы мақсатына көру арқылы ізденуді бұру. (О.Тихомиров және басқалары). Қабылдаудың әртүрлі проблемаларын тек қана психологтар ғана емес, сонымен қатар суретші-педагогтар да зерттеп келеді, атап айтқанда қабылдау процесін жекелей алғанда, олар өзінің творчестволық тәжірибесіне сүйене отырып түсіндіреді. Осыдан айқындайтынымыз, композициялық қабылдауды екі деңгейде қарастыруға болатын сияқты:

1. Идеалды, қабылдаушыға қабылдау объектісін белгілі бір бейнелеу техникасында жүзеге асыру қажет етілмейді.

2. Материалдық, яғни суретшіге қабылданған затты белгілі бір графикалық материал мүмкіндіктерін пайдалана отырып өзіндік бейнелеу тәжірибесімен ұштастыру, қортындысында идеалды образ материалдық жинақталу болып қалыптасады да, ол басқалармен қабылдануы немесе бағалануы мүмкін.

Жас суретші мен шебер қабылдауының арасындағы қашықтық көзге бірден көрінуі түсінікті жағдай, өйткені шебердің қабылдау біліктілігінің тереңдігі мен деңгейі және бейнелеу материалдарымен шебер жұмыс істей алуы. Жас суретшілердің қабылдау процесін белсендіру үшін, бастапқы оқыту кезеңінде натюрморт, портрет, пейзаж және т.б. бейнелеуде қарапайым тапсырмалардан композициялық-образды тапсырмаларды шешуге дейінгі кезеңнің композициялық қабылдауды қалыптастырудың

динамикалық тиімді әдістемесін жасақтау қажет. Сурет пен живописке оқытудың дәстүрлі процесі қарапайым формадағы заттарды бейнелеуден басталады (куб, призма, пирамида, цилиндр, шар және т.б.) міне, осы заттардан, яғни барлық геометриялық белгілер көз алдымызда, пропорция мен реңдік қатынастарының қабылдау шындығын бағалаудың негізгі параметрлері айқын да анық қаралады. Сурет салудың ең қиын объектісі – адам, схемалы түрде қабылдануы мүмкін, бірақ айқын байқалмайтын көлемді формалардың әртүрлі конфигурациялық кешені ретінде, анық қойылған қойылымда, біз одан білетін геометриялық заттардың дәл келетін аналогтарын табуға болады. Көптеген белгілі суретшілердің әдістемелік нұсқаулықтарында осындай бейнелеуге байланысты мәселе жан-жақты тұжырымдалған (А.Дюрер, А. Ашбе, Д. Кардовский және басқалары). Мысалы, Д. Кардовский өзінің педагогикалық тәжірибесінде қиын объектілер салуда форманы «обрубковка» принципімен дамытты, оның негізі мынаған саяды, яғни: бас–шар образды немесе жұмыртқа тәріздес фигура; иықтағы қол – цилиндр, мұрын – призма, төрт басты жазықтықпен шектелген. Бұлардың бәрі үлкен формалар. Мұндай үлкен формалар анықталғанда, олардың құрылымын тексеру керек, характерін, өлшемін, құрылысын және содан соң негізгі деп тапқан басты дүниелерді кіргізу қажет. Мысалы, мұрын характері бітпейтін санда, ал негізгі форма біреу. Мұрынды салу барысында призманы салмауымыз керек, мұрынды тұрғызу үлкен форма ретінде призманы басшылыққа алуымыз шарт. Белгілі суретші және педагог А.Ашбе бәрінен бұрын, қарапайым формадағы заттарды жан-жақты оқу, осыдан кейін адамды салуға көшу қажет деп тапты.

Ол мынандай тұрғыдан келді, оқыту процесінде суретші бейнеленуші форманы алдын-ала жан-жақты оқып үйренуі және оның құрылымын түсінуі, оның құрылысын талдауда, форма қандай да қиын болғанымен, оның үстінен жеке бөліктердің байланыстылығын қарапайым формадағы заттарды көруге болатындығын байқамауы мүмкін емес, мысалы, шар, куб, цилиндрді алайық, егер суретші шар мен цилиндрді бейнелеудің принципімен таныс болса, онда ол қандай зат болса да салудың барлық мүмкіндіктерін қамтиды. Ерекше тоқталатын жағдай, бұл суретшілердің әдістемелік ұсыныстары қиын көлемді формаларды қабылдау процесін біршама жеңілдетеді, суретші қиын объектідегі қатар белгілерді айқындайды, белгілі геометриялық құрылымға кіріккен формалардың қатынасы, қарапайым заттарды бейнелеу принципін жаңа жағдайда пайдалану мүмкіндігі туады. Белгілі болғандай, барлық композиция құру процесінің барлық этапында заттарды эстетикалық бағалау кездесіп отырады, алғашқысында «ұнайды» немесе «ұнамайды» принципі арқылы туындайды. Композицияның параметрлерін анықтау барысында бейнеленушіні эстетикалық бағалау, белгілі бір қалыптасу және суреттің айқындылығын табу, студенттің практикалық іс-әрекетінде айқын көрініс табады. Ойдың болуы бейнеленушідегі эстетиканың алғашқы негізгі факторы болып, композициядағы белгілі бір форма мен мазмұнын бағалау дәрежесіндегі сәйкестігінің мәнді критеріі болып табылады. Эстетикалық

сананың ойда болуы былай беріледі, яғни, болашақ композиция туралы жалпы түсінігін қалыптастыру, ой бейнеленуші заттың эмоционалдық бағалауын қамтиды және көркемдік материал мен техникасында оны қолданудың жалпылама түсінігін ұсынады.

Сөзсіз, ойды тиянақты материалда практикалық іске асыру процесінде алғашқы образды тұрақты толықтыру болып отырады, қорытындысында оны іске асыруда композициялық және пластикалық салу біршама өзгереді. Эстетикалық фонның қабылдауда болуы суретшілерді әрқашанда бейнелеу тапсырмаларын шешуде формалды шешумен шектелмеуін міндеттейді, ал оны іске асыруда айқындаушы құралды мақсатты түрде іздену талап етіледі.

Әрине, ой тереңдігінің көрінуі бәрінен бұрын, қорытындысында мақсатты бақылау және қабылданған заттарды суретшінің ой – елегінен өткізуі, өмірлік көріністі, жеке фактілерді талдау мен жалпыламалау қажет етіледі.

Сондықтан сурет және живопись сабақтарында неғұрлым сәйкес тапсырмаларды, қолдан келетін композициялық тақырыптарды шешуге кеңес беру. Анықталғанындай тақырыпты бейнелеуге әрекет ету салушының іс-әрекетінің екі түрін анықтайды:

1) бәрінен бұрын, іс-әрекет жағдайды біріктіруге және ойды шешу мен қалыптастыруға бағытталған заттың сүйеніш нүктесі анықталады, оның көмегімен іс-әрекеттің тиянақты қайта біріктіру іске асырылады, ал бейнелеу іс-әрекеті ойдың мазмұны және сәйкестігімен қарастырылады. Сондықтан ой белгілі бір тапсырманы ең ақырына дейін шешуде негізгі реттеуіш деп санауға болады;

2) суретте ойды іске асыруда, яғни іс-қимылды бекітуде және бөлуде, ойды іске асырудың реттеуіш функциясын эмоционалды белсенділік орындайды. Алғашқы ойдың кез-келгеннің өзгеруі эмоционалдық өзгеріс туғызады.

Ойды қалыптастыру процесін талдау, ол эмоционалды реакциямен байланысты, яғни басқа мағыналы біріктірулерді бөліп көрсетеді және назар аудартады, осы арқылы, оларды белгілі бір уақытта негізі етеді. Осыған байланысты ойды қалыптастыруды қанағаттанарлық ететін амалдарын іздеу іс-әрекетін жасау.

Композициялық іс-әрекет ойдан бөлек және басқа факторлармен де басқарылады, мысалы, арнайы біліктілік және сурет салу дағдысымен, яғни ой мен бейнелеушінің аяқты мақсаты арасындағы ойдың аралық мақсат ретінде әрекетке түседі.

Аралық мақсатқа жету, бәрінен бұрын іздену әрекеті, айқын композициялық құрылымға ойды іске асыру қайта біріктіру іс-әрекетіне бағытталған, сондықтан, композициялық қабылдауда ойды қалыптастыру контексті ретінде қарау қажет.

Резюме

Данная статья рассматривает основные законы композиции, способствующие развитию творческих способностей у студентов. Автор выделяет ряд педагогических условий, которые формируют эти способности с помощью законов композиции.

Summary

Given article considers the organic laws of a composition promoting development of creative abilities at students. The author allocates a number of the pedagogical conditions promoting formation of these abilities through studying of laws of a composition.

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИИ ПО ЧЕРЧЕНИЮ

Г.В.Лапп -

*к.п.н., доцент кафедры «МПСД ИЗО, музыки и хореографии»
КазНПУ имени Абая*

XXI век – век ежеминутного обновления информации в мире – ставит перед человечеством непростые задачи восприятия, упорядочивания, интерпретации и применение информации. С изменением в технологическом облике цивилизации современному человеку на протяжении своей жизни необходимо будет быстро ориентироваться в стремительно растущем потоке информации, осмыслить ее, находить нужное и применять на практике. А это требует развития определенных навыков: умения самостоятельно, творчески мыслить и производить новую для себя информацию, вид деятельности на основе имеющихся на данный момент. Образование, рассчитанное на перспективу, должно удовлетворить этими потребностями личность.

На современном этапе развития высшего образования происходит переосмысление роли ценности приобретаемых студентами знаний, поскольку современному обществу необходим творческий специалист, способный самостоятельно ориентироваться в стремительном потоке научно-технической информации, умеющий критически мыслить, вырабатывать и защищать свою точку зрения.

В связи с этим становится актуальной проблема развития у студентов творческого мышления, для чего необходимо обратить внимание на формирование способностей к самостоятельным действиям, к творчеству.

В стандартных образовательных программах никогда не уделялось заслуженного внимания творчеству. Более трех десятилетий назад Ловенфельд (Lovenfeld, 1962) назвал творчество (креативность) «падчерицей образования», и такое положение дел сохранилось до наших дней. В традиционных школьных программах почти не отводится места для

повышения творческого потенциала обучающихся. Чтобы заполнить этот пробел, было разработано множество программ по развитию способностей к творчеству. Но можно сказать, что в настоящее время процесс становления творческого мышления изучен не полностью. Не известно в полной мере условия его полноценного формирования в школьном возрасте. В связи с чем, возрастает значимость формирования творческого мышления в процессе подготовки будущих учителей изобразительного искусства и черчения.

Современная действительность выдвигает особые требования, как к содержанию образования, так и к формам, способам, методам обучения.

«Уровень графической подготовки человека ныне определяется, главным образом, не степенью овладения им техникой выполнения графических изображений, а в большей мере, насколько он готов к мыслительным преобразованиям моделей, насколько подвижно его мышление» /1, 15/.

Любая работа над чертежом начинается с мышления. «Мозг есть не только орган, сохраняющий и воспроизводящий наш прежний опыт, он и есть также орган комбинирующий, творчески перерабатывающий и создающий из элементов этого прежнего опыта новые положения и новое поведение» /2, 90/.

Творческая деятельность и развитие творческого мышления должны занять одно из центральных мест в системе формирования личности будущего педагога, в этой связи, задача формирования способности к творческому преобразованию является одной из основных в процессе обучения студентов художественных факультетов педвузов.

Таким образом, в соответствии с требованиями, предъявляемыми к выпускнику специальности «Изобразительное искусство и черчение», в основе интегрированного обучения должны преследоваться цели, которые предполагают формирование предметных знаний, практических умений и навыков, ориентированных на творчество.

В творческой, преобразующей деятельности человека графические изображения выполняют две взаимосвязанные функции: во-первых, служит своеобразным орудием, инструментом мышления, познания; во-вторых, являются средством фиксации и передачи мысли. Поэтому в учебной творческой графической деятельности, связанной с формированием навыков графического конструирования необходимо умение осуществлять мысленное преобразование и выполнять чертежи по рисунку.

Наиболее успешно развитие творческого мышления человека происходит во время выполнения им специально организованной деятельности под непосредственным руководством педагога, то есть в процессе обучения. Как показало исследование психолого-педагогических аспектов проблемы, успешность развития творческих способностей студентов во многом определяется умением педагога организовать его деятельность с опорой на уже сформированные знания, умения, способности.

Большое значение при этом приобретает педагогически продуманная система учебных заданий, которая должна привести в соответствие учебные цели, задачи, содержание усваиваемого материала и степень сложности выполняемого студентами чертежа.

В формировании готовности педагога специальности «изобразительное искусство и черчение» к профессиональной деятельности на занятиях по черчению при изучении тем: «Сопряжение» и «Лекальные кривые» актуально использовать специально разработанные нами семестровые творческие графические задания для выполнения чертежей по рисунку с предварительным мыслительным преобразованием и использованием видов сопряжения и лекальных кривых. Выполнение таких семестровых заданий активизирует мышление, которое требует способности мозга быстро переходить от одного геометрического построения к другому. Вариативность графического мышления проявляется в способности студента воспроизводить разнообразные чертежи, развивая тем самым творческого мышления.

Семестровые творческие задания преследовались следующих принципов и требований:

1. Семестровые задания должны привить студентам умение мысленно преобразовать рисунок в чертеж.
2. Выполнение таких творческих заданий должно способствовать формированию пространственного воображения, развитию логического и творческого мышления.
3. Задания следует вводить в учебный процесс с учетом индивидуальных особенностей студентов.
4. Объем требуемых знаний при выполнении заданий не должен превышать содержания тем «Сопряжения» и «Лекальные кривые».

Таким образом, выполнение данных семестровых творческих графических заданий позволяют:

- а) более полно и глубоко раскрыть студентам назначение графического изображения как орудия мышления метода познания и творческой деятельности человека, а не только как средство фиксации и передачи информации о предмете;
- б) создать условия для формирования у студентов более глубоких навыков графического выполнения сопряжения и лекальных кривых;
- в) осуществить межпредметную связь черчения с рисунком;
- г) создать условия для развития подвижности пространственных представлений у студентов;
- д) интенсифицировать учебный процесс, усилить мыслительную, познавательную активность студентов и повысить интерес к учебному предмету.

Семестровые творческие задания посвящены проработке, закреплению знаний студентов по вопросам сопряжения линий на чертежах и лекальных кривых, а также практическому использованию этих знаний при выполнении

ими преобразования рисунка в чертеж, развивая тем самым творческое мышление.

В вариантах заданий представлены контуры рисунков, очертания которых состоят из дуг и прямых, плавно переходящих друг в друга. Последовательность вычерчивания любого контура, в основном, зависит от его формы, поэтому необходимо подробно проанализировать форму, а также решить, какие геометрические построения необходимо будет выполнить при вычерчивании. В начале на чертеже проводят его симметрии и центровые линии, затем строят прямолинейные очертания, которые не связаны с сопряжением. И далее выполняются округление углов и проводят дуги, центры, положения которых известны, затем строят участки сопряжения дуг с другими дугами и в заключении наносят обводку.

Предлагаемые нами семестровые творческие задания по черчению вызывают особый интерес, основательное выполнение работы, что говорит о серьезном научном подходе, выявляют индивидуальный, творческий характер и успешно развивают творческого мышления студентов.

Таким образом, решая прямую задачу обучения черчению, творческие задания несут широкую возможность в плане развития логического и творческого мышления будущих педагогов специальности «изобразительное искусство и черчение».

1. *Ботвинников А.Д., Ломов Б.Ф. Научные основы формирования графических знаний, умений и навыков школьников. – М.: Просвещение, 1979.- С.150.*

2. *Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте.- М.: Просвещение, 1991. – 190.*

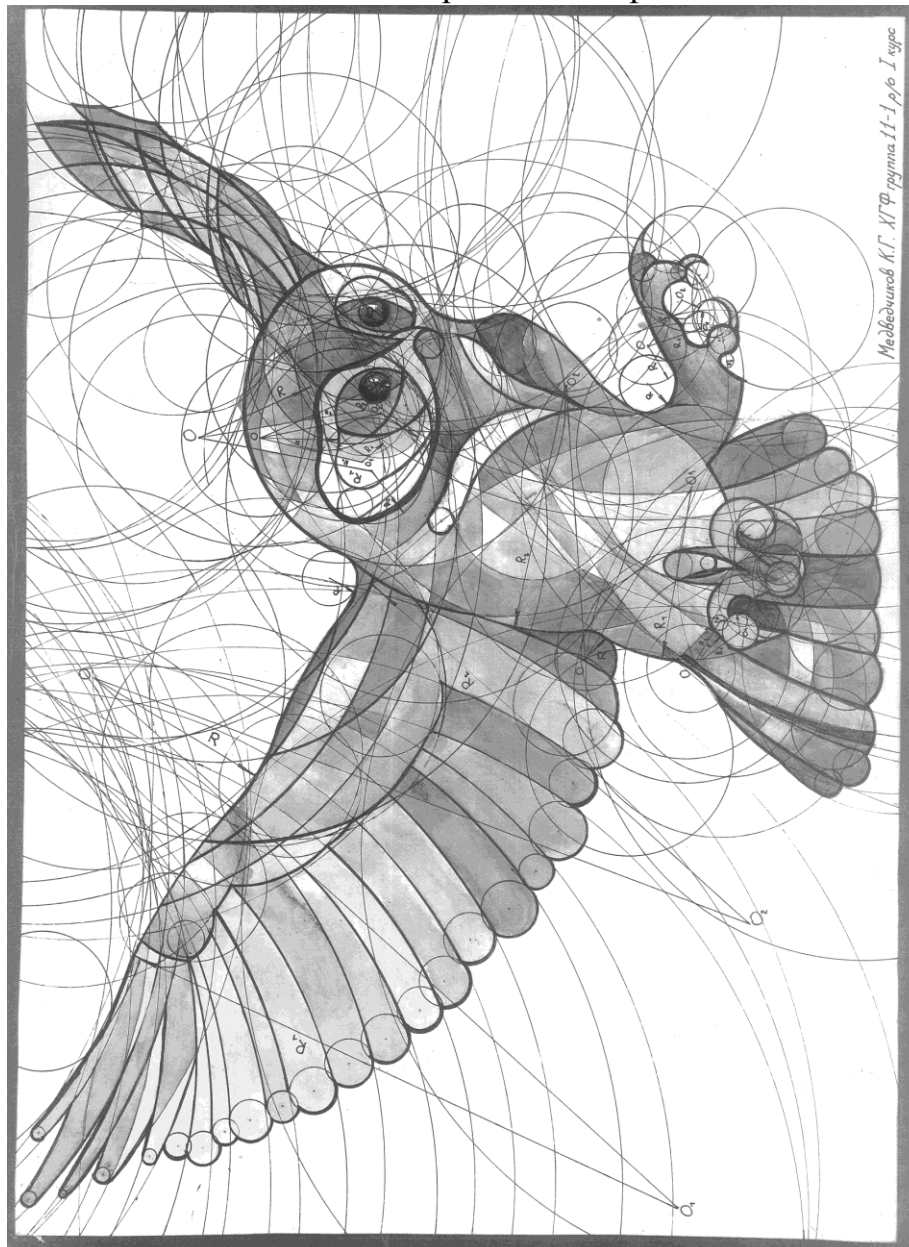
Түйін

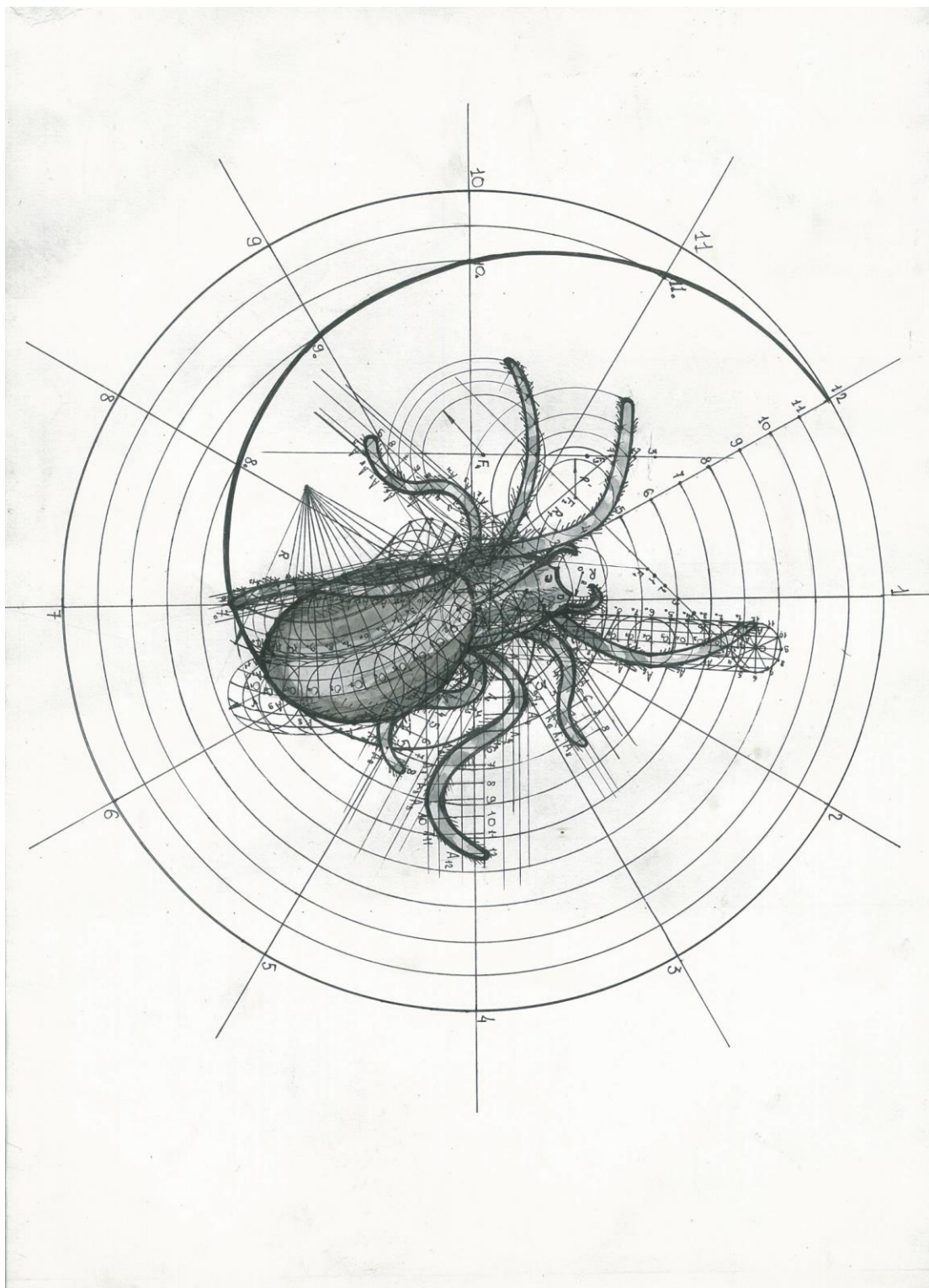
Шығармашылық іс-әрекеттер мен шығармашылық көркем ойлау қабілеттерді дамытуда болашақ суретші-педагогтардың көркем шығармашылық ой қабілеттерін қалыптастыру жүйесінде – бүгінгі күнде ең басты орында тұр. Сондықтан да, шығармашылық тұрғыда сызу пәнін барынша түрлендіре отырып, педагогикалық ЖОО-ның көркем сурет факультеті студенттерінің сызу пәніне деген қызығушылықтары мен шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру мәселесі - қазіргі кездерде ең көкейкесті проблема болып табылады.

Summary

Creative activity and development of creative abilities should occupy one of the central places in system of formation of the person of the future teacher, thereupon formation of ability to creative transformation is one of the main ones in the course of students training of art faculties of pedagogical high schools.

Чертеж 1. Сопряжение

Чертеж 2. Лекальные кривые

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАФЕДРЫ АКАДЕМИЧЕСКОГО РИСУНКА

С.К.Жаманкараев -

*заведующий кафедрой академического рисунка ХГФ КазНПУ им. Абая,
профессор*

Кафедра академического рисунка организовалась как самостоятельное учебно-методическое и научное подразделение факультета в 1995 году. За много лет работы коллектива кафедры в общих чертах определились практическая основа и методические положения преподавателя рисунка на факультете. В составе кафедры были и работают опытные, авторитетные, высококвалифицированные, а также более молодые, умелые и знающие свое дело педагоги. Методические положения преподавания рисунка на кафедре осуществлялось в соответствии с общеизвестными принципами советской реалистической художественной школы.

Таким образом, методические основы преподавания академического рисунка, апробированные в течение многих лет существования факультета, были использованы, а затем получили свое дальнейшее развитие в деятельности кафедры академического рисунка. Кафедру в свое время возглавлял известный скульптор, профессор Журавлев Н.С.

Главным видом учебной работы по академическому рисунку являлись длительные академические задания, при выполнении которых важное значение придавалось правдивой, по возможности точной передаче натуры, основательной проработке деталей и светотени, с последующим обобщением изображения. Внимательное штудирование натуры, тенденция к выполнению законченных детализированных рисунков свидетельствовали о приверженности руководства факультета и кафедры к традиционной академической системе обучения рисунку.

Стремление поднять качество художественной подготовки студентов не всегда вызывало понимание и тем более одобрение со стороны руководителей и преподавателей других кафедр (например, кафедра методики преподавания изображения и черчения). Некоторые преподаватели этой кафедры считали не обязательной широкую и основательную подготовку будущих учителей по рисунку, предлагали изменить содержание программы по рисунку таким образом, что в ней преобладали задания по рисованию натюрмортов, гипсовых орнаментов, отдельных предметов и заметно сократились бы задания по рисованию обнаженной фигуры человека. Но руководство факультета и кафедры рисунка, живописи считали, что подобная ориентация учебных программ по дисциплинам изобразительного искусства принесет вред делу профессиональной подготовки художников-педагогов и отстаивали линию на осуществления широкой всесторонней художественной подготовки студентов.

В 1996 годы на кафедре академического рисунка сложился хороший и подготовленный в профессиональном отношении коллектив преподавателей. Кафедра располагает довольно хорошим учебным реквизитом, что позволяет ставить интересные и содержательные учебные постановки по академическому рисунку. Была наложена работа методического фонда. Обеспечено хранение и систематизация отобранных в фонд студенческих работ. Это облегчало и улучшало методическую деятельность преподавателей, способствовало повышению качества учебного процесса.

Самым существенным подспорьем в подготовке будущих учителей по рисунку явилась внедренная в учебные планы система самостоятельной работы студентов в мастерских под руководством преподавателей. Этот вид занятий, дополняя сеансы академического рисования, дает студентам возможность осуществлять поиски средств выражения своих замыслов, стремлений, путей решения учебных и творческих задач, помогает освоить технические приемы выполнения рисунков разными материалами. Часто часы самостоятельной подготовки в мастерских студенты используют для более основательного завершения академических заданий, для выполнения набросков, дополнительных рисунков.

Почти со дня основания факультета на кафедре академического рисунка преподает скульптуру и курс пластической анатомии профессор член СХ СССР Н.С. Журавлев, а также старший преподаватель С.Д. Даукенов.

Программа по этой дисциплине на факультете невелика. Студентам даются основные сведения о методах работы над скульптурными изображениями. Благодаря этому студенты, имеющие способности к данному виду изобразительной деятельности, достигают неплохих результатов. Некоторые из них, продолжая специализироваться по скульптуре, успешно выполняют дипломные работы. Значительного внимания преподавателей кафедры академического рисунка, как впрочем и других кафедр, требует работа со студентами-дипломниками. 40-летний опыт выполнения и защиты дипломных работ убедительно подтвердил эффективность и важность этого завершающего этапа обучения студентов. Выполнение дипломного задания, включающего многогранный творческий процесс создания предварительных и основных эскизов будущих графических листов, изготовление самих оригиналов, сбор и обработка подготовительных материалов к ним является хорошей школой формирования, шлифовки художественного и методического мастерства выпускников факультета. Студентам представлен довольно широкий выбор содержания тематики дипломных заданий, материалов и техник выполнения графических листов. Если в первые 2-3 года после введения дипломных работ на факультете преобладали работы по живописи, а дипломников-графиков были считанные единицы, то с начала 1995 года студентов, желающих выполнять дипломные работы по кафедре рисунка стало намного больше.

В первые годы существования кафедры как самостоятельной единицы усилия ее коллектива были сосредоточены на решении практических задач, связанных с подготовкой студентов по рисунку. Здесь были достигнуты определенные успехи. Но еще мало сделано в области теоретической разработки методов преподавания рисунка.

Со временем повысились требования к выполнению практических заданий по академическому рисованию. Например, работы студентов над набросками, рисованием по памяти и по представлению в профессиональной подготовке, рекомендации по проведению упражнений по педагогическому рисованию в процессе изучения курса академического рисунка намечали конкретные пути проявления педагогической направленности деятельности кафедры. Преподавателями стали проводиться регулярные занятия по выполнению набросков в сочетании с пробным педагогическим рисунком на классной доске и больших листах бумаги. Было так же принято решение об обязательном представлении набросков на зачет, экзамены (просмотры) и особенно на защиту дипломных работ как их важной составной части.

На кафедре академического рисунка стало традицией участвовать со своими творческими работами в ежегодных студенческих выставках или по знаменательным датам. Это городские, внутри вузовские, республиканские выставки художников-педагогов. При этом происходит творческое общение, сотрудничество с учителями школ, преподавателями детских изостудий столицы. Ряд преподаватели кафедры успешно часто участвуют в различных художественных выставках, проводимых по линии Союза Художников РК. В течение многих лет представители руководства факультета в том числе члены кафедры академического рисунка принимали участие в работе ученых комиссий, научно-методических советов по художественно-графическим факультетам республики. Это давало возможность быть в курсе дел, связанных с преподаванием дисциплин изобразительного искусства во многих художественно-педагогических учебных заведениях страны.

Следует упомянуть о таком ответственном участке научно-методической и практической деятельности кафедры как участие в проведении республиканских конференций и семинаров преподавателей ХГФ. На факультете, в том числе на кафедре академического рисунка функционирует курсы повышения квалификации преподавателей ХГФ по регионам нашей страны. Большинство слушателей этих курсов приезжает из пединституты, колледжей, из разных городов страны. За определенный промежуток времени руководителям курсов приходилось выполнять значительный объем учебной работы по индивидуальному плану слушателя в интересах совершенствования профессиональных знаний и умений слушателей, расширению их кругозора и эрудиции. Особенно при выполнении заданий по совершению практических навыков по рисунку. Так же на факультете под руководством преподавателей кафедры академического рисунка функционирует подготовительное отделение.

На протяжении всех лет существования кафедры академического рисунка ее руководство, профессорско-преподавательский состав стремились иметь в коллективе опытных преподавателей, мастеров искусства, известных художников. В разное время на кафедре работали опытные педагоги, методисты, ученые. Единство художественного и методического начал на кафедре обеспечило основательный фундамент для деятельности ее коллектива, пополненного в последние годы способной молодежью.

Кафедра академического рисунка прошла большой путь своего становления и развития. К настоящему времени определились главные направления, основные участки и задачи ее деятельности на дальнейший период. Есть основания считать, что коллектив кафедры, в котором хорошо сочетается опыт и методическое мастерство педагогов старшего поколения с энергией и настойчивостью молодых преподавателей добьется новых успехов в подготовке художников – педагогов.

Түйін

Бұл мақалада Абай атындағы ҚазҰПУ-дың көркем-сурет графика факультетіндегі «Академиялық сурет» кафедрасының тарихымен оқу – шығармашылық бағыттарын ашып көрсетеді. Кафедраның алға қойған негізгі бағыттары мен тапсырмалары, қазіргі уақыттағы алған негізгі бағыты.

Summary

In given article reveals history and the basic directions of the organisation of uchebno-creative process of chair of the academic drawing of is art-graphic faculty KazNpU of Abaja. Mainstreams, the basic sites and problems of activity of chair for the further period are By this time defined.

СРЕДСТВА СОЗДАНИЯ ПОРТРЕТНОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ В РИСУНКЕ

Б.С.Салауатов -

доцент кафедры академического рисунка КазНПУ имени Абая

Одним из основных составляющих «сходства» с натурой является силуэт. Силуэт входит также в понятие работать от простого к сложному, если рассматривать процесс обрубков. При рисовании натюрморта на начальных курсах для успешного решения задачи компоновки преподаватели акцентируют внимание студентов на поиски силуэта. Однако, как правило, обучаемые недопонимают целесообразности применения этого метода, так как, зачастую не связывают пятно всего натюрморта с взаимным расположением отдельных предметов в пространстве, перерисовывая их по

отдельности, удовлетворяются полученной картинкой (находя сходство предметов по отдельности). При рисовании головы (гипсовой, живой) силуэт имеет решающее значение, так как включает в себя основные пропорции, нарушая которые мы можем получить широкую голову вместо вытянутой по вертикали и наоборот. Это, конечно, не всегда может помешать передаче портретного сходства (вспомним шаржи, которые зачастую основываются на диспропорциях) за исключением тех случаев, когда вытянутость или «приплюснутость» головы является определяющими в характере головы, натуры.

Следующей, не менее важной, как силуэт головы, характерной чертой является конструктивная особенность соединения головы с плечевым поясом. Это соединение лучше всего анализируется при наблюдении фигуры (портрета) сбоку или в профиль. Здесь следует рассмотреть несколько возможных вариантов, которые характеризуются положением головы относительно позвоночника («вертикальное» и «горизонтальное»), головы относительно грудной клетки («впереди» - сутулость, «стройность»), а также положение выставленного вперед подбородка или прижатого к груди. На виде спереди (в фас) эти характеристики определяются как «длинная шея», голова «вросшая в плечи» и т.п. главные пропорции массы головы и ширины плеч также являются определяющими в силуэте портрета.

Главные пропорции массы головы и ширины плеч также являются определяющими в силуэте портрета. Нет необходимости говорить о том, что силуэт головы с плечевым поясом «работает» на компоновку и композицию в листе в зависимости от ракурса. Известно, что голова в профиль должна размещаться на листе со смещением в сторону затылка, чтобы оставить больше пространства (воздуха) для лицевой части (центра композиции портрета). Поэтому на первом этапе рисования портрета (головы) так важно перестроить восприятие натуры на силуэтное. Следующий аспект портретной характеристики – это пропорции головы. Здесь следует рассматривать в начале пропорции основных масс и объемов, а затем деталей на этих объемах, их взаимное расположение. Так рассматриваются отношения мозгового и лицевого черепа, лицевой части к объему всей головы, размеры уха по отношению к черепной коробке и деталям лица: лоб, нос и подбородок к лицевой части, их взаимное расположение (например, треугольник «глаза - нос» относительно расстояния до конца подбородка и т.д.). Далее обычно работают над характером деталей лица (направление глаз, если провести линию через уголок глаза и слезник, по длине глаза). У различных людей расположение глаз по отношению друг другу различное. Условно его можно назвать как «прямое» (лежащее на одной линии), «углом вверх», «углом вниз». Затем рассматривают очертание глаза (отсюда название «миндалевидные» глаза), его конструкцию (глаза «навыкате», «узкоглазый» и т.п., верхнее веко может иметь очертание крутого или полого контура при пологом, почти прямом контуре нижнего века и наоборот, размер радужной оболочки по отношению к глазному яблоку).

Известное выражение «нависшие брови» - это когда брови расположены близко к глазам (низко), «насупленные брови» придают лицу суровое выражение серьезного человека. Верхнее и нижнее веки могут быть по типу классических (глаза Давида работы Микеланджело), а могут быть слегка припухшими, отечными, верхнее веко «нависает» на ресницы и тогда человек имеет специфический взгляд, являющийся характерным именно для этого человека. Все характерные черты глаз различных людей перечислить невозможно, сколько людей - столько и особенностей. Познания в этой области зависят от опыта в рисовании. Однако даже при присутствии опыта не следует рисовать просто глаза человека, а надо пытаться увидеть и разобраться какие они у позирующего (конкретного). Точно также подробно надо всматриваться, анализировать и другие детали лица: нос с горбинкой – кавказский, курносый, греческий и т.п., его верхняя площадка: узкая, широкая. Крылья носа, ноздри – широкие, узкие, крупные. Нос в целом: крупный по отношению к лицу, мелкий, приплюснутый, высокий и т.п. следует учесть, что положение переносицы относительно линии глаз, а также бровей, визуально может увеличивать или уменьшать нос. При отдельном рассматривании нос может казаться крупным, но если его рассматривать с глазами одновременно он может показаться маленьким (когда линия глаз ниже переносицы, высоко посаженные брови). Рот формируется губами, между которыми граница обозначена линией, оканчивающейся «уголками», которые могут находиться: в горизонтальном положении; опущены вниз, подняты вверх. Разрез рта у различных людей меняется также как и разрез глаз. По конструкциям и по размерам губы могут быть мелкими ли крупными, узкими и припухлыми, и сдвинутыми одна относительно другой (на виде в профиль) в зависимости от прикуса челюстей. По очертанию губы также отличаются многообразием, охарактеризованным в искусстве и быту как «губы как маки», «губки бантиком», «надутые губы». Подбородок бывает: крупный (тяжелый), квадратный при тяжелой нижней челюсти, маленький круглый «шариком».

Следует помнить, что анализировать размеры деталей лица необходимо в сравнениях между собой. Только тогда анализ будет объективным, правдивым и приведет в рисовании к сходству с натурой. Положение деталей лица относительно друг друга в пространстве, на объеме (т.к. ни одна из деталей не лежит в одной плоскости с соседней) определяется, как правило, на виде сбоку (в профиль). Скульптор, работая над портретом, часто поворачивает и модель и натуру то в профиль (чтобы проконтролировать силуэт), то в три четверти, изучая натуру, формы, поверхности, и что самое главное, уровень поверхностей деталей лица относительно друг друга. Еще большая необходимость наблюдений в профиль появляется, когда создается рельефы, в этой ситуации (если портрет работает в фас или три четверти) без анализа профиля добиться сходства бывает подчас невозможно. В мемориальном искусстве, когда работа над портретом ведется по фотографии, то при отсутствии профильных фотографий к работе обычно не

приступают. По фотографии лепка итак более затруднительна, чем с живой натуры и без дополнительных данных трехмерного пространства невозможной.

Голова в профиль имеет также неисчислимые варианты силуэтов, однако условно можно выделить типичные три основных. Они характеризуются главным образом положением линии лба, кончика носа, губ и подбородка относительно вертикали, проведенной через кончик носа. Это взаимное расположение деталей лица вошло у художников в понятие «лицевой угол». Так, если мысленно провести линию через лоб, как бы продолжая его, губы и подбородок, то в результате получится выпуклой частью к вертикали. Данная голова имеет положительный лицевой угол. Если наоборот, то – отрицательный угол. Кроме того, положение деталей лица и конфигурация черепа может находиться на прямой линии, расположенной вертикально и наклонно в сторону подбородка или лба. Примером ярко выраженного положительного лицевого угла может служить профиль североамериканского индейца. Таким образом, в зависимости от расположения деталей лица относительно вертикали лицо может быть выпуклым, вогнутым и плоским (примером «плоских» лиц могут служить лица китайцев, корейцев, японцев, у которых, кстати, глаза по высоте находится на уровне переносицы или близко к этому). Кроме вышеперечисленных типажей разумеется в природе человека чаще всего встречаются сочетания этих типажей (верхняя часть – положительный угол, а нижняя – отрицательный, и наоборот, и др.). в связи с этим визуальный анализ портретируемого должен быть основан в первую очередь на определении типажа лицевого угла (силуэта в профиль), конструктивной концепции портретируемого и только после этого переходить к анализу характерных особенностей деталей – от простого к сложному, от общего к частному, от большого объема к деталям на нем.

В портретную характеристику следует включать также и поведение человека, его манеры говорить, двигаться. Все это изучается в предварительных наблюдениях. Известно, что великие художники начинали с общения с портретируемым и только потом делали предварительные наброски в поисках наиболее удачной композиции, соответствующей естественной позе натуры, ее облику и внутреннему миру.

Все это делает портрет не только «похожим», но и узнаваемым для людей, возможно не разбирающихся в особых тонкостях искусства, но хорошо знакомыми с портретируемым. Для того, чтобы усвоить знания о видах композиции портрета; овладеть методами анализа произведений портретного искусства; изучить основы творческого процесса создания портрета, необходимо выяснить следующие аспекты:

- специфические особенности портретного жанра, виды и типы и портрета. Образ и психология портрета, сходство внешнее и внутреннее, композиция портрета как совокупность темы, замысла, выбора объекта изображения, отбор художественных средств выразительности и сочетания

различных подходов к решению портретного сходства; принципы художественной стилизации в работе над портретом, шарж и карикатура, как основа поиска художественного образа в портрете, предметная среда как средство художественной выразительности в портрете, творческий метод портретиста: выбор и постижение оригинала, поиск индивидуального типического в портрете, творческий замысел, композиционный поиск, выполнение.

К жанру портрета относятся произведения изобразительного искусства, в которых запечатлен внешний облик конкретного человека (или группы людей). Каждый портрет передает индивидуальные, присущие только портретируемому черты. Но сходство в хорошем портрете – не тоже самое, что сходство в фотографии. В портрете модель преобразуется, т.е. строится образ, так или иначе отвечающий оригиналу, но не повторяющий буквально его внешние черты. Таким образом, внешнее сходство не единственный, да и не главный критерий художественного достоинства портрета. Цель создания портретного образа – обнаружить «главную идею личности», сделать явным ее содержание. Но для того, чтобы поставить перед собой такую задачу, портретист должен увидеть в модели индивидуальность, привлекающую его как художника, в чем-то может быть равную себе, ощутить личную заинтересованность как толчок к глубинному постижению этой именно модели.

Искусство портрета требует, чтобы наряду с внешним сходством в облике человека отражались его духовные интересы, социальное положение, типические черты той эпохи, в которую он жил. К тому же автор портрета не должен быть бесстрастным регистратором внешних и внутренних особенностей портретируемого: личное отношение художника к модели, его собственное мировоззрение, его творческая манера накладывают на произведение зримый отпечаток. Различают реалистический и вымышленный портрет. Реалистический портрет – это объективно правдивое изображение человека, существующего или существовавшего в реальной действительности. Практика искусства установила ряд особых признаков, по которым можно отличить портрет от «непортрета», то есть от вымышленного, собирательного образа. Одним из решающих признаков такого рода является сходство с моделью. Ясно, что в разных случаях степень, характер и глубина сходства бывают разными. При всем том истинное сходство всегда представляет собой отражение в произведении искусства существеннейших черт модели при отсутствии черт, с нею не совместимых. Очень важно и другое. Как бы ни был похож портрет на свою модель, мы не назовем его хорошим портретом, если он не будет еще и художественным образом, в котором схвачено не только внешнее сходство, но вся душа оригинала.

Что же практически означает раскрыть или «схватить душу» оригинала применительно к изобразительному искусству? В искусствах временных и пространственно-временных (литература, кино, театр) можно убедительно

передать сущность оригинала, сказав немного, а то и вовсе ничего не сказав о его внешности.

Түйін

Берілген мақалада суреттегі портреттік мінездемені жасау құралдары қарастырылған. Автор портретке отырушының сыртқы және ішкі ерекшелігінің екі жаққа бірдей қарайтын тіркеушісі болуы керектігін бекітеді: суретшінің модельге жеке қатынасы, оның өзіндік көзқарасы, оның көрінетін қолтанбасының туындысына шығармашылық үлгісін қалдырады.

Summary

In given article means of creation of the portrait characteristic in drawing are considered. The author asserts that the portrait should not be the passionless registrar of external and internal features портретируемого: the personal relation of the artist to model, its own outlook, its creative manner leave a visible mark on product.

ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІНДЕГІ «ТҰЛҒА» АРХЕТИПІ

Қ.С.Оразқұлова–

*бейнелеу өнері, музыка және хореографияны оқыту әдістемесі
кафедрасының аға оқытушысы*

Қазіргі таңдағы ұлттық мәдениетті қайта жаңғырту мен оның байырғы қалыптасқан үрдістерін жалғастыру қоғамымыздың рухани саласын дамытудың басты шарттарының бірі. Рухани мәдениетіміздегі маңызды саланың бірі – бейнелеу өнеріндегі ерекшеліктерді әлемдік ортақ ұстанымдардан ажыратып, оның мәніне үңілу, тарихи негіздерін ашу, түбірлестік тұтастықты ажырату ұлттық болмысымызды қайта жаңғыртудың басты шарттарының бірі. Бұл – әлемдік психологиядағы ағым «аналитикалық психология» негіздеген ұжымдық бейсаналылық пен архетиптер идеясына сүйеніп, ондағы түп-тамырлық көріністердің бүгінгі таңдағы нышанды белгілерін сараптауға мүмкіндік ашады. Осы ұстаным – архетиптік бейнелердің жалпыадамзаттық және ұлттық болып табылатын түрлерін ажыратуға мүмкіндік бере отырып, Қазақстан суретшілерінің туындыларындағы бейсаналық пен этноархетиптерді ашудың әдіснамалық алғышарты және этнопсихологияны дамыту мен халқымыздың дүниені қабылдау ерекшеліктерін байыптаудың негізі болмақ.

Осыған орай, бейнелеу өнерінде архетиптік үрдіспен жиі көрініс беретін тақырыптардың ішінде адам мәселесі басты орын алатындығына сүйене отырып, оның ұжымдық бейсанадағы тылсым табиғатын аша түсу үшін теориялық сараптамалар жасап, оны мысалдар келтіре отырып,

дәлелдей түсуіміз қажет. Себебі, қазақ дүниетанымында адам басты құндылық ретінде танылғандығын көптеген ұлттық дүниетанымды зерделеуші ойшылдарымыз қуаттап жүр: «...Екіншіден, қазақ философиясында онтологиялық (болмыс) және гносеологиялық (дүниетаным) мәселелерден гөрі адам мәселесіне көбірек көңіл бөледі; Үшіншіден, адам мәселесі, қазіргі тілмен айтқанда, көбіне экзистенциалдық тұрғыдан қаралады және оны көшпелілік өмір туған жеріңнің ұлан-ғайыр уақыт пен кеңістік әлемінде жалпы дүние болмысымен барынша бауырластығына сену көркемдік таным игілігінің маңызды бір шарты болып табылады»/1,93/.

Шындығында, көшпелілер дүниетанымы табиғат ырғағымен бірлікте даму идеясын ұстанып, адам мен әлем үйлесімділігінің тамаша үлгісін ұсынып, өзіндік адамжасампаздық персонализмін қалыптастырды. Себебі көшпенді дала субъектісі табиғатқа бейімделушілікті, табиғаттың тосын күштеріне қарсы тұруды, сайын даладағы еркіндік пен азаттықты аңсаған ділді психологиялық-танымдық үлгі ретінде ұстанды.

Ұлттық философияны зерделеушілердің бірі – Ә. Қодар атап өткендей: «Көшпенділер өмірінде тұрақты ешнәрсе жоқ екені белгілі. Қоныс та, күй де, жағдай да – бәрі де өзгермелі. Және бәрі жау – кеңістік те, уақыт та, қоршаған орта да. Сондықтан көшпелінің өмірі тек күрестен тұрады. Ал ол күресте жеңілмеу үшін «отқа салса күймейтін, суға салса батпайтын» қайсар өжет, айлакер, көреген тұлғаларды қалыптастыруына тура келді» /2,58/.

Осы сарын ғасырлар бойы жалғасын тауып, ел мен жерді қорғауға қажетті адам ресурсын қалыптастыруды басшылыққа алды, ол дала мәдениетіндегі негізгі модусқа айналды, тұлға қалыптастырушылық арқылы адам құндылығының жобасын, яғни, тұтас адам образын жасады. Сондықтан байырғы қазақтар дәуірінен бастап, мифтік оқиғалар, кейінгі діни сенімдер мен діндер, эпостық дәуір, жыраулық салт, ақындық өнер т.б. бәрі де көрнекті батыр тұлғасын әйгіледі. Осы батырлық тұлға сарыны мыңдаған жылдар бойы халық жадында сақталып, ерекше культке айналғандықтан, таза архетиптік түрде бүгінгі бейсанамыздағы маңызды элементтердің бірі болып отырғандығы сөзсіз.

«Ерліктің қаһарлы денесі, оның қорқынышты бейнесі жер асты әлеміне сай келді. Әдебиетте шамандардың Ерлік туралы түсінігі сипатталған. Онда Ерлік – «атлеттік дене бітімі» бар шал деп көрсетілген» /3,382/-деп атап көрсетілген тұжырымдар да оның байырғы ұлттық психологиядағы орнын айшықтайды. Яғни, күштің культінің көне шамандық сенімнен бастау алатын өте ежелгі дәстүрлерін бағамдай аламыз. Сондықтан оның өнерде тұрақты образдар түрінде қалыптасуын, біз, «Есік қорғанынан табылған алтын киімді сақ жауынгерінен» табамыз. Кейіннен, исламдық сенімге байланысты «адам кейіптеуге» тиым салынған психология салдарынан, бейнелеу өнерінен батыр архетиптері көмескілене бастады. Қазір мүсін өнеріндегі батыр бейнесі, қолөнердегі оның құрал-жабдықтары мен қару-жарақтары, суретшілер шығармаларындағы тарихи тұлғалар тұрақты образдар ретінде кеңінен танымал.

К.Г. Юнгтің тұжырымдарына сәйкес, архетип – белгілі бір психологиялық ассоциациялар арқылы да құрылады. Мәселен, қазіргі кезеңдегі мұрағаттарда сақтаулы тұрған; қару-жарақ, қолөнеріміздегі оның жаңа туындылары, тарихи батыр тұлғалардың бейнелері т.б. тұтас жауынгерлік рухты, отаншылдық сезімді нығайтатын визуалды-өнегелілік факторлар болып табылады. Ол педагогикадағы көрнекілік принципіне келіп тоғысады.

Ұлттық дүниетанымда тұлға образының тағы бір құрметтелген қыры – даналықтың иесі. Даналық – батыстық түсініктегі интеллектуалдық жоғары сапа ғана емес, өмір тәжірибесі арқылы парасаттылық деңгейге көтерілген, ақыл мен адамгершіліктің биік дәрежесін иеленген табиғи таланттың өркендеу және шарықтау шыңы деп түсіндіргеніміз абзал. Даналық культі түркілік танымда – хандар мен билер институтынан, шешендер мен тапқырлықтан, дәруіштер мен өзге де дін иелерінен айшықты көрініс табады. Даналық – абстрактылы ұғым, сондықтан қазақ даласында даналық субъектісі ерекше қастерленген, архетиптік бейне ретінде де сақталғандығы жасырын емес. Бүгінгі сәулет өнері мен мүсін өнеріндегі даналық бастаулардың сабақтастығының тұрақты көріністері: Қорқыт мазары, А.Яссауи кесенесі, үш бидің мүсіні т.б. байқалса, оларды құрмет тұту психологизмдері ұжымдық бейсаналықтың заңды биогенетикалық жалғасуы болып табылады.

Қазіргі бейнелеу өнеріндегі кең таралған тұрақты образдардың бірі – ана архетипі. Қазақ түсінігінде «Ана» қасиетті ұғым. Сондықтан оның антропологиялық бейнесі көне замандарда теологиялық нұсқаға ауысып, «Ұмай – ана» түрінде айшықталған. Ол жердің тәңірі, қазақтарда құт-берекенің иесі, ертедегі түркі халықтарының ұрпақ жалғастырушысы, молшылық құдайы болған. Отбасын қорғаушы және желеп-жебеуші ретінде өзінің бастамасын «Жер – Ана, Аспан – Әке» деп саналған теңеулерден ала отырып, қазіргі архетиптік көріністе «Табиғат ана» позициясына трансформацияланған. Сондықтан Ұмай анадан бастау алған ана образы барлық түркі халықтарындағы әйелдерді құрметтеу этикасы мен аналарды қадір тұту педагогикасына айналды. Себебі арғықазақтық дүниетаным бойынша әйелдерді кемсітушіліктің дискриминациясы болмағандығы аян. Мәселен, шығыстанушы В.В. Бартольд айтқандай: «Как показывают женские образы в народной «Книге о Коркуте», составленной вероятно в 15 вв. восточной части Малой Азии, женщина в народном или, по крайней мере, в богатырском быту, занимало место рядом с мужчиной, даже в военных делах» /4,129/. Бұны халқымыздың нақты тарихи тұлғаларына шолу жасау арқылы да айғақтауға болады: сақ көсемі - Томирис, Құртқа сынды эпикалық тұлғалардан бастап, кейінгі қазақ даласындағы ауылды билеген әжелердің айрықша құрметтелуіне дейін жалғастыра беруімізге болады.

Ана образы баламен ұштасып жатыр. Қазақ халқында ана болу, жас сәбиді дүниеге әкелу, ол ер жеткенге дейінгі дәстүрлер ұрпақ эволюциясының табиғи-элеуметтік тізбегін құрайды. Евгений Сидоркин, Нелли Бубэ,

Досбол Қасымов сынды қазақ суретшілерінің шығармаларына арқау болған «қазақ анасы» нәзік ұлттық өзгешелікті біріктіріп тұрғанымен, олардың әрқайсысына тән өзіндік қолтаңбасы айқындалған. Досбол Қасымов ана мен бала арасындағы нәзік байланыстың терең эмоционалдық қырын аша отырып, заманымыздың тыныш, бақытты кезеңін бейнелейді. Туындыдағы түстердің құбылуы мен өзіндік симбиозы соның айғағындай.

Антропологиялық-аксиологиялық тұрақты белгілердің бірі – тіршілік ету дәстүрлері, яғни, салт-дәстүр мен әдет-ғұрып принциптері және ондағы адамның сезімін айшықтау. Қазіргі кезеңдегі ұлттық рухани болмысымызға қайта оралу мен жандандыру салттарында жиі байқалатын архетип те осы. Сондықтан қазіргі кезеңдегі еліміздің суретшілерінде бұл тұтас картина айшықты көрініс табады. Мысалы, С.Әлжановтың «Күткенде» шығармасында ұлттық таным түсінікті, тіршілік ету салттарын тұрақты бейнелеу айқын нақышталған. Оны екі түрлі үлгіде қарастыруымызға болады: оптимистік – экзальтациялық шат-шадыман өмір, қуаныш пен үміттің персонажы т.б. болса, қайғылылық – ауыр тұрмыс, тарихи күрделі ахуалдар, ұлт пен ел тағдыры мәселелері т.б. тақырыптық-құрылымдық мазмұнға айналған. Мәселен, М.Қисамединовтің «Аруананың зары» туындысындағы көлденең тартылған тосын сызық бір қарағанда тұтас мазмұнға қатыссыз болып көрінгенмен, ол «қарс айрылған жүректің» интуитивті түрде берілген, байырғы архетиптік нышанын білдіреді. Яғни, қайғының терең мазмұнын атап көрсетуге құрылған. Осыған орай, «жүрек» ұғымына қатысты тілдік ерекшеліктерді зерттеуші тілшілеріміз де оның көне танымдық бастаулардан тамыр тартатындығын атап өтіп, сезімдік толғаныстың орталық түсінігі ретінде даралана түскендігін аша түседі /5,160/.

Яғни, қазіргі таңдағы бейнелеу өнеріндегі этноархетиптерді ашу – ұлттық психология мен этнопедагогикадағы маңызды мәселелердің бірі бола отырып, өзіндік әдіснамалық жобасын ұсынатындығын да атап өтуімізге болады. Сондықтан ұлттық психология мен өнегелілік үрдісті өркендету үшін бұл мәселені тереңдей зерттеудің маңызы зор болмақ.

1. *Ежелгі көшпелілер дүниетанымы. Жиырма томдық. 1 том.* - Астана: Аударма, 2005.-496 бет (б.93).
2. *Қодар Ә. Қанағат қағанаты: Өлеңдер мен ойтолғаулар жинағы.* Алматы: Шабыт, 1994.-111 бет (б.58).
3. *Орынбеков М. Қазақ дүниетанымындағы Тәңіршілдік //Философия тарихы. Жиырма томдық. 14 том.* - Астана: Аударма, 2006.-488 бет (б.382).
4. *Бартольд В.В. Первоначальный ислам и женщина.-Ислам и культура мусульманства.-МГУ, 1992, (с.129).*
5. *Султангубиева А.А. «Жүрек» концептісін когнитивтік аспектіде зерттеудің ерекшеліктері //Ментальділіктің тілдегі көрінісі-Халықаралық ғылыми-практикалық конференция,1-том.* - Ақтөбе: АқМПИ. – 2008. -28 қараша. -476 бет (157-161бб.).

Резюме

В данной статье рассматриваются этнопедагогические и этнопсихологические архетипические аспекты в современном изобразительном искусстве Казахстана. Данная проблема рассматривается на конкретном примере - национально-психологическом художественном процессе познания.

Summary

In given article is considered pedagogical and psihologic arhetipical aspects in modern graphic arts Kazakhstan. Given problem is considered on concrete example national-psychological artistic process cognitions.

ТВОРЧЕСКИЙ ПОДХОД К ВЫПОЛНЕНИЮ ЗАДАНИЙ ПО ЧЕРЧЕНИЮ

Л.Н.Андреева -

*старший преподаватель кафедры «Методики преподавания ИЗО,
музыки и хореографии» КазНПУ им. Абая*

Перед нашей кафедрой и всем факультетом стоит важная задача эстетического воспитания студентов, развития их творческих способностей. Проблема формирования творческой личности будущего учителя многогранна по своему содержанию. Творчество — это то, в чём человек может осуществлять свою свободу, связь с миром, связь со своей глубинной сущностью. Творчество можно рассматривать не только как процесс создания чего-то нового, но и как процесс, протекающий при взаимодействии личности (или внутреннего мира человека) и действительности. При этом изменения происходят не только в действительности, но и в личности.

Развитие творческого начала, творческих способностей человека всегда волнует как ученых-исследователей, так и педагогов, непосредственно занимающихся практической работой с учащимися. В психолого-педагогической литературе все больше внимания уделяется поискам методов и методических приемов обучения, которые способствуют более успешному развитию творческих способностей, обеспечивают активизацию умственной и практической деятельности учащихся. Развивать творческую активность надо с детского возраста, со школьной скамьи.

В этом деле большую помощь оказывают изобразительное искусство, черчение и скульптура - учебные предметы, которые могут использовать возможности для реального развития творческих способностей личности, его творческой индивидуальности.

Для успешного развития творческих способностей учащихся нужно:

а) сформировать интересы каждого учащегося с учетом их возможностей;

в) продумать приемы осознанного решения различных творческих задач;

с) направлять и активизировать творческие способности учащихся, используя практическую деятельность;

Одним из способов формирования творческих способностей учащихся на уроках черчения является решение творческих задач. Это деятельность, в процессе которой создаются новые индивидуально значимые ценности, раскрываются и развиваются способности личности.

Творческая графическая деятельность учащихся требует:

- планирования учебных занятий с учетом условий (количества, последовательности) введения в учебный процесс задач с творческим содержанием;

- разработки приемов творческой графической деятельности, пригодных для любого вида соответствующей работы;

- выбора методов и средств обучения, наиболее подходящих для конкретных видов творческой работы;

- выделения оптимального времени на выполнение отдельных видов творческих заданий;

- учета индивидуальных особенностей студентов;

- создания творческой атмосферы во время занятий, обстановки доброжелательности к студентам, внимания к каждому творческому предложению учащегося.

Обращаясь к методике развития творческой графической деятельности учащихся, можно увидеть, что творческий процесс не является проявлением каких-то подсознательных сил, а закономерное звено развития мышления, воображения и деятельности человека.

Творчество, это не только озарение и интуиция, но и результат знания о способах действия, поэтому правомерно говорить о возможности обучения творчеству, возможности для учащихся постичь его технологию, наконец, о возможности управлять им. Одним из важных моментов в творческом процессе является поиск решения задачи, перебор всевозможных вариантов, умение конструктивно мыслить. Для оптимального решения задач нужно овладеть различными приемами решения творческих задач, которые описаны в специальной литературе.

В зависимости от типа задачи, ее сложности и степени подготовки студентов можно принять простую схему решения задач. Практически для всех предлагаемых задач схема творческого процесса может быть предложена в следующем виде:

- ознакомление с условием задачи,

- анализ графической информации,

- определение конкретной цели работы,

- выбор правильного решения,

- оформление изображений с учетом графического условия,

- самоконтроль.

Мне бы хотелось предложить на рассмотрение материал, использующийся мной уже в течение 20 лет и вызывающий интерес у студентов.

На занятиях по основам черчения для привлечения интереса к предмету, наряду с заданиями по карточкам /4/, были заданы такие творческие задания:

1. Используя основные типы линий, начертить узор, пейзаж или натюрморт, причем все линии должны быть выполнены в соответствии с ГОСТом (рис.1).

2. Выполнить в виде узоров деление окружности на равные части (рис. 2).

3. Используя основные случаи сопряжения начертить изображение с использованием растительного, животного мира или техники, нахождение центров и точек сопряжения оставить в тонких линиях. Проставить размеры, с учетом того, что ваше изображение смогли бы выполнить дети в школе (рис. 3).

4. Задание на геометрические тела и технический рисунок: начертить игрушку или предметы быта (рис. 4).

Выполнение таких творческих заданий должно способствовать формированию пространственного воображения, развитию логического мышления и творческих способностей студентов.

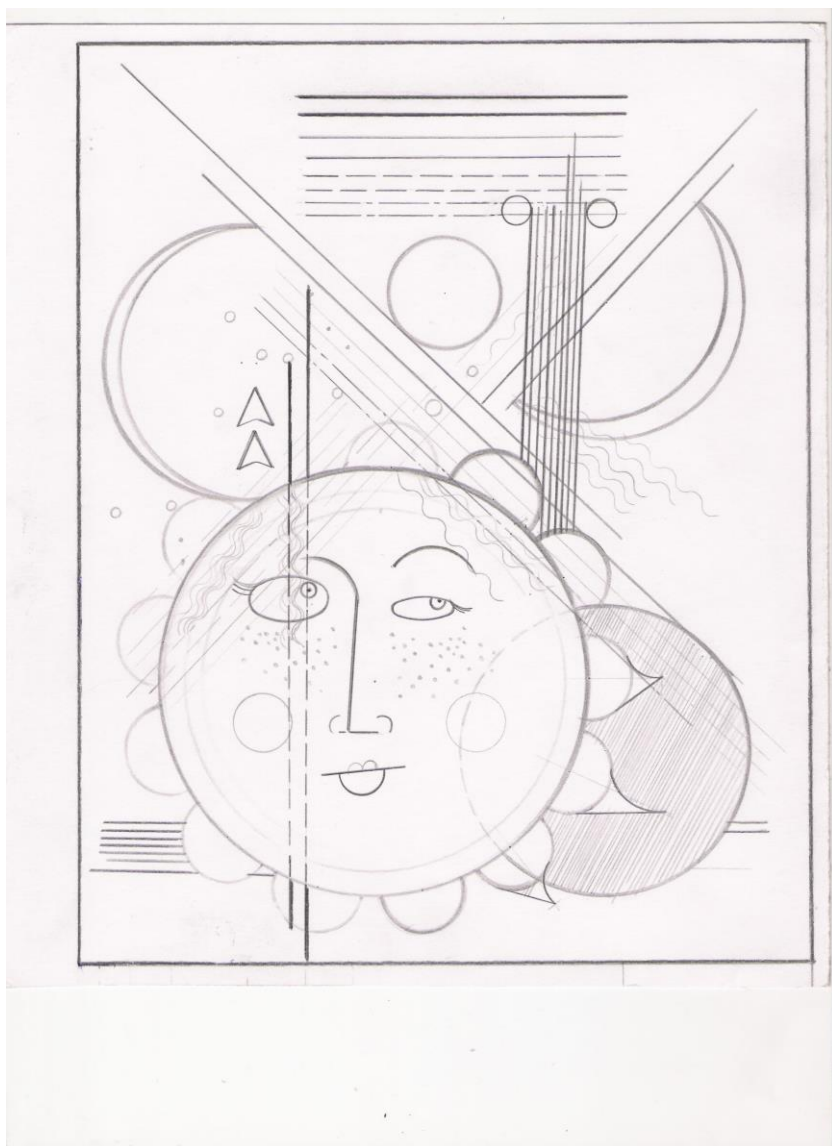
1. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер, 2005.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. - СПб.: Питер, 2001.
3. Дружинин В. Н. Психология общих способностей.- СПб.: Питер, 2002.
4. Андреева Л.Н. Основы черчения. Учебно-методич. пособие. – Алматы: КазНПУ им.Абая, 2007.

Түйін

Мақалада сызу пәні бойынша студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту бойынша тақырыптарды ашу мәселелері қамтылған. Олар: техникалық сурет, сызба сызықтарының түрлері, шеңберді тең бөлікке бөлу, түйіндесу, тілік сияқты шығармашылық тапсырмаларды студенттерге орындатудың әдістемелері терең қарастырылады.

Summary

Development of creative abilities of students on employment on plotting. Performance of creative tasks in a subject Plotting bases. On themes: drawing lines, division of a circle into equal parts, interface, a cut, technical drawing.

Рис. 1

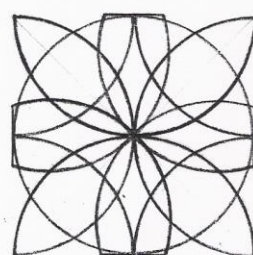
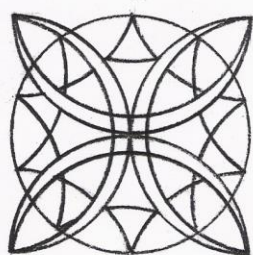
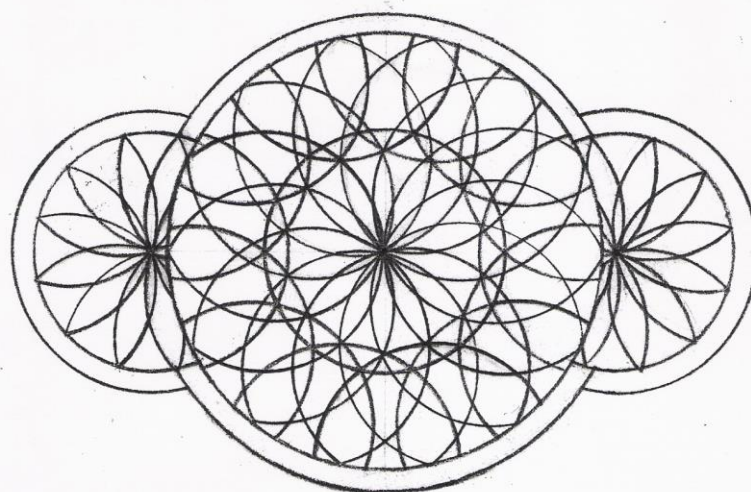

Рис. 2

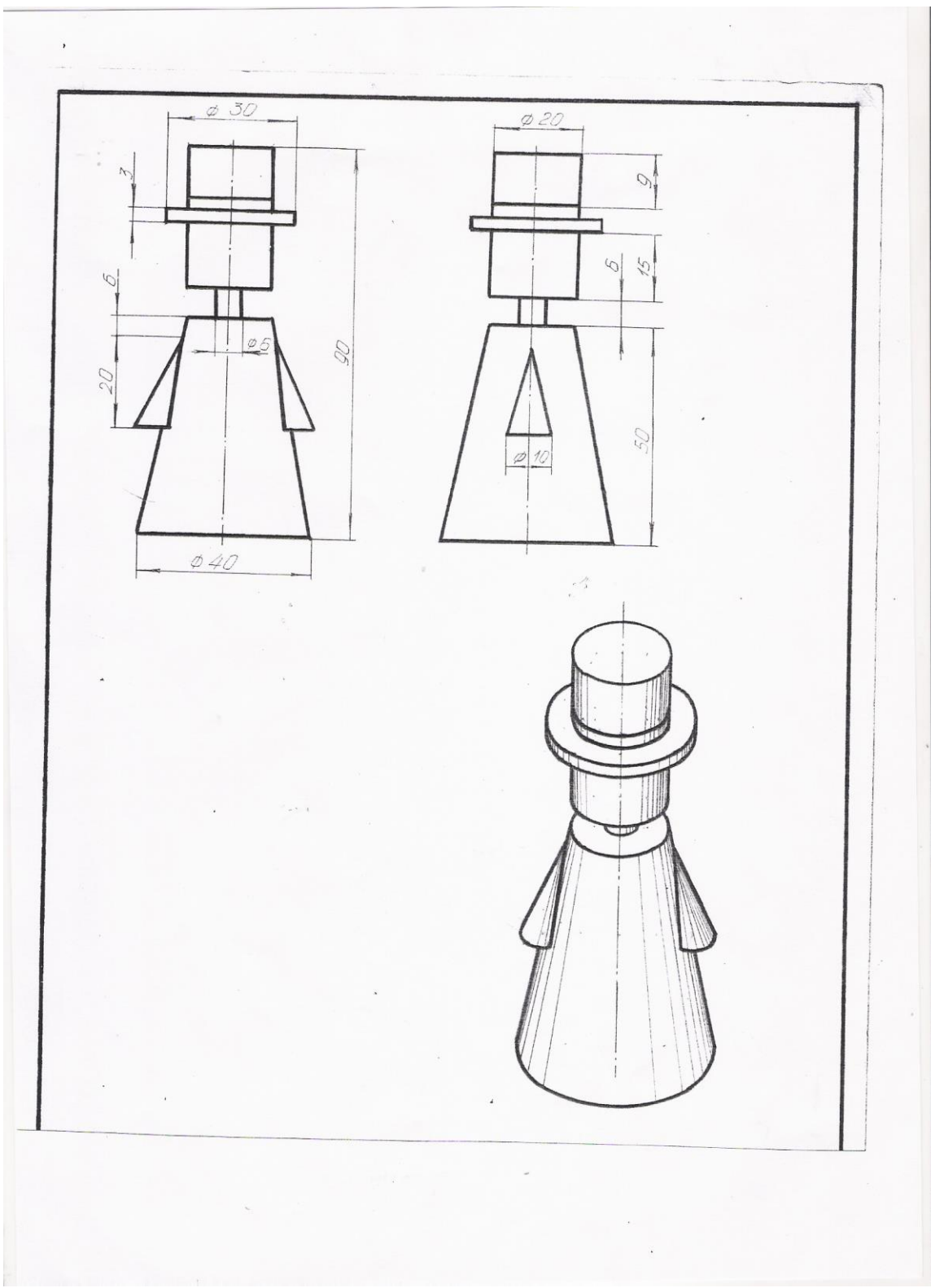

Рис. 4

ҚАЗАҚТЫҢ ҚОЛӨНЕРІ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ІС-ӘРЕКЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Н.М.Адамқұлов -

*Абай атындағы ҚазҰПУ, «Этнокөркемәдениет» ОҒШО
доценті, п.ғ.к.*

«Қазақтың сәндік қолөнері жайлы ой-пікірлер» мен олардың ерекшеліктері туралы мағлұматтар, сонау ерте заманнан бастау алады Қазақ даласындағы ұлы ғалымдар Әл-Фараби, Дәруіш Әли т.б. аспаптардың теориялық және тәжірибелік негіздерін дамытуда қомақты еңбектер жазып қалдырды». Қазақтың қолөнер бұйымдарының шығу тегі, тарихы, дамуы, оның түрлері мен ерекшеліктері, халық шеберлерінің әдіс-тәсілдері жайлы Қ. Арғынбаев, А. Жұбанов, Ө. Жәнібеков, Ө. Марғұлан және т.б. ғалымдар өз зерттеулерінде жан-жақты қарастырған. Ал кейінгі кезде қазақтың қолөнер туындылары түрлерінің жасау технологиясын О.Бейсенқұлов, С.Медеубекұлы, З.Жанұзақов, С. Шалтабаева, Т. Әміреева, және т.б. әдістемелік еңбектерінде дәйектеген. Ал қолөнер негіздері арқылы еңбекке тәрбиелеу мәселері ертедегі XVI ғасырдың ойшылдары Ш.Фурье, Роберт Оуэн және Сен-Симон еңбектерінде балалардың жан-жақты қабілетін дамыту, яғни оларды біліммен қаруландыру, өмірге, еңбекке даярлау, жалпы тәрбиеге байланысты тұжырымдамалар берген.

Қазақ халқы күнделікті тұрмыс тіршілікке қажетті бұйымдар жасап, азық-түлік өнімдерін өндірумен қатар, сән-салтанат та құра білді. Оларға қажетті әшекей бұйымдарды сырға, сақина, білезік, ат әбзелдерін соқты. Біз бұдан халық шығармашылығының қай түрін алсақ та, ешқайсысы бір-бірінен алшақ кетпей, тығыз дамығанын көреміз. Ал қыш өнері сонау біздің дәуірге дейін келе жатқандығы бәрімізге белгілі. ҚР орталық мұражайында б.д.д. I-III ғасырлардағы ыдыстар, тостаған, құмыралар, саптаяқтар, тегенелер тіпті X-XII ғасырлар мөлшеріндегі қыштан жасалған су құбырлардың қазбалары, еліміздің бұл материалымен біте қайнасып, өндірістің көптеген салаларында пайдаланылғаны айғағы. Халқымыз «Бесік», «Шаңырақ», «Кереге», «Ер тоқым», «Қобыз», «Домбыра», «Қыш бұйымдарынан Тостаған», «Тегене», «Саптаяқ» және т.б. сияқты көптеген бұйымдарды отын ретінде пайдаланбақ түгіл, оларды босағаға да қоймаған. Оларды қадір-қастерлеп көшкенде өздерімен бірге ала жүрген. Қазіргі кезде егеменді ел болғалы бері барлық бағдарламалар, оқыту жоспарлары өзгеріп көптеген өзгерістер енгізілді. Білім беру жүйесінде жаңа талаптардағы стандарттар, мемлекет тіліндегі жалпы білім жүйесіне арналған оқулықтар, дидактикалық материалдар, әдістемелік нұсқаулар, кәсіптік білім мен жоғарғы оқу орнына арналған оқулықтар барынша жарыққа шығып жатыр. Аталған мамандықтарды дайындау жүйесінде Мемлекеттік стандартқа байланысты оқулықтармен, оқу-әдістемелік кешендермен, бейне-таспа фильмді әртүрлі көрнекті оқыту құралдарымен, электронды оқулықтармен, энциклопедиялық

анықтамалармен, толықтырылса оқушыларға, болашақ мамандарға білім беру сапасы арта түседі. Сондай-ақ технология мамандықтарына қазіргі жетілдірілген қажетті механикалық құрал-жабдықтар мен шикі заттармен қамтамасыз етілетін арнаулы мекеме (бұрынғы кеңес одағындағы сұраныстарды қабылдап Облысты, Республиканы оқулықтармен, көрнекті құралдармен, қолмен жұмыс істейтін және механикалық құралжабдықтармен қамтамасыз етілетін қоймалар), ұйымдастырылса, жалпы білім жүйесін дамытуға, ұлттық қолөнер бұйымдарын жасауда басым-көптеп оқытуға мүмкіндік туар еді. Әсіресе технология сабағына қажетті арнаулы дайындалатын қолмен және механикалық өндеуге арналған құралжабдықтардың, олардың техника қауіпсіздігі плакаттары оқу процесінде өте маңызды орын алады. Кезіндегі Кеңес дәуірінің оқу плакаттары, ағаштың түрлері, жалғамдары, қасиеттері т.б. өте құнды есептелетінді, сондай білім беру әдістемелерін қайта жаңғырту қажеттігі мектептерге өте қажет.

Еңбек тәрбиесінің негіздері туралы И.Ф.Гербарт, Жан-Жак Руссо, Н.Г.Чернышевский, Н.А. Добролюбов, К.Д. Ушинский, А.С. Макаренко, және т.б. қоғам қайраткерлері мен педагогтардың еңбектерінен құнды деректер табамыз. Осы бағытта Абай Құнанбаев еңбек тәрбиесі жөнінде нақыл сөздері және қазақ ойшылары мен демократ – ағартушылары Ш.Құдайбергенов, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев, М.Дулатов т.б. қазақ халқының білімі мен өнеріне, әдет-ғұрпына, салт-санасына байланысты мол рухани мұралар қалдырған. Жалпы білім беру, орта-кәсіптің, жоғары оқу орындарында болашақ мұғалімдер дайындау барысында қазақтың ұлттық қолөнерін жасату арқылы еңбекке тәрбиелеу жүйесі теориялық және практикалық тұрғыдан оқыту процесінде әлі де болса нақты зерттеле қойған жоқ. Оның ең басты себебі, жоғары оқу орындарындағы мамандандыру пәні оқытушыларының және қазақ мектептерідегі, сурет-сызу, технология (еңбек пәні) мұғалімдерінің қолөнер бұйымдарын жасаудағы біліктілігі мен іскерлігі, ұлттық тәлім-тәрбиеден ұғымдары жеткіліксіз болуынан туындап отыр.

Нақтылы айтқанда проблеманың практикадағы және ғылыми әдебиеттердегі жағдайына талдам жасасақ бірқатар қарама-қайшылықтар жайлы айтуға мүмкіндік береді, олар;

- психология-педагогикалық әдебиеттер мен педагогикалық жоғары оқу орындарының жұмыс тәжірибесін талдауда сурет, сызу және технология сабағы мұғалімдерінің құрал-жабдықтарының жоқтығына, материалдардың тапшылығына және кейбір шалғай ауылдарда әлеуметтілік жағдайларына байланысты бүгінгі күннің талап-тілектеріне сәйкес келмейтіндігі арасындағы;

- аталған мамандықтағы оқытушылар мен мұғалімдердің қазіргі заман ғылымы негізінде оқушы-жастарға эстетикалық, еңбек, патриоттық, дене тәрбиелерін беру жүйесінде, оларды пайдалану мен педагогика ғылымында бұл мәселенің әлі де болса қажетті деңгейде шешілмеуі арасындағы;

- сурет, сызу және технология пәндерінің мұғалімдерінің, тиімді пайдалана алатын кәсіби мамандардың жетікіліксіздігі мен бұл салада болашақ мұғалімдер даярлау деңгейіндегі қажетті жабдықтар мен оқулықтардың, көрнекі құралдардың төмендігі арасындағы;

- орта кәсіптік білім беретін және жоғары оқу орындарында бұл проблеманы ендіруге байланысты педагогика ғылыми ұсынған талаптар мен олардың шешімін табуға мүмкіндік туғызатын әдістемелік нұсқаулардың жоқтығы арасындағы;

- мемлекет тіліндегі оқулықтар мен әдістемелік және дидактикалық көмекші және көрнекті құралдар әлі де жетіспейтіндігі арасындағы;

- аталған барлық білім беру жүйесінде электронды оқулықтардың мүлдем жоқтығы арасындағы;

- қазақ ұлттық қолөнер бұйымдарын жасау технологиясын қазіргі заман ғылымы негізінде оқушы-жастарға еңбек тәрбиесін беру жүйесінде пайдалану мен педагогика ғылымында бұл мәселенің қажетті деңгейде зерттелмеуі арасындағы;

- қазақ ұлттық қолөнер бұйымдарын жасау технологиясын тиімді пайдалана алатын кәсіби мамандардың жеткіліксіздігі мен бұл салада болашақ мұғалімдер даярлау деңгейінің төмендегі арасындағы;

- орта кәсіп білім беретін және жоғары оқу орындарында бұл проблеманы ендіруге байланысты педагогика ғылымы ұсынған талаптар мен олардың шешімін табуға мүмкіндік туғызатын әдістемелік нұсқаулардың жоқтығы арасындағы. Бұл сатының мерзімі: орта мектептің 9 сыныптан кейін, 2 жыл арнайы орта білім беретін оқу орындары (колледж). Жоғары арнайы мектепте жаңа моделінің құруылы негіздері. Бұл сатының үздіксіз білім беретін дәрежесі бейнелеу өнер саласы жоғары оқу орындарының: арнайы жоғары мектеп, факультет, бөлім. Оқу мерзімі 5 жыл. Арнайы орта мектепті (көркем-сурет колледж) бітіргендер, конкурс бойынша, жоғары оқу орнына түседі.

Бейнелеу өнер саласындағы оқу бағдармалары, нақты мамандар дайындау үшін жасалынады.

Бағдарламалардың ерекшелігі (қазіргімен жалғастырғанда) жалпы бейнелеу өнерінің пәндері – сурет, әрлеу (живопись) шамалы ғана сағаттар жүргізіледі, не болмаса факультатив ретінде қалады. Айтарлық өзгерістер- - мүсіншілер, монументалдық суретші, графиктер сәулет өнерімен (сәулет кеңістегі, қоршаған ортасы) өку процессі тығыз байланысуы керек. Жоғары 5 жылдық арнайы мектепті бітіргендерге конкурс арқылы магистратура бір жыл мерзімге шектеледі. Үш жылдық аспирантураға да талапкер конкурспен түседі. 4-ші сатының мерзімі ғалымдар дайындайтын социализм кезеңіндегі тарихы тәжірибемен дәлелденеді. Қазіргі ҚР капитализм кезеңінде шет елдің тәжірибесін көшіру жолдары әлі бұлттартпас нәтижелерін көрсетпей тұр. Магистрант (стажер) бір жыл мерзімде ғылыми диссертацияның тақырыбын табу керек. Кандидаттық минимумдарын (шет тілі, қоғам-саяси пән) тапсыруы және ғылыми рефератты қорғау қажет. Үш жылдық аспирантура

мерзімі тек қана диссертация жазуға, оны бітіріп қорғауға орналады. Орта мектеп, арнайы орта мектеп (колледж) дәрежесінде, бейнелеу өнер саласында үздіксіз білім беру міндетті түрде мемлекет қарамағында болуы жалғасады. Бұл сатыда 9 жыл арнайы орта мектеп, 1 жыл колледж мерзімінде, оқушыларға жалпы бейнелеу өнер саласының барлық пәндері ортақ оқытылады. Тек қана колледжің екінші жыл оқуында мамандандыру басталады.

Жоғары арнайы мектеп толық бейнелеу өнерінің жекелген мамандарын дайындайды. Бұл сатыда да мамандарды дайындау, мемлекет өз қарамағында (стипендия, жатақхана) білім беруін жалғастырады.

Төртінші саты, яғни магистратура, аспирантура бейнелеу өнерінің саласындағы нақты мамандарды ғылыми атағын алуына да мемлекет өз қолына алуы керек (стипендия, жатақхана).

1. *Маргулан А. Казахское народное прикладное искусство. - Алматы: Өнер, 1982.- 184 б.*
2. *Арғынбаев Х. Қазақ халқының қолөнері. - Алматы: Өнер, 1986.- 281 б.*
3. *Жәнібекеов Ө. ЭХО. - Алматы: Өнер, 1989.- 59 б.*
4. *Қасиманов С. Қазақ халқының қолөнері. - Алматы: Өнер, 1996.- 264 б.*

Резюме

В статье рассматривается совершенствование структуры образования в средних и высших специализированных учебных заведениях по национальной модели непрерывного образования в области изобразительных искусств Республики Казахстан.

Summary

You will know perfection of structure of education in average and supreme specialized educational institutions of national model in continuous education in the fine arts of Republic Kazakhstan in this article.

БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ ОҚЫТУШЫЛАРЫН АДАМГЕРШІЛІКТІК ТӘРБИЕГЕ ДАЙЫНДАУ

Р.А.Мендешева -

*Абай атындағы ҚазҰПУ-дың бейнелеу кафедрасының
аға оқытушысы*

Бейнелеу өнерінің болашақ оқытушыларын дайындау мәселесін көптеген педагогтар қарастырып келген. Бейнелеу өнері саласындағы көркем әдеби білімге деген көзқарастар да әртүрлі: зерттеушілердің бір тобы (Н.Н. Ростовцев /1/, Г.В. Беда /2/, К. Болатбаев, А. Накисбеков /3/, Е.Ф. Кузнецов /4/), білім беру қызметінің осы түрін өнер саласындағы немесе экономика, білім, мәдениеттің өнермен байланысты салаларының әртүрлі деңгейдегі мамандар дайындығы ретінде қарастырады; ал зерттеушілердің келесі тобы (Б.М. Неменский /5/, А.А. Мелик-Пашаев /6/) әртүрлі көкейтесті міндеттерді шешуге ықпал ететін білім беру үрдісінің педагогикалық технологиясы ретінде; зерттеушілердің үшінші тобы (Л.С. Выготский /7/, Ю.Н.Хижняк /8/, А.А. Вилкова /9/, Б.А. Альмухамбетов, Б.К. Кудышева /10/), тәрбиеленген құндылықты алып жүретін тұлғаны дамыту және жетілдіру мақсатында жаңа ұрпақты мәдени өндіретін маңызды әлеуметтік институт ретінде қарастырады. Біз өз зерттеуімізде өнерге қатысты еңбек ету мен адамгершіліктікке тәрбиелеумен байланыстыруды қажет деп табатын және дайындыққа әзірлік деп тұлғаның өзін, оның барлық компоненттерінің болайын деп тұрған іс-әрекетке (оның идеялық-мінез-құлықтық ұстанымындарын, шығармашылықтық еңбекке ұмтылысын) және осы белсенді ұстанымын жүзеге асыруға қажетті білім және іскерлік жүйесін меңгеруге талап қоятын соңғы топ зерттеушілерінің пікірін қолдаймыз. /11/.

Жоғарыда айтылып өткен зерттеулерге сүйене келе, біз болашақ бейнелеу өнері оқытушыларының мамандық қызметіне дайындығы жауапкершіліксіз қолөнершіні емес, қоғам дамуының болашақ жағдайын түсінетін, жасау идеяларымен рухтанған, жоғарғы талапқа сай мамандарды әзірлеуге негізделуі тиіс деген қорытынды жасаймыз. Бұл тұлғаның шығармашылық өзін-өзі негіздеу және өзін-өзі анықтауы үшін қажетті шарттарды түзу үрдісі ретінде білімді гуманизацияландыру міндеттерін шешуді талап етеді.

«Дайындық» ұғымын болашақ педагогтарды дайындаудың жеке аспектілеріне қатысты қолданып, қарастырған қазақстандық педагогтар: Н.Н.Хан, Ш.Ж.Колумбаева, К.М.Мухамеджанов, Г.К.Айжанова, Л.А.Ивахнова және басқалар. Бұл зерттеулердің көпшілігі бүтін педагогтық үрдісі саласында өткізілгендіктен, педагогикалық іс-әрекеттің «дайындығы» - арнайы оқыту және өзіндік іс-әрекет тәжірибесінің және үш құрамды бөлік: мотивациялық-құндылықтық, мазмұндық және процессуальдықты қамтитын белгілі-бір білім мен іскерлік сияқты педагог тұлғасының мамандығы үшін маңызды сапа элементтерінен тұратын жағдайдың ықпалымен қалыптасатын

күрделі білім деп келетін Н.Д. Хмельдің пікірімен келіспеуге болмайды.

Н.Д. Хмельдің пайымдауынша, педагогикалық білім берудің мақсаты бүтін педагогикалық үрдіс ерекшеліктері мен гуманистік бағыттылыққа сәйкес келуге тиісті педагог құзіреттілігінің, оның қабілеттерінің өз күшімен дамуы, мамандану мақсаттарды жауапкершілікті шеше білуі және өзінің кәсіптік мәдениетін және тұлғалық мәдениетті үздіксіз жетілдіруі болып табылады. Біз өз зерттеуімізде осы көзқарасқа сүйене отырып, бейнелеу өнері құралдарының көмегімен оқушыларды гуманистік, адамгершіліктік мәдениетті қалыптастыруға болашақ педагогтардың дайындығын – тұлғада себептілік-құндылықтық, мазмұндық, технологиялық және шығармашылықтық компоненттерді біріктіретін бүтін педагогтық білім деп қарастыруымызға болады /12/.

К.М.Мухамеджанов, болашақ оқытушылардың оқыту үрдісінде оқушылармен шығармашылықтық өзараәрекеттілікті ұйымдастыруға дайындығын зерттей келе, болашақ оқытушылар үшін зерттелудегі сапаны қалыптастыруды олар кәсіптік қызметті бастағанға дейін, яғни институт қабырғасынан бастау қажет деп санайды. Н.Д. Хмельдің кәсіптік білім беру теориясына сүйенсек, ғалым берілген дайындық үрдісіне себептілік, мазмұндық, операциялық компоненттерді қосады /13/.

Г.К. Айжанова, болашақ оқытушының бүтін педагогикалық үрдісте жасөспірімдердің тұлғалық өзінбекіту үрдісін ұйымдастыруға дайындығын қарастыра отырып, баяндалған дайындықты кәсіптікке бағытталған барлық педагогикалық үрдістің ұсынылған іс-әрекет саласындағы тұлғаның бүтін білімі ретінде сараптайды /14/.

Л.А. Ивахнова пән оқулықтары мазмұнын жүйелеуге бейнелеу өнері оқытушысының дайындығын шығармашылық қызмет тәжірибесі мен шынайы құбылыстарды бейнелеу және көркемдік таным әдістері және көркем шығармашылық, бейнелеу қызметі тәсілдері, іскерліктері, білімі арқылы мәдениет бөлігі ретінде оқыту пәнінің мазмұнын түсіну арқылы ашады /15/.

Жоғарыда келтірілген негіздерге сүйене отырып, болашақ оқытушының жасөспірімдерде бейнелеу өнері құралдарымен адамгершіліктік мәдениетті қалыптастыруға дайындығы мәселесінің келесі анықтамасын ұсынамыз.

«Болашақ оқытушының жасөспірімдерде бейнелеу өнері құралдарымен адамгершіліктік мәдениетті қалыптастыруға дайындығы» - бұл оқушыларды бейнелеу өнері құралдарымен адамгершіліктікке тәрбиелеу мүмкіндігін қамтамасыз ететін іскерлік, қабілет, білімнен тұратын тұлғаның интегративті сапасы.

1. Ростовцев Н.Н. *Методика преподавания изобразительного искусства в школе: Учеб. для вузов / 3-е изд., доп. и перераб.* - М.: Агар; Рандеву-АМ, 2000. - 251 с.

2. Беда Г.В. *Живопись: Учеб. для студентов пед. ин-тов по спец.*

№ 2109 «Черчение, изобраз. искусство и труд». – М.: Просвещение, 1986.- 192 с.

3. Болатбаев К., Накисбеков А. Бейнелеу өнері пәні бойынша студенттерді өз бетімен жұмыс істеуге үйрету: Методическое пособие для студентов ХГФ.- Алматы, 1992 - с.44.

4. Кузнецов Е.Ф. Постановка глаза рисующих в работе с натуры: Учебное пособие.- Курск: КГУ, 2008. - 171с.

5. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О проблемах эстет. воспитания. Кн. для учителя.- М.: Просвещение, 1981.-192 с.

6. Мелик-Пашаев А.А., Новлянская З.Н. Ступеньки к творчеству: художественное развитие в семье.- М.: Педагогика, 1987.- 144 с.

7. Выготский Л.С. Психология искусства. – СПб.: Азбука, 2001.-416 с.

8. Хижняк Ю.Н. Как прекрасен этот мир: из опыта работы по нравств. - эстет. воспитанию школьников: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1986.- 159 с.

9. Вилкова А.А. Культурология: Учебно-методический комплекс /Н.В. Лакаева, А.А. Вилкова; Ульянов.гос.техн.ун-т. - Ульяновск: УлГТУ, 2003. - 132 с.

10. Альмухамбетов Б.А., Кудышева Б.К. Человекосозидающий потенциал искусства // Научно-методический журнал «Творческая педагогика» - Алматы.- 2007. - № 3 (32). - 112 с.

Резюме

В статье рассматриваются возможности учебного предмета «Изобразительное искусство» в формировании гуманистического мировоззрения школьников. Автор анализирует труды известных ученых, художников-педагогов.

Summary

The article touches the way of forming humanistic culture in pupils studying with help of fine arts. In particular, theoretical and practical aspects from examples of world, Soviet, Kazakhstan pedagogies, on the given question.

ПЛЕНЭРЛІК ПРАКТИКА БАРЫСЫНДА БОЛАШАҚ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ-ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА АРНАЛҒАН ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР

З.Ж.Рабилова -

живопись кафедрасының аға оқытушысы

Бейнелеу өнері саласы бойынша педагогикалық оқу-әдістемелік жұмыстар аумағында зерттеу мәселесінің осы заманғы күйін оқып білу, аудиториядан тыс жұмысты, жалпы кәсіби және арнайы пәндерден бағдарламаларды талдау, Қазақстан республикасының бірқатар аймақтық қалаларында жұмыс істейтін Қазақстан жоғарғы оқу орындарының Көркемсурет факультеттерінің бітірушілеріне сұраныс, педагогикалық тәжірибе барысындағы студенттердің жұмысын педагогикалық түрде бақылау, жоғарғы оқу орындарындағы оқу-тәрбиелік үрдісінде аудиториядан тыс «Пленэрлік практика» барысында барлық мүмкіншіліктердің пайдаланылмайтынын көрсетті, ал болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің дәстүрлі кәсіби дайындығын жоғарғы оқу орнындағы оқу жылдары бойы кәсіби-шығармашыл белсенді тұлғаны қалыптастырмайтынын көрсетті. Мектеп оқушыларының шығармашылығын дамыту жұмысына студенттердің жеткіліксіз дайындығы осының нәтижесі болып табылады. Сондықтан Бейнелеу өнері бойынша Көркемсурет факультеттеріндегі «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша оқитын болашақ мұғалімдерге арналған жаңа оқу бағдарламалары мен оқу-әдістемелік құралдар құрастыру қазіргі таңда ауадай қажет. Осыған байланысты болашақ мұғалімдердің кәсіби маман болып қалыптасуына олардың шығармашылық белсенділігін арттыру арқылы іс-әрекетін дамытуға болады. Егер:

А. Пленэрлік практика барысында болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастырудың тиімділігін қамтамасыз ететін педагогикалық шарттар дұрыс пайдаланылса.

Ә. Пленэрлік практика барысындағы іс-әрекет болашақ мұғалімдердің шығармашылық белсенділігінің қалыптасуына тиімді болса.

Б. Көркемсурет факультетінде пленэрлік практика арқылы болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін арттыруға ықпал ететін әдістеме жасалынса.

В. Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастыру мақсатында аудиториядан тыс жұмыстарды ұйымдастыру мен өткізу үшін мұғалімдерге арналған әдістемелік нұсқаулар құрастырылса.

Г. Пленэрлік практика барысында аудиториядан тыс іс-әрекеттің әртүрлі үлгілерін пайдалану дағдыланса.

Д. Оқудың проблемалық технологиясының элементтерін белсенді пайдалану сияқты педагогикалық шарттарды сақтаған жағдайда.

Жоғарыдағы мәселелер бойынша біз педагогикалық жағдайларды талдау әдісі үлгісінде негізделген мәселелік-шығармашылық тапсырмаларды, қарапайым көркемсуреттік композиция ойластыру әдісіне негізделген көркем-шығармашылық тапсырмаларды пайдалануды ұсынып отырмыз. Мұндай тапсырмалар мен мәселелер көркемсуреттік-қабылдау әсерін жинауға, шығармашылық қабілеттіліктің, ойлау қабілетін, шығармашылық жұмыстарға қызығушылықты дамытуға ықпал етуі сөзсіз. Жұмыстың осы кезеңінде біз арнайы дайындалған тапсырны студенттердің өз бетінше орындаушылық қабілетін анықтау әдісін жиі пайдаландық.

Жеке және топтық жұмысты байланыстыру түрінде «Пленэрлік практика» курсына «Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастыру» мәселесі бойынша шығармашылық өздігінен даму мен өздігінен жүзеге асыру дағдыларын нәтижелілікпен бекіту бойынша сараптама тобының 3 курс студенттерінің өзіндік жұмысы жүргізіліп, сабақ практикалық болғандықтан соңында тесттік сұрақтар дайындалды. Студенттерге тест сұрақтарына жазбаша жауап беру ұсынылды: 1) «Сізге қандай қызмет түрі болсын көшбасшы болуға қалай қарайсыз?», 2) Сіз үшін құрбыларыңыз бен салыстырғанда бір нәрсеге қатты қызығушылық пен еліктеушілік басым ба?», 3) Сіз үшін ойыңызды барынша толық жүзеге асыра алатын, талпыныс жасайтын, қызығушылығыңызды арттыратын қызмет түрі бар ма?», 4) «Сіз өзіңізді өз құрбыларыңызбен салыстырғанда білімдар, көп нәрседен хабардармын деп ойлайсыз ба?», 5) «Сіз пленэрлік практикадан басқа да уақытта шығармашылықпен өз бетіңізше айналысуға дайынсыз ба? 6) «Бос уақытыңыздың маңызды бөлігін өзіңіздің жақсы көретін жұмысыңызға (ісіңізге) арнауға тырысасыз ба?», 7) «Сізді батыл адам деп айтуға бола ма?», 8) Өзіңізді кәсіби суретшілердің арасында қандай дәрежедемің деп айта аласыз? », 9) Соңғы кездерде жұмысыңызда жеңіске жеттіңізбе?».

Әрбір «иә» деген жауап – «1» балл, әрбір «жоқ» деген жауап – «0» баллға бағаланады. Соңынан тесттерді жинап, нәтижелерін өңдеп, оларды талдайтын осы мәселе бойынша тиісті қорытынды (әрбір студент пен топтың шығармашылығын өзін-өзі көрсету қабілеттілігінің деңгейін табу) жасайтын студенттерден тұратын топ таңдалды.

Егер студент «0» балл алса – өзін-өзі көрсету деңгейі өте төмен; «1-2» балл – төменгі деңгей; «3-4» балл ортаңғы деңгейден төмен; «5» балл – орташа; «6-7» балл – ортадан жоғары; «8-9» балл – шығармашылықпен өзін-өзі көрсетудің жоғары деңгейі. Осыдан кейін барлық топқа арнап шығармашылықпен өзін-өзі көрсетудің жалпы бағдарламасы бірігіп құралады, ол талқыланады, түзетіледі және ары қарайғы жұмысында жүзеге асырылды.

Өзіндік жұмыспен қатар арнайы курстардың әрбір практикалық сабағында біз сондай-ақ оқыту-шығармашылық жұмыстың жеке және топтың түрлерін байланыстырдық. Осылай семинарлық сабақтарда өзара рецензиялау, жеке және топтық мәселелік-шығармашылық тапсырмаларды

өзара бағалау пайдаланылды. Кішігірім оқыту топтарын жинақтай отырып, біз студенттердің психологиялық сайысушылығын ескердік, бірігіп жұмыс істеу деңгейінде сабаққа қатысушылардың өзара қарым-қатынасының пайда болуына ықпалын тигізетіндей сабаққа қатысушылардың өзара бірін-бірі толықтыру мен даусыздық принципін пайдаландық.

Сонымен қатар «Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастыру» мәселесі бойынша шығармашылықтың негізін, оның көріну түрлері және үдеріске кедергі себептерді танып білуге бағытталған жаттығулар жасауды ұсынамыз. Мәселен «Жыл мезгілдері» жаттығуы. Топтағы қатысушылар шеңбер құрып отырады да, оқытушы оларға жер жүзіндегі бейнелеу өнері шығармашылығындағы табиғат көрінісін (пейзаж) бейнелейтін суретшілердің аты-жөнін, атақты картинасымен аталуын, қай елдің суретшісі екенін және қай дәуірдегі жұмыс екені туралы айтып беруді ұсынады. Содан соң қатысушылардың біреуінен бастап беруді өтінеді. Ары қарай сағат тілі бойынша әр қатысушы өзі білетін, еліктейтін немесе өзіне ұнайтын белгілі суретшінің жұмысы мен аты-жөнін айтып, келесі кезектегі студентке қарайды, келесі студент оны әрі қарай жалғастырады. Сабақта осы жұмысты шеңбер бойынша екі-үш мәрте жүргізу жеткілікті. Бұл жаттығу топтағы қатысушыларға бейнелеу өнерінің пейзаж жанрында әр дәуірдегі пленэрлік жұмыстың жалғасуындағы даму ерекшеліктері мен жазу әдістерін суреттеу арқылы шығармашылықтың негізі мен оның көрініс салаларын танып білуге мүмкіншілік береді.

Сондай-ақ қатар «Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастыру» мәселесі бойынша тұлғаның шығармашылық белсенділігін көрсетуге сыртқы және ішкі кедергілерді танып білу үшін пайдаланған басқа жаттығудан мысал келтірейік. Енді жартылай шеңберге тұрып, кез-келген студентке өз еркімен алға шығып, өзінің құрбыларының алдында (қылқаламмен, көмірмен немесе қарынжашпен, кенепке, қағазға немесе картонға) белгілі бір табиғат көрінісінің бөлігін белгілі бір уақыт (5 минут, 7 минут, 10 минут) ішінде этюд орындап беру арқылы «шебер класс» жаттығуын жасайды. Жаттығудағы тапсырма өзгеріп тұрады, мысалы: реңдік қатынасқа байланысты, түстік қатынасқа байланысты, кеңістікке байланысты, перспективаға байланысты, т.б. Ол үшін бір адам өзінің материалдары мен бояуын алып жан-жағындағы кез-келген өзіне ұнаған бөлікті тез арада жазықтыққа орындайды да кезекті келесі қалаған адамға береді, ол өзінің шеберлігін сынап болған соң келесісі бағын сынайды осылайша әркім өзінің білімі мен шеберлігін жарысу түрінде анықтап, соңынан жетекшінің көмегімен талдау жасалынады.

Жүргізілген жарысты талқылау барысында біз топқа мынадай сұрақтар қойдық: «Тапсырманы орындау кезінде сіз қандай негізгі қиыншылықтарға тап болдыңыз?», «Қойылған тапсырманы шешуде сізге не көмектесті?», «Сіздің бойыңызда қандай әсер пайда болып, жұмыс барысында қалай өзгерді?». Топтағы қатысушылардың арасынан жауап берушілер былай

деді: «Тез арада қолымдағы заттарды пайдалану өте қиын болды», «Өзіме ұнаған көріністі тез орындай қоямын деген ойыма жету оп-оңай деп ойлағаныммен іске кіріскенде ештеңе көрсете алмадым», «Басқалардың жұмыс орындағанын көргеннен кейін ғана өзімнің қателігімді түсіндім», «Жұмысқа қатты көңіл бөлгендіктен берілген уақытта тапсырманы орындап үлгермедім», «Басқалардың алдында өзімді көрсетуге ұялып, жұмысымды орындағанда ойымды дұрыс бере алмадым».

Міне осының бәрі студенттердің көптің алдында еркін жұмыс жазуда кедергі болған қиындықтар пайда болғандығын, олардың қобалжу, ұялу, өзін-өзі бағалау сезімдерінің төмендігі мен ішкі кедергілердің басым екендігін көрсетеді.

Талқылау барысында анық көрініс тапқан шығармашылық белсенділіктің көрінуінің сыртқы кедергілеріне топтағы адамдардың уақыт тығыздығын, топтағы басқалардың баға беруін жатқызды. Жаттығу шығармашылық белсенділікті көрсетуге қандай жағдайдың ықпал ететіндігін және шығармашылық жұмыстың кедергілерін түсінуге бағытталған шарттарды жақсылап түсінуге мүмкіндік беріп, болашақ мұғалімдердің болашақта кәсіби маман болуына шығармашылық белсенділіктің әсері бірден-бір себебін тигізеді.

1. Роджерс Н. *Творчество как усиление себя // Вопросы психологии.* - 1990 .- №1 .- С.164-168.

2. Выготский Л.С. *Психология искусства.*—М.:Педагогика,1968.-576с.

3. Кипиани Н.В. *Творчество как сущность активности психики и основа ее развития: Автореф. ...к.псих.н.:19.00.01. -М., 2003.-357с.*

4. Смирнова Т.И. *Развитие творческой активности студентов в процессе педагогической практики: Дисс. ...к.п.н.:13.00.08.- Киев,2000.-179 с.*

5. Молдабекова Ә. *Гуманитарлық пәндерді оқыту барысында болашақ өнер мамандарының кәсіп кәсіптік біліктілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары.*- Алматы, 2007. – 168 б.

Резюме

В статье рассматривается проблема формирования профессионально-творческой активности будущих учителей изобразительного искусства в процессе прохождения пленэрной практики. Прослеживаются методологические основы понятия «профессионально-творческая активность» в философском и психолого-педагогическом ракурсах.

Summary

In article the problem of formation of is professional-creative activity of the future teachers of the fine arts in the course of passage of plain-air practice is considered. Methodological bases of concept are traced Is professional-creative activity in philosophical and psihologo-pedagogichesim foreshortenings.

ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТІҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ «БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ» ПӘНІНЕН БІЛІМ БЕРУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ш.Ә.Ақбаева -

*Абай атындағы ҚазҰПУ-дың көркем сурет факультетінің «Бейнелеу өнері,
музыка және хореографияны оқыту әдістемесі» кафедрасының
доценті, п.ғ.к.*

Қазіргі жас ұрпақтың білімі мен тәрбие сапасы қандай дәрежеде болса, еліміздің ертеңі де сондай деңгейде болмақ. Жоғары оқу орнында білім алып жатқан болашақ суретші жас маман білікті білім, өнерлі де өнегелі тәрбие алып, ертеңгі күні мектептегі жас ұрпақ тәрбиесіне толығымен жауапты тұлға екені баршамызға мәлім. Демек, «Оқусыз білім жоқ, білімсіз – күнің жоқ» деген халық даналығы /1/.

Елбасымыздың Қазақстан халқына жіберген Жолдауында: бүгінгі біздің «тұрғызатын қоғам ар-ожданы мол, белсенді, әдепті және рухани байлығы мол адамдардан тұруы қажет..... Қазақстан бірегей халықтарының ұлтаралық және мәдениетаралық ынтымағы мен жетілуін қамтамасыз ете отырып, қазақ халқының ғасырлық озық үлгілері мен дәстүрлерін, тілі мен мәдениетін сақтаймыз және дамыта түсеміз» деген сөздері де болашақ ұрпақты өнерге, рухани -мәдени мұралар, дәстүрлер негізінде тәрбиелеу қажеттігі айтылады /2/.

Қазіргі жалпы орта білім беретін мектебіміздегі бейнелеу өнері пәнінің өз дамуында жеке тұлғаға бағдарланып отырған жағдайда оқушы жастардың бойына дарытылуына тиіс теңдессіз байлық көздеріміз өзіміздің халықтық қол өнер туындыларымыз, өнер құндылықтарымыз бен рухани мәдениетіміз болса, қалайша мектепте бұл пәннің мәртебесінің ойсырауына жол беруге болады ?!

Бейнелеу өнерінің пәндік мәртебесінің сақталуында өзге де шаралардың ішінде аса маңызды бір жолы бар. Ол – жалпы орта мектепте жүргізілетін бейнелеу өнері пәнінің білім мазмұнының өзіндік табиғи болмысы мен дәстүрлі сипатын сақтай отырып, жаңа заманның уақыт талабына сай жаңаша пән болуы талап етіледі.

Осыған байланысты болашақ суретші - педагог мамандарды «бейнелеу өнері пәнін оқыту әдістемесі» пәні бойынша игерілетін кәсіби көркем-теориялық білімдері мен біліктеріне және де оларды мектеп өміріндегі әртүрлі педагогикалық, психологиялық, әдістемелік іс-тәжірибелік шараларына баса назар аударылып отырғаны мәлім. Білім мазмұнының ең басты мақсаты да Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңындағы: (2007 ж., шілде) «нақты білім мен біліктер жиы-нын оқып меңгеруден нақты жеке тұлғаның адамгершілік-имандылық, ерік сапаларын, құзыреттілігін қалыптастыруға ат салысып қолға алуды және де өз Отанына сүйіспеншілігін, сыйластығын, халық дәстүрлерін, өнерін, мәдениетін жас ұрпаққа меңгерту, сіңіру – негізгі міндеттердің бірі болып саналады» /3/.

Осы жоғары да айтылғандардың бәрі ұлттық мәдениетіміз бен өнеріміздің құрамдас бір бөлігі - жалпы орта мектепте бейнелеу өнері пәнін оқыту әдістемесін ЖОО-ның көркем сурет факультетінде студенттерге оқытып көркем-теориялық білімді меңгерту барысында пәннің тарихи мазмұнын, дамуын жан-жақты зерделеп, қазіргі уақытқа дейін жеткен, жинақталған мол іс-тәжірибелерді тиімді пайдаланудың қажеттілігін арттыра түседі.

Бұл айтылған мәселе бейнелеу өнері пәнінің білім мазмұнын құруда төмендегідей ұстанымдар негізге алынады.

Олар:

1. Өнерсіз, мәдениетсіз жаңа әлеуметтік және экономикалық қарым қатынастарды құру мүмкін емес. Сондықтан жалпы орта білім беретін мектептердің білім мазмұнында бейнелеу өнері пәнінің өзіндік табиғи, тарихи сипатын, ұлттық болмысын толық сақтап ендіру. Сондықтан да орта білім беретін мектептердің білім мазмұнында бейнелеу өнері пән ретінде өзінің дербестігі мен ерекшеліктерін сақтайды.

2. Бейнелеу өнерінің пәні өз мазмұнында әлемдік құбылыс болып табылатын интеграция үрдісінен тыс қала алмайды. Сондықтан да оның білім мазмұны өзге халықтардың өнері, мәдениеті, әлем халықтарының мәдениет қазыналарының озық үлгілерімен, сұлулық, адамгершілік, дүниетанымдық тенденциялармен интеграциялық үйлесім табатын болады.

3. Бейнелеу өнерінің пәнінің білім мазмұны жалпы орта білім беретін көркемдік білім мен біліктер жиыны ретінде ұсынылудан бірте тұлға қалыптастырушылық сипатқа көшеді. Бұл дегеніміз мектептегі бейнелеу өнері оқулығы. Ол өзінің академиялық сипатынан бірте-бірте босанып, тұлғаның құзыреттілігін қалыптастыруға басым түрде бағытталынатын болады деген сөз. Бұл құзыреттер 12 жылдық білім беру тұжырымдамасында айқындалғаны бәрімізге мәлім. Олар: құндылықты-бағдарлық, мәдениеттанымдық, оқу-танымдық, коммуникативтік, ақпараттық-технологиялық, әлеуметтік, тұлғаның өзін-өзі дамытуы сияқты басты –басты кілттік құзыреттер.

- Оқу-танымдық құзыреттілік - өзіндік оқу- танымдық процесс пен ғылыми-зерттеушілік әрекеттерді қамтамасыз ететін құзыреттілік.

- Тұлғаның өзін-өзі дамыту құзыреттілік – бұл қоғамдық, отбасылық, еңбек қатынастар сласындағы белсенді білімі мен тәжірибесінің болуы және өз мүмкіндіктерін нақты перспективалық жоспарлаумен салыстыра білу және өз қызметтерін өзіндік қадір-қасиеттермен ұйымдастыра білу, өз ісіне үлкен жауапкершілікпен қарау. т.б.

- Коммуникативті құзыреттілік- өзінді іс-әрекет пен қарым – қатына тәсілдерін білуді, түрлі әлеуметтік жағдайларда жұмыс жасай алу дағдыларын, өмірдегі нақты әртүрлі жағдайларда тез арада оңтайлы шешім қабылдай алу дағдылары болуы.

- Құндылықты-бағдарлы құзыреттілік – қоршаған ортаны бірдей қабылдайтын қабілеттіліктері, азаматтылығы мен елжандылығы.

- Ақпараттық-технологиялық құзыреттілік- білім мен ақпараттарды өз дәрежесінде ақпараттық технологиялардың көмегімен жеткізуді жүзеге асыра білу қабілеті мен өз бетінше ізденушілік, әдістемелік тапсырма жұмыстарын белсенді түрде орындай алуы, таңдай алуы, талдай білуі.

- Мәдениеттанымдық құзыреттілік- жалпы адамзаттық, рухани-мәдени, ұлттық құндылықтар мен жетістіктер негізіндегі іс-әрекеттік тәжірибелерін сонымен қатар, дәстүрлі өнер, салт-дәстүрлер тарихын, түрлерін, табиғи ерекшеліктерін, мәдениет пен өнер негіздерін меңгеруге мүмкіндік беретін ұлттық ерекшеліктерді тани білуі. Адам мен қоғам дамуындағы ғылымның ролін түсіну. Өз халқының төл мәдениетін, тілін, дінін, өнерін түсінуге, игеруге, бағалауға мүмкіндік беретін тәсілдерді меңгерту.

4. Білім мазмұнын оңтайлы шешіп меңгерту нәтижесі тұрғысында бұл құзыреттерге білім мен білік, көркем-эстетикалық тәрбиенің біртұтастық принципі дәрежесінде ескеріледі. Халықтық қол өнер шығармалары мен көркем шығармашылық туындылар үлгілерінің танымдық, тәрбиелік мәні мен маңызы бірдей қарастырылады.

5. «Бейнелеу өнері пәнін оқыту әдістемесі» пәнінің білім мазмұнында болашақ жас суретші –педагог мамандарды үлкен де жауапкершілікті талап ететін мектеп өміріне әдістемелік тұрғыда кәсіби даярлауды көздейді. Сондықтан білім мазмұнының әдістемелік тапсырмаларында жас суретші – педагог маман бойына мынадай сапаларды қалыптастыру көзделеді. Олар:

- Саналы да сапалы таңдай жасай білу қабілеттері.
- Пәндегі әртүрлі әдістемелік-теориялық тапсырмаларды орындау барысында, өздерінің іс-әрекеттеріне үлкен жауапкершілікпен қарау, сезіну қабілеттері, белсенді білім алуды ұстану, рухани-мәдени, өнер құндылықтарын барынша игере білу, қоғамымыздағы әртүрлі өзгерістерге (экономикалық, әлеуметтік т.б. с.с.) икемделе білу.

6. Аталған пәннің білім мазмұны жас маманның өмір бойы өз бетінше саналы түрде білім, тәжірибе жинақтауға дағдыландыруды қамтамасыз етеді.

Суретші-мұғалім даярлаудың теориясы оқу пәндерінің, оқу-тәрбие процестерінің және олардың құрылымы, байланыстары мен қатынастары жөніндегі ғылыми білімдердің көрінісі болып табылады. Ғылыми еңбектерде оның түсіндірушілік, болжаушылық, жинақтаушылық, әдіснамалық функцияларын қолдану арқылы, бұл мәселенің мектеп өмірімен тікелей байланысы белгіленген.

«Бейнелеу өнері» пәнінің мұғалімдерін даярлаудың мазмұны мен әдістерін жетілдірудің мән-мазмұндық сипатының өзгерісі болып төмендегілер белгіленеді:

- педагогикалық практикалық іс-әрекеттерге студенттерді мейлінше қатыстыру;

- педагогикалық практиканы ұйымдастыру арқылы педагогикалық, психологиялық әдістемелік теорияларды зерделеу;
- студенттердің бейнелеу өнері пәнін оқыту әдістемесі пәніндегі шығармашылық танымдық іс-әрекеттерін белсенді ету, оқу аудиториялары мен шеберханалардағы тапсырмаларды мектептегі бейнелеу өнері пәнінің іс-әрекеттерімен кіріктіре және тығыз сабақтастықта өту;
- сабақтың тиімділігін едәуір арттыру, әрбір оқу жоспары сағаттарын тиімді пайдалану, студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруды жақсарту, ғылыми-семинар сабақтарын кеңейту мен тереңдету тенденцияларын белгілеу;
- студенттердің пәнге деген қызығушылықтарын тудыруға қабілетті, курстық жұмыстарды кең түрде қолдану. Эсселер, ғылыми баяндамалар, рефераттар жаздырту.
- лекция, семинар, практикалық сабақтарды өту процесінде, дайын білімдердің көлемі азайтылып, студенттердің өзбеттерінше пән бойынша әдебиеттер, әдістемелік көмекші құралдармен жұмыс жасауына (лабораторияда, педагогикалық практикада және т.б. өзіндік жұмыс) көңіл бөлу;
- студенттердің ақыл-ой іс-әрекеттерін белсендіруші, шығармашылық ойлауын дамытудағы әдіс-тәсілдерді ұсыну (проблемалы және программалы оқыту).

Педагогикалық әдебиеттерде білім екі түрлі мағынада қолданылады:

1. Білім беру мазмұны; (білімнің түрлері мен олардың құрылымы).

2. Мазмұнды оқушылардың меңгеру нәтижесі.

«Білім құрылымы фактілерді, түсініктерді, заңдар мен заңдылықтарды, идеяны, теорияны қамтиды. Білім беру қашанда да танымдық іс-әрекеттің өнімі болып табылады және студенттердің танымдық іс-әрекетін басқару арқылы ғана білімді меңгерту процесін басқаруға болады», - деген Н.Ф. Талызина. Мұғалімдердің педагогикалық іс-әрекеттегі даярлығы В.А. Сластениннің еңбегінде өте жақсы сипатталған. Қазіргі кезде психологиялық, ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде «даярлық» ұғымы белгілі бір педагогикалық, психологиялық жағдай, жеке тұлғаның тұрақты мәнді сипаты, жеке тұлғаның күрделі құрылымдық білімі, мотивациялық және процессуалды компоненттердің ажырамас бірлігі, педагогикалық кәсіби мәнді сапаға қажетті білім, білік, дағдылар жиынтығын біріктіретін білім ретінде қарастырылады.

1. Шакузадаулы Н. Жетістікке жету жолдары.- Алматы, 2002.

2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барыныша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы». Қазақстан халқына Жолдауы. 1 наурыз 2006 ж.

3. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңындағы: (2007 ж., шілде).

Резюме

В статье рассмотрены вопросы теории и методики преподавания изобразительного искусства в вузе, выделены некоторые наиболее актуальные линии развития содержания, организационных форм и методов предмета «Методика преподавания изобразительного искусства».

Summary

In article are considered questions theory of the methods of the teaching imitative in the University, are accentuate some most actual lines of the development and purport, organization forms and methods theme, “Of the methods of the teaching imitative”.

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ САЛАСЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

К.К.Келденова, С.К.Келденова -
живопись кафедрасының оқытушылары

Соңғы уақытта біздің мемлекетіміз балаларға қосымша білім беруге тиісті көңіл бөліп отыр: балалар шығармашылығының орталықтары, оқушылар үйі, жас техниктер станциясы, аула клубтары, жас натуралистер станциясы және т.б. ашылуда. Мұндай мекемелердің айрықша белгісі олардың қызмет бағыттарының алуан түрлілігі болып табылады, бұл шығармашылық дарындылықтың сан алуан түрлерін айқындауға, дамытушы білім технологияларын, креативтілік пен шығармашылық қабілеттерді шынайы дамытуға бағытталған авторлық жаңа буын бағдарламаларын пайдалануға мүмкіндік береді. Балалар өздерінің табиғатына жақынды, өздерінің қажеттіліктерін, мүдделерін қанағаттандыратынды таңдап алады. Қосымша білім берудің мәні осында: ол балаға балғын жастан өзін-өзі анықтауға көмектеседі, оның өзін-өзі танытуына, әлеуметтік мәнді міндеттерді шеше отырып, балалық шағында толыққанды өмір сүруіне мүмкіндік береді. Сонымен, Қазақстанның ұлттық сәндік-қолданбалы өнері материалы негізінде бастауыш мектеп оқушыларына көркем-эстетикалық тәрбие берудің өзекті міндеттерін жүзеге асыруда қосымша білім берудің ерекше бір саласы ретінде балаларға қосымша білім беру жүйесінің әлеуеті орасан зор. Нағыз осы қосымша білім беру саласында тұлғаның өзін қалыптастыруына, дамытуына, жетілдіруіне, өзінің әрекетшіл мәнін ашуына байланысты көркем білім берудің жаңа нысандарын, әдістерін және мазмұнын әзірлеу ерекше көңіл бөлуді талап етеді. Осылайша біздің зерттеу саламыз қосымша көркем білім беру шеңберімен, оның үстіне бастауыш мектеп оқушыларының жас ерекшеліктерімен және Қазақстанның ұлттық сәндік-қолданбалы өнері материалдарымен шектеледі. XX және XXI

ғасырлар тоғысындағы қоғамдастықтың ұлттық мәдениетке, ұлттық өнерге қызығушылығы «этникалық қайта өрлеу немесе қазіргі заманның этникалық парадоксы» /1/ деген атау алды. Бұл құбылыстың мәні – қоғамдық процестерде этниканың рөлі елеулі артуында, этникалық сәйкестікке, тілге, мәдениетке, ғұрыптарға, дәстүрлерге, өмір сүру болмысына, өскелең ұрпақты «өзінің» ұлттық мәдениеті рухында тәрбиелеуге қызығушылықтың қайта өрлеуінде. Көрнекті саяси және қоғам қайраткерлері, мұғалімдер мен психологтар (А. Құсайынов /2/, Ж.Ж. Наурызбай /3/) қазақстандық балалардың этникалық сәйкестігінің жай-күйін дағдарысты деп атап көрсетеді.

Дүние жүзі қауымдастығының егеменді және толыққанды мүшесі бола отырып, қазіргі Қазақстан өзінің жаңа тарихын жазу үстінде, бірақ бұрынғы міндеттері көмескіленіп кеткен жоқ, керісінше, одан әрі өзектілене түсті. Сондықтан өзінің ұлттық мәдениетінің және, атап айтқанда, сәндік-қолданбалы өнерінің негізінде қоғамның рухани қасиеттерін дамыту міндеттері басымды болып табылады.

Педагог-ғалымдардың көптеген буындары ұлттың, мемлекеттің руханилығы тек өзінше ерекше энергетикалық өзек – дәстүрлі мәдениет деген тұрақты шама болған жағдайда ғана сақталып қалуға және дамуға қабілетті болатынын дәлелдеді. Зерттеуде дәлелдеп көрсетілгендей, сәндік-қолданбалы өнерді неғұрлым терең және жан-жақты зерделеу үшін өскелең тұлғаның көптеген қажеттіліктерін қанағаттандыратын қосымша білім беру жүйесі анағұрлым ұтымды. Осы жұмыста қосымша білім беру жүйесінде сәндік-қолданбалы өнер материалы негізінде бастауыш мектеп оқушыларына көркем-эстетикалық тәрбие беру проблемасы тәсілдерінің бірі ашылады.

Бейнелеу өнері саласындағы қосымша білім беру бағдарламалары: - оқушылардың базалық білімдерін тереңдетеді және кеңейтеді; - көптеген оқушылар үшін оқытуды тұлғалық-мәнді етеді, яғни балада өзін-өзі дамыту қажеттілігінің туындауына ықпал етеді, оның шығармашылық қызметке даярлығы мен әдетін қалыптастырады, оның өзіндік бағасын және құрдастарының, педагогтарының, ата-анасының алдында оның мәртебесін арттырады; - оқушылардың оқу-зерттеушілік белсенділігін ынталандырады; - бірқатар тереңдетуші курстарды оқып-үйренуге қызығушылығын арттырады; - оқушылардың сабақтан тыс уақытта бос болмауы өз тәртібін нығайтуға, өзін-өзі ұйымдастыруы мен өзін-өзі бақылауын дамытуға ықпал етеді деп қорытынды жасауға мүмкіндік берді. Дегенмен осы уақытта Қазақстанның қазіргі қосымша көркем білім беру жүйесінің нақты құрылған тұжырымдамасы мен өзінің даму бағдарламасы жоқ. Осы орайда бейнелеу өнері мұғалімдерін кәсіби даярлаудың қолданыстағы бағдарламаларын талдауымыз көрсеткендей, оларда қосымша көркем білім беру жүйесінің мәні мен мүмкіндіктерін ашатын пәндер көзделмеген (болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерін кәсіби даярлау процесіне қосымша көркем білім беру жүйесінде оқушыларды тәрбиелеудің ұйымдастырылу ерекшелігі мен әдістемесін зерделейтін арнаулы курстарды енгізген орынды болар еді).

Сәндік-қолданбалы өнер жөніндегі теориялық зерттеулерді талдаудың негізінде мынадай қорытынды ұсыну мүмкін болып отыр:

- орталық Азияның көшпенділері өздерінің өмір сүру салтына орай бірегей әлеуметтік-дүниетанымдық жүйе құрды, онда қолданбалы өнердің басқа өнер түрлерінен басымдығын тудырған арнайы дүниетанымның ерекше маңызы бар. Сәндік-қолданбалы өнер дәстүрлі мәдениеттің тұрақты дамуына қажетті барлық рухани және көркем бағдарларды қамтыды. Өнер түрлерінің иерархиясында қолданбалы өнердің маңызы ерекше, бұл оған оның көмегімен көркем-эстетикалық тәрбие беруді қалыптастыруға және жетілдіруге болатын теңдессіз құралға айналу мүмкіндігін береді;

- тіпті қазірдің өзінде, дәстүрлі мәдениетті адамның өмір сүру салты мен дүниетанымын түбегейлі өзгерткен қазіргі заманғы өркениет алмастырған кезде қолданбалы өнер бұрынғыша адамның интеллектуалдық және эмоциялық дүниесіне аса қуатты әсер ету әлеуетіне ие; оның ішінде бала тұлғасының өзін дұрыс ұлттық сәйкестендіруін дамытудың қуатты құралы болып табылады.

Сәндік-қолданбалы өнер этностың көркем эстетикалық санасын көрсететін көркем жүйе ретінде ұсынылған. Қосымша көркем білім беру мазмұны ұлттық сәндік-қолданбалы өнерді мынадай ұстаным: этностың, халықтың шынайы өмірді меңгеруінің ерекше, көркем-бейнелі тәсілі ретінде аталған өнер түрінің терең тетіктерін зерттеу тұрғысынан оқып-үйренуге тиіс. Осыдан келіп, қосымша білім беру жүйесінде ұлттық сәндік-қолданбалы өнер материалы негізінде бастауыш мектеп оқушыларына көркем-эстетикалық тәрбие берудің болашақ мазмұндық-конструкциялық үлгісінің компоненттері анықталды.

Мектептегі бейнелеу өнері сабақтарының мақсаты – балаларды қоршаған шынайы өмірді бақылап-байқауға баулу, көркем шығармашылық үшін аса маңызды қабілеттерін, яғни, өмірді суретшінің көзімен көре білуін дамыту. Байқағыштықты, қоршаған шынайы өмірге ынталылықты қалыптастыру және көркемсурет материалдарын бастапқы меңгерту – осы жылғы негізгі міндеттер. Баланың практикалық қызметі оның өз жасына қолжетімді көркем құралдармен қоршаған дүниені өзінше көруін көрсете білуге бағытталған. Педагог балаларға суретшінің бүкіл шығармашылық қызметі өзінің қоршаған өмірді бақылап-байқағандарынан құрылатыны туралы әңгімелеп айтады.

Әрбір көркемсурет техникасы қандай да бір дәрежеде баланың қолының, иығы мен саусақтарының әр түрлі салаларын дамытады. Мысалы, нәзік графикалық жұмыс қозғалыс үйлесімділігіне үйретеді, мүсін жасау саусақтарды дамытады, ал живопись техникаларында орындалатын тапсырмалар бүкіл қолдың еркін де жатық қимылдауына ықпал етеді. Ермексаз, сазбалшық және қағаз сияқты материалдармен жұмыс (көлемді үлгілеу) кеңістікті, көлемді, тереңдікті жақсы меңгеруге ықпал етеді. Осы жастағы бүлдіршіндер қозғалысты қағаз бетінің жазықтығына қарағанда, сезілетін көлемде неғұрлым табысты жеткізеді. Сондықтан бір қызмет түрін

екіншісімен кезектестіріп отыру қажет.

Ізгілікті-эстетикалық ықыластылықты қалыптастыру балалардың қоршаған дүниеге ойлы көзқарасын және өз көзқарасын сөзбен де, көркемсурет құралдарымен де көрсете білу іскерлігін дамытуға бағытталған педагогикалық процесс ретінде қарастырылады. Педагог сабақтарды оқушылар сабақтан сабаққа өткен сайын табиғаттағы форма мен түстің алуан түрлілігін көре білуін, қарапайым, қалыпты құбылыстардың сұлулығын бағалай білуін дамытатындай етіп құрады.

Жыл мерзімдерінің сұлулығын көре білу, өзі үшін күз бен қыстың, көктем мен жаздың түстер палитрасының контрастын ашу, тірі табиғаттағы ұдайы қозғалысты сезіну, осы қозғалысты көркемсурет (графика, живопись, пластика) құралдарымен жеткізу, осы «қозғалысты» педагог ұсынған музыка үзіктерінен ести білу, оны поэзиядан сезіну, осының бәрін шынайы дүниенің әсерлерімен салыстыру – бірінші оқыту жылының негізгі мақсаты. Ізгілікті-эстетикалық ықыластылықты қалыптастыру қоршаған табиғатты қабылдау процесінде ғана емес, практикалық қызмет барысында, суретшілердің туындыларын қабылдаған кезде (түпнұсқалар, слайдтар, репродукциялар), сыныптастарының шығармашылық жұмыстарын талқылаған кезде жүзеге асырылады. Сыныптастарының жұмыстарына, өз шығармашылығына эмоциялық-бағалаушы көзқарасын қалыптастыру нәтижесінде оқушылардың көркем-шығармашылық белсенділігі де жаңа нысан алады.

Бейнелеу өнері саласында оқушылардың шығармашылық белсенділігін қалыптастыру олардың ашылуына, әр түрлі шығармашылық қызмет тәсілдерін меңгеруіне мүмкіндік береді. «Егер балғын жаста баланың затты қабылдауы әлі жеткілікті бөлінбеген болса және түс, форма, өлшем және басқа да қасиеттер бала үшін оларды иеленуші заттардан оқшау тұрмайтын болса, онда баланың қабылдауы мен ойлауын дамыту үшін осы қызмет түрлерінің маңызы ерекше екені айдан анық болады», – деп жазды белгілі кеңес психологы Д.Б. Эльконин /1/. Бұл жаста бала үшін жазу элементтерін меңгеру проблема болып табылады, қарындашпен, таяқшамен және тушьпен, көмірмен және грифельмен графикалық жұмыс жасау, саусақтарды дамытатын ұсақ пластикада жұмыс жасау осы қиындықтарды жеңуге көмектеседі. Үлкен форматты парақ бетін гуашь бояулармен және жалпақ қылқаламмен живописьтік игеру қысылу сезімінен арылып, қолдың қимылдарын еркін үйлестіріп, қылқаламмен барлық бағыттарда жеңіл жұмыс істеуге үйретеді.

Балалардың көркем-шығармашылық белсенділігі шығармашылық туындыны жасауға бағытталып қана қойған жоқ, сонымен бірге түпкі ойды ойлап жүрген кезде, болашақ жұмысты талқылау процесінде көрініс табады. Көбіне практикалық қызметтің тура алдында жүретін әңгімелеу бала шығармашылығында көркем бейнені тудыратын ең басты, бастапқы қозғаушы күш болып табылады. Сабақтарда әдеби, музыкалық және көріп қабылдау материалдарын пайдаланған кезде оларды шамадан тыс қолдану сабақтың нәтижесіне кері әсерін тигізуі мүмкін екенін естен шығармау керек.

Кейде көп нәрсеге қарағанда, көркем бейненің туындауын ынталандыратын бір музыкалық немесе поэтикалық үзіндінің берері анағұрлым мол.

Көркем қызмет білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыру баланың практикалық қызметі барысында ғана емес, сонымен қатар қоршаған дүниені, өнер туындыларын қабылдаумен байланысты даярлық кезеңінде, балалардың жұмыстарын талқылау нәтижесінде, сондай-ақ педагог сабақта көрсететін әр түрлі көркемсурет материалдарымен жұмыс жасау тәсілдерін қабылдау процесінде де жүреді. Бастауыш мектеп жасындағы балалармен жұмыс жасағанда бейнеден, әрбір тақырыпты эмоциялық қанықтырудан бастау керек. Тіпті түсті, графикалық сызықтың сипатын түсінуге, қылқаламмен, таяқшамен, қарындашпен, фломастермен және т.б. жұмыс жасаудың техникалық тәсілдерін меңгеруге байланысты тапсырмалардың ең алдымен ізгілікті-эмоциялық жүктемесі болуы керек.

Барлық балаларда әр алуан қызмет түрлеріне ұмтылысы туындаған кезден бастап көркем-бейнелі бастауын қалыптастыру қажет, бұл өнімді шығармашылықтың міндетті алғышарты болып табылады. Әр түрлі көркемсурет материалдарымен жұмыс жасау тәсілдерін көрсеткен кезде педагог тақтада немесе қағаздың үлкен парағында ірі суреттерді сала тұрып, оларға қандай да бір нақты сипат бермеуі тиіс, өйткені бұл артынан механикалық қайталауға әкелетіні шүбәсіз. Егер кейбір жаңа дағдыларға үйрету кезінде еліктеудің рөлі айдан анық көрініп тұрса, көркем шығармашылықты қалыптастыру ісінде оның мәні екіұшты сипатта болады. Егер, мысалы, балада қиялдау және ойлап табу қабілеттері дамыған болса, онда ол еліктеуге сирек жүгінеді.

Бейнелеу өнері сабақтарында жұмыс орнын ұйымдастыруға, палитраны пайдаланған кезде бояулармен жұмыс жасау тәсілдеріне және тіпті бояуды ашу және жабу, жұмыс орнын жинау және т.б. сияқты, бір қарағанда, қосалқы және техникалық болып көрінетін сәттерге көп көңіл аударылады.

Сабақ барысында мұғалім оқушыларды әр түрлі кескіндемелік, графикалық және пластикалық материалдармен таныстырады. Сосын тапсырмалар жүйесінің көмегімен осы түсініктер біртіндеп балалардың түстің, сызықтың, көлемнің және т.б. айшықтылығын іскерлікпен пайдалану деңгейіне дейін жеткізіледі. Көркемсурет материалдарымен жұмыс жасау дағдыларын меңгерудің соңғы сатысында балалар бояуларды, борларды еркін пайдалануды үйренуге тиіс, бұл, мысалы, қылқаламның батыл қимылынан, әр түрлі бағыттарда және алуан түрлі түстерді ұштастыра отырып кең жағыстардан көрінеді; графикалық материалдарды – ұзындығы, ені, әсемдігі және т.б. әр түрлі сызықтарды еркін пайдалануы керек.

Практикалық жұмыс кезінде олар көркем қызметтің әр түрінің бейнелеу құралдарымен және тәсілдерімен танысады, оқушылар шығармашылықтың табиғи шығу көздері туралы және осы шығармашылықтағы адамның қиял-ғажайып әлемінің, оның қиялының рөлі туралы айқын түсініктер алады. Барлық тапсырмалар эмоциялық боялған болуы тиіс: бұл балаларды өз жұмыстарын неғұрлым терең түйсінуіне дайындайды.

Әрбір көркем туындыда адамның, ең алдымен, өзінің сезімдері мен ойларын, бейнеленетін дүниеге өз көзқарасын салатынын біледі. Бұл тапсырмалар суретшінің әр түрлі өмір құбылыстарына көзқарасын білдіруі ретінде өнердің бүкіл қызметін ұғыну мақсатында құрылады. Оқушылардың іскерліктері мен дағдылары табиғаттың, хайуанаттардың, адамның әр түрлі эмоциялық жай-күйін көрсететін композициялар құру процесінде меңгеріледі.

Балалармен сұхбаттасу эмоциялы түрде, оқушылардың өмірлік түсініктеріне, олардың табиғатпен және өнермен қатынасу тәжірибесіне сүйене отырып құрылуы керек. Бұл үшін сабақтарға дайындалу кезеңінде мұғалімнің бір қызмет түрінен екіншісіне (сұхбаттасу, қабылдау, шығармашылық жұмыс және т.б.) логикалық тұрғыдан дұрыс өте отырып, жүргізу сценарийін ойластырып алуы мақсатқа сай болады. Бұл сабақтың біртұтас процесті білдіруі үшін қажет, оған қатысқанда балалар қызығушылығы мен ынтасын жоғалтпас еді.

1. Стефаненко Т.Г. *Социальная и этническая идентичность / В кн.: Идентичность: Хрестоматия. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. – 272 с.*

2. Кусаинов А. К. *Состояние и задачи педагогической науки Казахстана//Материалы Республиканского научно-методологического семинара, посвященного проблемам развития системы образования и педагогической науки, повышения качества образования в РК: КАО им. И. Алтынсарина, 7 февраля 2008 г. – 123 с.*

3. Наурызбай Ж.Ж. *Этнокультурное образование. – Алматы, 1997. – 140 с.*

4. Эльконин Д.Б. *Избранные психологические труды. - М.: Педагогика. – 1989. – 540 с.*

Резюме

В статье рассматриваются проблемы художественно-эстетического воспитания детей в системе дополнительного образования. Автор раскрывает психолого-педагогические аспекты методики художественно-эстетического воспитания и обучения детей младшего школьного возраста в системе дополнительного образования на материале национального искусства.

Summary

This article discusses the problems of art and aesthetic education of children in the system of supplementary education. The author reveals the psychological and pedagogical aspects of how art and aesthetic education and training of primary school-age children in supplementary education materials for the national art.

СУ БОЯУДЫҢ ТАРИХЫ МЕН ҚОЛДАНУ ТӘСІЛІ

М.Қайдаров –

живопись кафедрасының аға оқытушысы

Бүгінгі таңда суретшіге керек бояулардың сапасы шарықтау шыңына жетті, әйтсе де біз оларды қолдану тәсілі мен ерекшелігін толыққанды білеміз бе? Осы олқылықтарды толықтыру үшін Петербург суретшілер академиясының профессоры Д.И.Кипликтің «Живопись техникасы» атты еңбегі мен Ю.И. Гренбергтің ғылыми еңбектеріне сүйене отырып, су бояуын оқушыға таныстыруды жөн деп санаймын. Басқа да бояулардың тарихындай су бояуының (акварель) тарихы ертеден басталады. Оны ежелгі Мысырлықтардың иероглифтері мен папируспен замандас, сондай ақ қытайлық қағаз бен тушь та сол уақыттардан бастау алған. Византия өнерінде су бояуымен (акварель) шіркеу кітаптарын әшекейлеу үшін, ондағы оюды тақырыптың бас әріптерін және де кітап ішіндегі миниатюраларды бояуға қолданған. Ал кейін келе живописьте шағын фигураларға қолданса, сонымен қатар тақтайға подмалевка (астар жағу) жасаған және де қарындашпен салынған суреттерді бояуға қолданған. Орта ғасырдың миниатюраларына жататын шығармалардың арасында (бізге жеткен) живописьтің су бояумен жасаған түпнұсқалары сақталған. Олардың ішінде Альбрехт Дюрердің шығармаларын көруге болады.

Қайта өрлеу дәуіріндегі қыл қалам шеберлері су бояуын өздерінің кенепке, қабырғаға жазған шығармаларының нобайын жасауға қолданған. Сол кезде жасалған суретшілердің көптеген нобайлары, картондары мен (рисуноктары) суреттері мөлдір су бояуымен боялған. Мысалы Рафаэль, Рубенстердің суреттерінен (рисуноктары), және де Фламандық, Голландық суретшілер Ван Остад, П.Брюл, Рюисдал, француз суретшілері Лебрен, Лессюер, Миньяр және басқа да суретшілердің шығармаларынан көруге болады. Шындығында XVII ғасырға дейін су бояуына аса мән берілмеді, бар болғаны өнерде көмекші құрал ретінде қолданып келді.

Алғаш Англияда XVII ғасырдан бастап су бояуы (акварель) живописьтің өз бетінше бөлек түріне айналды. Кейін XIX ғасырдың басында Батыс Еуропаның елдерінде өзінше өнерге айналып, кеңінен қолданыла бастады. Ал Ресейде 1680 жылдары суретшілердің «Су бояудың суретшілерінің ұйымы» алғаш құрылды. Өмірге келуі мен қалыптасуы жолында су бояуы көптеген өзгерістерге түсті. Мысалы, орындалуы мен құрамы жағынан және де жасалуы қарапайым түрде ерте заманнан бүгінге дейін жалғасын тауып келді. Қазіргі таңда су бояуы мен гуашьтың кейбір түрлері оңайлықпен араласпайды. Су бояуы өзінің ғасырлар бойғы даму сатысында қолдану, жазу түрлерін жетілдіріп, даму үстінде болды. Сонау XVII ғасырда Англияда жолға қойылғаннан бері суретшілердің тәжірибе жасауының арқасында бүгінгі таңда су бояуымен этюд, нобай, ұзақ мерзімді шығармалар жазуға қол жеткізілді. Мысалы майлы бояумен жазылатын

үлкен өлшемдегі шығармалардың нобайын алдымен су бояуымен жасап алған ыңғайлы. Сонымен қатар табиғатта этюд жазуға, шеберханада портрет, натюрморт, шығармашылық туындыларды жазуға аса қолайлы. Живопись жазудағы бояулардың ішінде су бояуын кірпияз бояу деп те атайды. Өйткені су бояуымен жазу барысында төмендегі тәсілді қолданбаса жақсы нәтижеге жету мүмкін емес. Біріншіден су бояуымен арнаулы қағазға (торшун- су бояуға арналған қағаз) жазады. Екіншіден су бояумен жазу барысында ақ бояудың орнына ақ қағазды қолдана отырып, бояудың мөлдірлігін сақтау. Су бояумен жазудың мәнісі де осында. Неғұрлым таза да, мөлдірлігін сақтай алсаң- су бояудың техникасын игергенің. Әйтпесе оны бүлдіру оңай, ал жөндеу мүмкін емес. Егер суретші жауапты жұмысты арнаулы қағазға жазғысы келсе, алдымен планшетке тартылған арнаулы қағаздың өлшеміндей жұқа қағазға алдын ала қарындашпен жазылатын шығарманың нобайын дайындап алған жөн. Бұл тәсілді, дайындықты суретшілердің тілінде «картон» деп айтады. Дайын болған картонды планшетте тартулы тұрған «торшун » қағаздың бетіне сурет салынған жағын өзіне қаратып бекітеді. Осы жерде картондағы суретті үшкір затпен немесе қатты қарындашпен басқанда астындағы ақ қағазға дәл түсуі үшін екеуінің арасына көшіруге арналған қара қағазды салу керек. Сонда ғана картондағы суреттің көрінісі планшетте тартулы тұрған арнаулы қағазға айна қатесіз дәл түседі. Егер көшіруге арналған қағаз болмаған жағдайда дайындалған картонның арт жағын ең жұмсақ қара қарындашпен (көмір арнаулы отқа жағып, дайындалатын ағаштың күйген түрі) түгел бояп, беттестіріп, үстінен баптырып шықса жақсы түседі. Бұл тәсілді майлы бояумен кенепке жазылатын живопиське де қолданады. Бұрын білмейтін суретші су бояуына бұл тәсілдің не керегі бар деп ойлауы мүмкін. Одан да бірден қарындашпен суретін сала салғаным дұрыс деп кіріскеніңмен, жіберген қателеріңді өшіруге, қайта түзетуге тура келеді. Ал оның бәрі арнаулы қағаздың бетін жарақаттайды. Беті бүлінген қағазға су бояуымен мөлдір живопись жазу мүмкін емес. Сондықтан барлық жұмысты картонда аяқтап алған дұрыс. Және бір мән беретіні- су бояуымен жұмыс істегенде бояуын тонына (рең) қарай дәл жақпасаң, қайта өшіру, дұрыстау мүмкін емес. Егер гуашь, майлы бояу, темпера, акрильмен жазғанда қате жіберсең- үстінен дұрыстауға болады. Ал, су бояуы болса қағазға сіңеді де, жөндеуге келмейді. Су бояуымен жұмыс істеудің осыншама қиындықтарын ескере отырып, жоғарыда айтылған ережелерді мұқият орындауға тура келеді. Онсыз ұзақ мерзімді, мөлдір таза живопись жазу қиынға түседі. Сондықтан ескі қылқалам шеберлері су бояуды кірпияз материал, ол сені ұқыптылыққа тәрбиелейді дейді. Ұзақ мерзімді живопись жазудың осы тәсілінен басқа да су бояудың этюд жазуға арналған екі тәсілі бар. Біріншісі, арнаулы қағазға жазатын бейнені қаламмен (картонның бұл жерде керегі жоқ) бірден сызып алғаннан кейін, таза сумен қағаздың бетін түгел ең үлкен қылқаламмен сулап алып, сулы қағаз кебем дегенше тез жазып үлгеру керек. Бұл тәсіл сулы қағазға жазу деп аталады. Мұндай тәсілмен табиғаттың жаңбыр жауып тұрған көрінісін, немесе

жаңбырға дейін, жаңбырдан кейінгі көрінісін нанымды көрсетуге өте жақсы. Екінші түрі құрғақ қағазға жазу тәсілі. Бұл тәсілмен қарындашпен мұқият жасалған суреттен кейін, су бояудың әр қабатын кептіре отырып, әр затты анықтап жазуға болады. Осы тәсілді құрғақтай жазу деп атайды. Құрғақ қағазға жазу тәсілімен этюдті үш рет бір уақытта жалғастыра отырып, аяқтап жазуға болады. Әрине кімнің қанша уақытта жазуы әр суретшінің жиған шеберлігі мен біліміне байланысты. Ал суретші үшін шеберлік пен білім музыка аспабында ойнаған музыкант сияқты күнделікті этюд жазуы арқылы келеді. Ал бізде, өкінішке орай, әлі күнге дейін суретшісі де, көрермені де көзімен көрген бейнені құр көшіру мен жазудың айырмашылығын толық түсінбейді ме деймін. Осы екеуінің айырмашылығына тоқтап, түсіндіре кетейік. Біріншіден, көшіріп салу дегеніміз суретшінің көз алдындағы бейнені толық түсінбей немесе ой елегінен өткізбей, сезімсіз салуды - көшіре салу дейміз. Ал, жазу дегеніміз - суретшінің көз алдындағы бейнені, өмір бойғы жинаған білімін толық қолдана отырып, ой елегінен өткізіп, сезіну арқылы бейнеден өзіне керегін алатын, аса талғампаз суретшінің бейнелегенін суретшінің жазуы деуге болады. Шынайы жазу тәсілін игеру үшін суретшіге өзін қоршаған ортаны танып білуден, сезінуден артық білім болмайды. Ол үшін суретшінің табиғатпен етене араласуы, күнде этюд, нобай жасағаны дұрыс. Суретшінің біліміне табиғаттағы сансыз бояуларды ажырата білуі мен өзін қоршаған ортадағы әр заттың түр түсін, тонын, өлшемін, жаратылысын, анатомиясын жаттау болып табылады. Сол кезде пианинодағы ойнап отырған музыкант сияқты пернелерді қарамай ақ, саусақтары қалай дәл тауып, әуен құшағында отырса, суретшінің қолы да көзбен көргенін санада қорытып, жүрегінен өткізіп, сезіміне қолын бағындырады. Бейне бір үлкен оркестрді басқарып тұрған дирижерге айналады. Ол дегеніміз көру, сезіну, жазу мәдениеті. Өткен ғасырдың екінші жартысында Францияда жас суретшілердің өнер тарихында алғаш рет шеберханадан шығып, ашық аспан астында этюд жазуынан бастап қалыптасқан «Плэнер» соның айғағы. 1886 жылы туылып, 1956 жылы дүниеден өткен ұлы орыс суретшісі Р.Р.Фальк өзінің күнделігінде: «Даладан этюд жазып келгеннен кейін, шеберханада живопись жазғанда көзің қуанады», - дейді. Немесе француз халқының ұлы суретшісі Энгр Жан Огюст Доминик өзінің күнделігінде живописьтегі бояуды былай суреттейді: «Бояу живописьті әрлендіреді. Бояу жұмақ. Ғажап әлем. Бейне бір хан сарайындағы ханша секілді. Өнердің шынайы туындысындай өзіне тарта түседі. Және әдемі көрінуге тырысады. », - дейді. Тағы да осы жерде ойымыздың дұрыс екендігін анықтау үшін 1841 жылы 6 қазанда Самарқанда дүниеге келген ұлы суретші Сергей Иванович Калмыковтың күнделігіндегі ойларын еске алып көрелік: «Жоқ! Жұрт көре білуді, түсіне білуді үйренгені жөн». «Әрбір бояу өзгеше ырғақ... Ең әсем сан алуан ырғақтарды бізге кескіндеме ғана береді /1, 71- бет/. «Бірде бір дүние, бірде бір зат бізден басталмайды, бізбен аяқталмайды. Олардың бәрі бізден жырақта басталып, бізден алыста аяқталады. Бәрі байланысты, басы менен аяғы бар. Менің ойлағаным өте ұзақ, жазықтық пен уақыт өлшемімен өте

ұзаққа созылады.» /1, 45 б./ немесе «Қарапайым дүниелердің жарасымындағы әрбір тосын жайдан асқақ ләззат алу керек! Бұл өнердің ұлы болашағына барар жолда техниканы толық игерудің тәсілі!» деген ойлары кез келген оқырманды бейжай қалдырмайды. Негізі суретшіге бір нәтижеге жету үшін өмір бойы эксперимент жасаумен айналысқан жөн.

1. Киплик Д.И. *Техника живописи.* -М.: Искусство, 1950.- 502с.

2. Бучинская В.С. *Сергей Калмыков.* - Алматы: Өнер, 1991.-161с.

Резюме

Автор раскрывает основные методы работы акварелью, ее технологию и технику. Приводит интересные данные из творческих поисков великих акварелистов прошлого.

Summary

The author opens the basic methods of work with a water colour, its technology and technique. Cites the interesting data from creative searches of great aquarellists of the past.

КРУЖКИ КАК ЭФФЕКТИВНОЕ СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ОБРАЗНОГО МЫШЛЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ

О.Донченко -

*магистрант Института магистратуры и докторантуры PhD
КазНПУ им. Абая*

Одной из первостепенных задач школы является формирование высоких этических и эстетических потребностей школьников, а так же воспитание чувства национального достоинства, патриотизма, интернационализма, что возможно посредством обучения учащихся образному языку изобразительного искусства, основанного на изучении национальной художественной культуры, обычаев и традиций. «Занятия изобразительным искусством - важное средство развития личности школьника. Они способствуют расширению круга интересов, воспитанию эстетических потребностей детей, развитию их мышления, творческого воображения, памяти, художественных способностей, эмоционально-эстетического отношения к действительности. На уроках изобразительного искусства формируются такие свойства личности, как настойчивость, целенаправленность, аккуратность, трудолюбие. В процессе изобразительной деятельности учащиеся усваивают целый ряд графических и живописных умений и навыков, учатся анализировать предметы и явления окружающего мира» /1,30/. Таким образом, учебный рисунок служит эффективным средством познания действительности и одновременно помогает развитию и формированию зрительных восприятий, чувственных представлений,

творческого воображения, памяти, эмоций и образного мышления в целом. Глубокое и всестороннее познание действительности возможно лишь, при участии образного мышления, т. е. в процессе опосредованного и обобщенного отражения действительности в ходе ее анализа и синтеза. С помощью образного мышления человек познает то общее в предметах и явлениях, те закономерные, существенные связи между ними, которые недоступны непосредственному познанию и составляют сущность объективной действительности. В изобразительной деятельности ярко проявляется активность личности школьника и прежде всего активность познавательно-творческих компонентов его мышления.

В общеобразовательной школе работа учителя по изобразительному искусству включает в себя большую внеклассную и внешкольную работу. «Внеклассная работа по изобразительному искусству - это проведение бесед, лекций, докладов, руководство изокружками и факультативами по рисунку, живописи, скульптуре, декоративно-прикладному искусству, истории искусств; проведение экскурсий в музеи, на выставки, в мастерские художников; организация школьных выставок (репродукций произведений мастеров изобразительного искусства и детских рисунков), выходов на природу (в парки, на пришкольный участок) с целью наблюдения и зарисовок; оформление школы к различным праздникам» /1,92/.

Внеклассная работа ставит те же задачи обучения и воспитания, что и классные занятия. «Важнейшей задачей всех видов внеклассной работы с детьми по изобразительному искусству является эстетическое воспитание учащихся, расширение и углубление знаний и представлений школьников о прекрасном, развитие способности понимать и чувствовать прекрасное в окружающей действительности» /1,92/.

Основными формами внеклассной работы с детьми являются кружки, студии, факультативные занятия по изобразительному искусству. В школьной практике могут работать кружки рисунка и живописи, графики, композиции, декоративно-прикладного искусства, оформительского искусства, скульптуры. Основная задача кружков по изобразительному искусству: расширение и углубление знаний учащихся по изобразительному искусству; активное развитие художественного вкуса и художественно-творческих способностей школьников; приобщение детей к новым видам работы по изобразительному искусству: знакомство с новыми техниками выполнения задания, специальные упражнения, позволяющие решать более сложные задачи в рисунке, живописи, композиции; формирование умений и навыков самостоятельно анализировать содержание и художественные достоинства произведений мастеров живописи, графики, скульптуры, декоративно-прикладного искусства, а также воспитание интереса к искусству, понимания его роли в жизни. «Содержание занятий кружка изобразительного искусства определяется многообразной деятельностью детей в школе, обязательной учебной работой в младших классах. В кружке можно углубить и обогатить многие сложные комплексные темы, связанные

с уроками труда и природоведения (например, изготовление разнообразных игрушек, составление гербариев, работа над картонажным театром). Эти занятия следует организовать как творческую работу детей, а не только как освоение технических умений: вырезание готовых картинок и наклеивание их по указанию учителя вряд ли будет способствовать развитию художественного мышления и вкуса детей» [2,87].

Кружки должны вызвать живой интерес учащихся к занятиям живописью, рисунком, гравюрой, керамикой, к изучению истории искусств. «При организации занятий педагог должен стремиться к тому, чтобы дети в кружке имели возможность удовлетворить свои склонности к любимой работе - лепке, художественному конструированию, рисованию и т. д. На уроке у ребенка зарождается интерес к той или иной творческой работе. В кружке этот интерес можно развить и углубить, добиться более полного и всестороннего усвоения учебного материала» [2,87]. Как правило, в кружке одновременно занимаются десять-пятнадцать учащихся. Такое количество учащихся в кружках изобразительного искусства по сравнению с их количеством на уроке дает возможность педагогу больше времени уделить индивидуальной работе, подробно объяснить каждому школьнику правила рисования, законы перспективы, цветоведения и т. д. Занятия в кружке рассчитаны на повышенную активность и самостоятельность учащихся в восприятии материала, в выполнении заданий. «Развитие творческой активности школьников, введение различных новых заданий невозможно без совершенствования восприятия детьми окружающего мира. Занятия в кружке дают возможность расширить круг наблюдений действительности и вести эту работу разносторонне и глубоко» [2,87]. На занятиях в кружках особенно важен дифференцированный подход к учащимся, внимание к их интересам, склонностям. Это будет способствовать удовлетворению их потребности заниматься изобразительным искусством, попробовать себя в художественном творчестве. Большинство творческих заданий в кружке рассчитано на относительно длительное время, от трех до шести часов, тогда как на уроке изобразительного искусства длительный рисунок выполняется в течение двух - трех часов. Это позволяет глубоко и всесторонне изучить закономерности композиции, перспективы, цветоведения, раскрыть законы изображения объемных предметов на плоскостном листе бумаги, отработать и накопить умения и навыки работы с различными материалами. В кружках значительно шире применяются такие материалы, как гуашь, темпера, черная тушь, сангина, соус, пастель, уголь, мелки и т.д. «Если классные занятия изобразительным искусством отличаются разнообразием и органической связью с чтением, трудом, природоведением, если уроки проходят интересно и активно, дети охотно занимаются в кружке. Особенно ярко это проявляется в тех случаях, когда учащимся предлагаются новые виды занятий, различные новые материалы и инструменты» [2,87]. Важным видом занятий в изокружках является *ознакомление учащихся с выдающимися произведениями изобразительного искусства*. В отличие от аналогичного

вида занятия на уроках в кружке педагог имеет возможность более подробно рассказать о демонстрируемом произведении, о творческом пути художника, привлечь как можно больше произведений мастеров живописи, графики, скульптуры для сравнения, а так же условия работы в кружках позволяют широко знакомить учащихся с произведениями художественных народных промыслов, с национальными особенностями культуры. Для активного формирования образного мышления, основанного на этнокультурных традициях казахского народа, на занятиях изобразительным искусством, необходимо включать произведения искусства национальных художников, которые должны сопровождаться художественным анализом.

Одна из широко распространенных форм внеклассной работы - *беседы об изобразительном искусстве*. Беседы дают возможность учащимся подробнее узнать о творчестве того или иного художника, основательнее познакомиться с той или иной техникой изобразительного искусства. Беседы об изобразительном искусстве должны содержать этнокультурный компонент, включающий искусство, историю, язык, традиции казахского народа. Только в этом случае беседы об искусстве целесообразны и будут способствовать формированию образного мышления на основе этнокультурных традиций. Плодотворным видом внеклассной работы являются *доклады об изобразительном искусстве*, которые готовят наиболее самостоятельные и способные ученики. Тему доклада и список литературы преподаватель предлагает докладчику за месяц до выступления. Учитель также дает необходимые рекомендации по подготовке доклада. Доклады об изобразительном искусстве Казахстана, развивают познавательный интерес школьников к национальной культуре, а так же способствуют формированию образного мышления. При подготовке доклада, главным образом проявляется самостоятельность, необходимое качество для становления личности. Важным видом учебно-воспитательной работы в кружке являются *экскурсии*, призванные расширить и углубить знания детей, получаемые на уроке и занятиях в кружке. Во время экскурсий школьники получают положительный опыт, который способствует развитию образного мышления, которое в результате воплощается в их творческой деятельности. Проведение экскурсий развивает наблюдательность, расширяет кругозор, воспитывает любовь к родному краю. Большой воспитательный эффект дает организация *общешкольных выставок*, ученических рисунков. Такие выставки обычно устраиваются в конце учебного года, как творческий отчет о работе кружков. Общешкольные выставки способствуют развитию эстетических взглядов, художественного вкуса, а так же являются стимулом для участия школьников в других выставках. Школьные выставки детских художественных работ представляют собой первый этап публичного смотра детского творчества, которое может найти свое дальнейшее развитие в других выставках детского художественного творчества. В начале экспозиции вывешивается плакат, с информацией о тематике выставке, дате проведения и о учащих, которые участвуют в выставке.

Итак, помимо практических видов занятий во внеклассных занятиях могут так же использоваться другие виды учебно-воспитательной работы: ознакомление учащихся с выдающимися произведениями изобразительного искусства, беседы об изобразительном искусстве, доклады об изобразительном искусстве, экскурсии, общешкольные выставки и конкурсы по изобразительному искусству. Такое разнообразие видов воспитательной работы обусловлено тем, что для формирования и развития образного мышления школьников необходимо знакомить их с красотой окружающего мира не только путем восприятия эстетических явлений действительности и искусства, но и путем самостоятельной творческой работы. Поэтому основной задачей, стоящей перед учителем изобразительного искусства является – приобщение всех своих воспитанников к творческой работе по изобразительному искусству, которая будет способствовать раскрытию индивидуальных способностей школьников, а так же формировать умения выражать свои представления, чувства, эмоции, переживания через создание художественных работ. Роль педагога заключается в том, что бы, не нарушая естественного хода развития, рационально и целесообразно строить учебный процесс, с учетом возрастных особенностей детей, уровня их развития, а так же целенаправленно стимулировать их художественно-творческие способности.

В этом плане развитие у школьников навыков изображения на основе художественных традиций казахского народа является естественным и методически оправданным средством формирования личности школьника. Таким образом, развитие творческой активности школьников на материале этнокультурных традиций, помогает формированию личности, развивает способности к образному мышлению, способствует осознанному восприятию объективных закономерностей окружающего мира, а так же познанию действительности средствами изобразительного искусства.

Один из сложных вопросов, стоящих перед учителем изобразительного искусства - разработка методики проведения занятий в кружке. Прежде всего, следует разнообразить методику занятий, сочетая рассказ учителя с творческой работой школьников, с их докладами, сообщениями, с анализом художественных произведений, шире использовать совместные (коллективные) обсуждения ученических рисунков, скульптур, поделок. Очень важно разнообразить технику художественных работ школьников - выполнять рисунки карандашом, углем, цветными карандашами, тушью, сангиной, пастелью, акварелью, гуашью, в линогравюре, монотипии; создавать скульптуры из глины, пластилина; выполнять изделия из керамики и папьемаше.

Правильно разработанный психолого-педагогический и методический подход - залог успешной учебно-воспитательной работы в кружках по изобразительному искусству, направленной на развитие всесторонне, гармонично развитой личности с высоким образным мышлением, основанным на этнокультурных традициях казахского народа.

1. Кузин В.С. Основы обучения изобразительному искусству в школе: Пособие для учителей. 2-е изд., доп. и перераб.- М.: Просвещение, 1977-208с.
2. Рожкова Е. Е. Изобразительное искусство в начальной школе: Из опыта работы учителя. - М.: Просвещение, 1980 - 96с.

Түйін

Осы мақалада бейнелеу өнері пәнінің үйірме сабағында қазақ халқының этномәдени дәстүрлері негізінде оқушылардың бейнелі ойлау қабілетін дамытудың тиімді жолдары көрсетілген. Бейнелеу өнеріндегі үйірме сабақтарының негізгі түрлері, мақсаты мен міндеттері берілген.

Summary

This article examines a question about the circle work concerning the depictive skill as the effective means of the development of the descriptive thinking of schoolboys on the basis of the etnokulturnykh traditions of Kazakh people. Are presented the basic forms of occupations in the circle on the depictive skill, their role and tasks.

ПЕВЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ФАКТОР ЭМОЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Ж.Д.Капашева -

*старший преподаватель кафедры методики преподавания
специальных дисциплин, музыки и хореографии КазНПУ им. Абая*

Современная культура активно вторгается в эмоциональный мир ребенка. При этом наблюдаются два взаимосвязанных процесса: повышение эмоциональной возбудимости и распространение апатии. Расширению эмоционального мира способствует общекультурное развитие личности ребенка. Вот почему так велика роль искусства в регуляции человеческой эмоциональности. Обогащая свой духовный мир эстетическими переживаниями, младший школьник «утрачивает зависимость от всепоглощающих страстей, связанных с прагматическими интересами» /1/.

Важным фактором эмоционального развития младшего школьника является реализация эмоционального потенциала музыкального искусства («фактор» - движущая сила, причина, существенное обстоятельство в каком-либо процессе, явлении») /2/. Музыковедческие работы позволяют представить само музыкальное произведение как особую форму эмоциональной деятельности людей. Она складывается из двух взаимодополняющих компонентов: самовыражения и сопереживания. Исходной деятельностью по эмоциональному развитию в певческой деятельности у детей является сопереживание художественному

произведению и самовыражение в нем посредством мелодической интонации и поэтического текста. Ребенок- музыкант, выражая себя в процессе певческой деятельности, переживает чувства, связанные с содержанием создаваемого им музыкального образа. Через познание окружающей музыки происходит познание самого себя. Для того чтобы ребенок смог постичь музыку на деятельностной основе в процессе общения, у него должна быть мотивация целостного постижения, которое связано с преобразованием музыкального материала и получением нового.

Музыкальная деятельность младших школьников обеспечивает развитие особых способов отражения действительности. Она расширяет границы видения окружающего мира, себя в этом мире, делает сопричастным с происходящим в этом мире. По мнению А.Н.Леонтьева, ведущий принцип искусства «за человека» позволяет пробудить в ребенке созидательные силы, ориентированные на добро и красоту. Искусство как таковое не обладает силой непосредственного нравственного воздействия. Оно лишь дает пространство для продуктивной обобщенности, нравственного выбора и социальной позиции человека. Исходя из того, что для музыки свойственно эмоциональное содержание и эмоции человека, которые отражаются прежде всего в его голосе, мы рассматриваем певческую деятельность как внешнее выражение определенной эмоции, воплощенной в музыкальном произведении.

Свойства голоса человека передавать другим людям эмоциональное настроение в наивысшей степени находит свое выражение особенно в пении- особой форме звуковой речи человека, отличающаяся ярко выраженной эмоциональностью. Назначение певческой деятельности состоит в передаче слушателям человеческих чувств, что позволяет нам говорить как о средстве передачи эмоциональной информации. По определению Е.А. Шовкомуд, певческая деятельность- это «различные способы, средства познания детьми музыкального искусства» /3/. Необходимо, чтобы учащиеся научились не только различать, но и проявлять в процессе певческой деятельности сочувствие, сопереживание и содействие, являющимися сильными факторами эмоционального развития личности. Для успешной певческой деятельности нужны определенные личностные качества: а) именно умения чисто, в интонационном отношении, воспроизвести мелодию голосом, б) достаточно развитый голос, как инструмент для воспроизведения этой эмоции, в) природные предпосылки эмоциональности, г) потребность поделиться этими чувствами и эмоциями с другими.

Музыкальное искусство в школе есть средство воспитания, которое позволяет придать гуманистическую направленность в эмоциональном развитии личности. На уроках музыки дети много поют, но не все учителя в ходе работы над произведением делают акцент на эмоциональное развитие, а именно эмоционально-нравственная сущность пения на протяжении столетий была одной из особенностей музыкального воспитания в Казахстане. Особенности вокального произведения, состоят прежде в том,

что на исполнителя, младшего школьника, воздействует и музыка, и «художественное слово». Так как пение соединено со словом, смысловым содержанием поэтического текста, чего нет ни у другого инструмента, - его эмоциональное воздействие уникально.

Помимо художественно-воспитательного значения для обучаемых, оно является одним из сильнейших средств эмоционального воздействия как на исполнителя, так и на аудиторию. Причина исключительной интенсивности эмоционального воздействия пения на исполнителя заключается в том, что голосовой аппарат человека составляет часть его организма. Эмоциональность звука зависит от психического состояния человека, его чувств, переживаний. Пение, смысл которого не только в передаче замысла композитора, а в воздействии его на умы и души людей, призыве их к сопереживанию, изначально несет в себе огромный потенциал формирования личности.

Сила эмоционального воздействия музыкального произведения во многом зависит от того, как учитель относится к нему, какие чувства испытывает, как сумеет вокально и мимически исполнить его, чтобы оно дошло до их сердца, вызвала эмоциональный отклик и потребность самому выразить свои чувства. Поэтому особенно важным становится проблема подбора песенного репертуара и методики организации певческой деятельности. Широкие возможности эмоционального развития младших школьников открываются в использовании произведений, построенных на интонациях вопроса и ответа, которые реализуются в процессе музыкального диалога. Музыкальный диалог - это обмен эмоциональными состояниями в «воплощении интонационного разнообразия».

Одним из средств выразительного пения является мимика. «Мимика является родиной тембра», Тембр рождается в мимике, а мимика - в психике» - эти закономерности, выведенные известным французским певцом прошлого века Ф. Дельсартом, подтверждают важную роль мимики лица в формировании и восприятии тембральной окраски голоса. Способность младшего школьника к пониманию экспрессии складывается в условиях конкретной практики общения с учителем. Контакт должен начинаться с певческой установки, осознания значимости «музыкального лица» /4/.

Понимание истоков музыкально-певческого искусства в сфере общения людей с необходимостью предполагает учет лицевой стороны музыкального интонирования в аспекте исполняемой музыки, поскольку лицо является важным фактором передачи эмоциональной информации в ситуации межличностного общения.

Облик исполнителя самым непосредственным образом влияет на саму возможность осуществления музыкального общения. Исполнитель не видит себя, оперируя преимущественно звуковой стороной музыкальной интонационности. Невидимость мимики отчасти и создает впечатление чисто звукового характера эмоционально-выразительной стороны речи и родственного ей высказывания музыкального.

Важность лицевой наглядности исполнителя отмечали композиторы Р.Шуман, П.И.Чайковский И.Стравинский, Р. Щедрин и др. В процессе исторического развития народного музыкального творчества, в жизни казахского народа пение - было важным духовно-активизирующим и формирующим фактором, прежде всего потому, что именно в пении соединяются неразрывно музыкальный и поэтический тексты. Тем самым мы можем представить певческую деятельность как особую форму эмоционального общения людей, которая складывается из двух взаимодополняющих компонентов: сопереживания содержанию музыкального произведения и самовыражения в нем посредством голоса и лицевой наглядности.

1. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций. - М., 1979. - С.204.

2. Современный словарь иностранных языков / Сост. А.Г. Спиркин, 1980. - С.204.

3. Шовкомуд Э.А. Эмоциональная отзывчивость. // Педагогика.- 1991. - №3. -С.40.

4. Каргапольцев С.М. Музыка и развитие эмоционально-нравственной отзывчивости младших школьников. - М., 1994.- С. 63.

Түйін

Бұл мақалада әншілік өнері – балалардың сезімталдық қабілетін дамытудың негізгі факторы болып қарастырылады. Автор балалардың әншілік тәрбиесі мәселелерін шешуіне қажет маңызды ережелерді анықтайды.

Summary

In given article are considered particularities and contents vocal work in baby chorus. The autor selects the most important positions concerning questions of singing education of children.

ҰЛТТЫҚ ТӘЛІМ-ТӘРБИЕ БОЛАШАҚ МҰРАТЫ РЕТІНДЕ

С.П.Тастанова, А.П.Тастанова -

Абай атындағы ҚазҰПУ-дың II курс магистранттары

Қазіргі нарықтық қатынасқа сатылай өтіп жатқан кезеңде қоғам мен мемлекет, өзін таныған, түсінігі мол, ұлтын сүйетін, қоғамдық еңбегі мен кәсібі, дағдысы, іскерлік негіздері қалыптасқан рухани сау, табиғи мықты, жалпы адамдық және ұлттық мінез-құлық нормаларын іске асыра алатын, рухани жағынан жетілген жан-жақты ұрпақ тәрбиелеуге өте мүдделі. адам тумысынан адамгершілік қасиетке ие болып тумайды. XII ғ. білімді оқымысты ақын Ахмет Йүгенеки ойынша, адамгершілік мінез-құлық

уағыздау жолымен ғана емес, оларда моральдық сенімді дамыту және адамгершілікке бейімділікті туғызу арқылы қалыптасады деп атап көрсеткен /1, 287-288/.

Жеке адамның бойындағы барлық жақсы, жаман құбылыстардың бастапқы нышандары балалық шақта қаланып, адамның өмірі бойындағы іс-әрекеттердің негізгі көзі болып табылады. Баланың өмірге келген сәттен бастап, кемелденіп азамат болып қалыптасқанға дейінгі жан-жақты тәрбие беруді ұйымдастыру, жүзеге асыру отбасынан басталып, мектепке дейінгі тәрбие мекемелерінде және мектепте жүзеге асады.

Осы тұрғыда Қожахметова К.Ж. өз еңбегінде ұлттық педагогика тұрғысынан бала жеті жасқа толғанда жеке тұлға ретінде қалыптасады, - жеті жасқа дейін балада ақыл болмайды, жеті жастан соң балаға ақыл кіреді деп көрсетеді. Ол баланы жеті жастан он екі жас аралығында тәрбиелеу керек дейді /2, 317/.

«Тәрбие – ұлы іс, ол арқылы адамның тағдыры шешіледі» деп В. Белинский айтып кеткендей, бала бойындағы кішкентай кемшіліктерді дер кезінде түземесе, ол ертең үлкен бір даулы мәселеге жол ашуы әбден мүмкін. Бұл үшін жастардың өмірге көзқарасы өзгеруі тиіс. Ал оны өзгертетін бүкіл мемлекеттік деңгейдегі бір бағытта жүргізілетін әділетті де тиянақты тәрбиелік жұмыстар мен экономикалық, әлеуметтік, қоғамдық және саяси жағдайлар. Бүгінгі жастар тәрбиесіне қатысты қоғам алдында тұрған ең өзекті мәселенің бірі-осы.

Өркениеттілік елдің материалдық байлығымен өлшенеді. Өркениеттілік негізін қалыптастырудың нысанасы-ұрпақтың саналы тәрбиесі. Бүгінгі таңда жастарға әлемдік ғылым мен прогресс деңгейіне сәйкес білім мен тәрбие беру, оның рухани байлығы мен мәдениеттілігін, ойлай білу мүмкіндіктерін жетілдіру әр адамның, қоғамның міндетіне айналып отыр.

Ал педагог-тәрбиешілердің міндеті – қоғамның талабын қанағаттандыратын сапалы да сапалы ұрпақты тәрбиелеу, дайындау.

XXI ғасырдың басында адамның қоршаған ортамен өзара қатынасы күрделене түсті. Ол бір жағынан мәдениеттердің ғаламдануы мен кірігуі, екіншіден, рухани жұтаңдаудың ахғындаудың удеуімен, қазіргі жеке тұлғаның адамгершілік-рухани қалыптасуын қамтамасыз етумен түсіндіріледі. Себебі «тәлімсіз алған білімнің күні қараң» деп Әл-Фараби айтып кеткендей, адам қаншалықты білімді болғанымен оның рухани дүниесі таяз болса, ол білімнің түкке де қажеті жоқ. Өйткені ол адам мен қоғам игілігіне емес, тек өз қарақан басында жұмсалады. Әр адам «ырыс-дәулетке қолы жеткен соң, халыққа пайдан тиетін болсын» деген нақыл сөзді жадында ұстауы қажет. Қазіргі қоғамда белең алып отырған кейбір келеңсіз жайттарға адамдар арасындағы бұрыннан қалыптасқан адамгершілік қарым-қатынас әдептілік пен имандылық бағытындағы дәстүрлердің бұзыла бастауы себеп болып отыр. Оған әлеуметтік-экономикалық саяси және ғаламдану факторлары да әсер етпей қоймайды. Адамдар арасында бір-біріне деген

сыйластық, туыстық сезімдерінің жойыла бастауы, жастардың үлкендерді сыйламауының орын алуы салдарынан қарттар үйлері мен жетімдер үйлерінің көбеюі, ұрлық-қарлық пен нашарқорлықтың көбеюі сияқты жағымсыз нәселелерге әкеледі. Адамдар арасында бір-біріне деген сыйластық, туыстық сезімдерінің жойыла бастауы, жастардың үлкендерді сыйламауының орын алуы салдарынан қарттар үйлері мен жетімдер үйлерінің көбеюі ұрлық-қарлық пен нашарқорлықтың көбеюі сияқты жағымсыз нәрселерге әкеледі. Адамдар «ата-ананына не істесең, сенің перзентін де саған соны жасайды» деген халық даналығын ұмытып бара жатқандай. Ата-бабаларымыздың өмір сүрген кезінен бастау алып, күні бүгінге дейін кәдесіне жарап келе жатқан рухани мұраның бірі-халық педагогикасы. Ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық тәлім-тәрбиені жас ұрпақ бойына сіңіріп отыратын арнаулы жолдар бар. Мысалы, мақал-мәтелдер адамды имандылыққа, адамгершілікке тәрбиелесе, жұмбақтар мен айтыстар ақыл-ой тәрбиесі, өлең жыр-дастандар - әсемдік, эстетикалық тәрбиенің әр алуан мәселелерінің қозғайтын тәлімдік материал ретінде пайдаланылған.

Қазіргі кезде білім беру ісінде, жеке тұлғаны жан-жақты жетілдіріп, танымдық іс-әрекеті мен ой-санасын дамытып, қалыптастыру барысында білім берудің ұлттық, педагогикалық, психологиялық негізін айқындау керек. Елімізде болып жатқан әлеуметтік, экономикалық, саяси, мәдени өзгерістерге байланысты оқу-тәрбие процесін ұлттық сипатта ұйымдастыру - өмір талабы. Әр халықтың ұлттық-тарихи дәстүрі, оның азаматтық білім берудегі мәдениеті мен дидактикалық білімі осы оқу-тәрбие процесіне тікелей байланысты.

Қай заманда болмасын жас ұрпақтың өнеге тұтар өзіндік ұлттық тәлім-тәрбиесі болатыны хақ. Қазақ халқының және басқа ұлт тәжірибесі әртүрлі. Осы тұрғыда әр ұлт өзінің тәлім-тәрбиесін ата-баба дәстүрі мен ұлы ғұламалар, ойшылдар, жыршы, жырауларының ой-пікірлеріндегі жеке тұлға тәрбиесінің негізін ала отырып, ұлттық ерекшеліктерін өз ұрпақтарының бойына сіңіріп, елін, туған жерін сүйетіндей етіп тәрбиеленген.

Демек, ұрпақ тәрбиесіндегі ежелден қалыптасқан халқымыздың жақсы дәстүрі мен тағылымдары мәдениет тарихын Орта Азия және Қазақстанның ұлы ойшылдарының еңбектерінен көруге болады. Олардан жеке тұлғаны қалыптастыруда халықтардың бір-бірімен әдет-ғұрпы, салт-дәстүр тұрғысынан жақындығы ғасырлар қойнауынан орын алатындығын көреміз.

Осы орайда, жеке тұлға тәрбиесі туралы ой пікірлер айтқан Орта ғасыр ғұламалары; Әл-Фараби, Ж. Баласағұн, М. Қашқари, XIX ғасырдың II жартысында өмір сүрген классик ақындар мен ағартушы ғалымдар Шоқан, Ыбырай, Абай, одан бертін келе казактың зиялылары: А. Байтұрсынов, М. Жұмабаев, М. Дулатов, Ж. Аймауытов, С. Көбеев, т.б. бүгінгі күнге дейін жалғасып келеді.

Әл-Фарабидің «Философиялық трактаттары», «Әлеуметтік-этикалық трактаттары» және т.б. шығармаларында адамзаттық игілікке, бақытқа,

шаттық өмірге жету жолындағы ең негізгі компоненттер деп жанұя мен тәрбиені атаған.

Ұлы ойшыл еңбектерінде баланың жеке тұлға болып қалыптасуында психикасының қалайша дамып, жетілгендігі жөнінде де қызғылықты пікірлер көп. Баланың жақсы өскен сайын оның ақылы да, яғни тәнімен бірге жаны да өсіп отырады. Мұның бәрі оның тіршілік қажетінен туындайды. Мәселен, балада ең алдымен өсіп-өну қуаты пайда болады. Бұл оның дене бітімінің қалыптасуында үлкен рөл атқарады. Алдымен тән түйсігі, кейіннен барып дәм, иіс айыратын түйсіктері, заттың түрін, түсін, пішінін түйсіне алу қабілеті пайда болады. Бала психикасы негізінен, өмір барысында, оқу-тәрбиесі ісінде қалыптасады. Бұл жерде оның өз бетінше әрекеттенуі, өзіндік белсенділігі ерекше маңызды. Жеке тұлғаның моральдық, психологиялық қасиеттері де оның өмірден алатын тәжірибесінен, дұрыс жүргізілген тәрбиеден қалыптасады.

Әл-Фарабидің пікірі бойынша, адамның қалыптасуының тиімді құралы – тәрбие мен оқыту. Тәрбие мен оқыту үрдісінде шын бақытқа ұмтылушы жас ұрпақтарда адамгершілік және интеллектуалды сапалар қалыптасады. Адам бойындағы барлық адамгершілік қасиеттер жаттығулардың, әдет-дағдылардың нәтижесі деп қарайды. Дұрыс жүргізілген тәрбие адамда игілікті сапа қасиеттерді тәрбиелеуден басталады. Әл-Фарабидің ойы бойынша, жақсы мінез әр адамның табиғатында бар, бірақ олар жүйелі тәрбие арқылы жүзеге асады. Ғұлама ғалым жағымды қасиеттерге адалдықты, мейірбандықты, жомарттықты, батылдықты, достықты жатқызып, адам бойындағы жағымды қасиеттерді қалыптастыруда арнайы педагогикалық іс-әрекеттің маңыздылығын айтады /3, 302-307/

Оралхан Бөкеев: «Халықты қалқан тұтатындар бар; халыққа қалқан болатындар бар. Халықты қалқан тұтатындар әдетте «жасасын халық» деп ұранды салады да өзі сол халықтың ығына тығылып қалады. Ал халыққа қалқан болатындар үнемі алда жүреді; еліне атылған оққа кеудесін төсейді. Халықты қалқан тұтатындар халықтың мойнына мініп алып, урайды, биікте келеді; ал халыққа қалқан болатындар халықтың аяғына үзеңгі болып, ел-жұрттың еңсесін биіктеткісі келеді» деген болатын. Бұл - өз халқын бүтін болмысымен сүйетін, азаматтың ғана айтар сөзі /4, 16/.

Халықтық тәрбиенің мінез-құлқы жайында А.С.Макаренко қызықты бақылаулар жүргізді. Оның ойынша, бұл процесс өзара параллельді жүруі тиіс. Бұған ол халықтың қоғамдық жұмысын, ырымдарын, ойынның барлық формалары мен оның көріністерін жатқызды. Жазудың пайда болуына дейін педагогикалық білім басқа халықтардың білімінен сирек жеке-дара дамыды. Адам тәрбиелеп қана қоймай, өзі де өзін қоршаған қоғам мен заттар арқылы тәрбиеленеді. Бұл жағдай А.С.Макаренконың пайымдауы бойынша, халықтық педагогикамен негізделеді. Ол өз бетінше бүкіл қоршаған орта мен оның барлық көріністері бала тәрбиесіне бағынышты. Тек қана адамдар ғана тәрбиелемейді, сонымен қатар қоршаған ортадағы ақиқат та, заттар да тәрбиелейді.

Халықтық тәрбиенің мінез-құлқы жайында А.С.Макаренко қызықты бақылаулар жүргізді. Оның ойынша, бұл процесс өзара параллельді жүруі тиіс. Бұған ол халықтың қоғамдық жұмысын, ырымдарын, ойынның барлық формалары мен оның көріністерін жатқызды. Жазудың пайда болуына дейін педагогикалық білім басқа халықтардың білімінен сирек жеке-дара дамыды. Адам тәрбиелеп қана қоймай, өзі де өзін қоршаған қоғам мен заттар арқылы тәрбиеленеді. Бұл жағдай А.С.Макаренконың пайымдауы бойынша, халықтық педагогикамен негізделеді. Ол өз бетінше бүкіл қоршаған орта мен оның барлық көріністері бала тәрбиесіне бағынышты. Тек қана адамдар ғана тәрбиелемейді, сонымен қатар қоршаған ортадағы ақиқат та, заттар да тәрбиелейді.

Мінез ерекшеліктерінің қалыптасуында биологиялық факторлардан гөрі тәрбиенің рөлі күшті. Бұл жөнінде академик И.П.Павлов: «...адамның мінез-құлқының бейнесі нерв жүйесінің туа біткен қасиеттеріне ғана байланысты болып қоймайды, сонымен бірге организмнің жеке өмір сүру барысында болатын ықпалдарға да байланысты. Демек, кең мағынасында айтқанда, үнемі тәрбиелеу немесе үйрету жұмыстарына да байланысты болады»-дейді.

Мәдениетті мінез-құлықты қалыптастырумен саналы тәртіпке тәрбиелеудің маңызды шарты және құралы — педагогтардың және оқушылардың өзара қарым-қатынасының дұрыс орнауы.

Оқушылардың мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеуде олардың өзін-өзі басқаруы мен сынып ұжымының іс-әрекеті өте маңызды.

Оқушылардың санасы мен мінез-құлық мәдениетін, белсенділіктерін арттыруды, олардың қоғамдық пайдалы жұмыстарға қатыстыру, тапсырмалар берудің ықпалы және тәрбиелік мәні зор. Қоғамдық пайдалы жұмыстарды орындау барысында жастарда жауапкершілік пен іскерлік қасиеттері қалыптасады. Бұл үшін сынып жетекшісі оқушыларды қоғамдық жұмысқа мүмкіндігінше көбірек тартады. Қоғамдық жұмыстарды атқару барысында жекелеген оқушылардың қабілеттерімен жеке басының ерекшеліктерін танып білуге мүмкіндік туады. Екінші жағдайда қоғамдық тапсырмаларды орындау барысында балалардың бір-бірімен араласуы, оны атқаруға деген ынтасы артып, өзара тез тіл табысып кетуіне мүмкіндік туғызады. Қандай да бір жаңа іс сынып өміріне қозғау салады, оны мазмұнды да жарқын етеді. Сондықтан да сыныптың әрбір мүшесі белгілі бір тапсырмаға ие болып, оны өзінің шамасына қарай орындауы керек.

Оқушылардың жіберген қателіктерін, дөрекі мінез-құлықтарын байқасақ, оны түзету қажеттігін талап ету керек. Оқушыларға мезгілінде көмектессек, дұрыс бағыт берсек жастардың үлкен қателік жасаудан сақтаймыз. Олардың дұрыс жолға түсуіне көмектесеміз.

Мәдениетті мінез-құлықты қалыптастыруда жастармен әңгіме, өлең, мысал сияқты әдеби шығармаларды пайдаланудың мәні зор, әрі балалармен жұмыс кезінде әзілдер мен мақал-мәтелдерді кеңінен пайдалану қажет. Сол арқылы оқушыларды жаман әдетпен теріс мінез-құлықтан аулақ болуға

үйрету керек. Мінез-құлық мәдениеті адамның ішкі мәдениетімен, эстетикалық талаптарымен, жалпыға ортақ бағыттармен және дәстүрлермен тығыз байланысты. Ішкі мәдениет көп жағдайда адамның сыртқы тәртібін анықтайды, алайда сыртқы мінез-құлық та ішкі мәдениетке әсер етіп, адамды ұстамды, іштей жинақы болып өзіне-өзі ие бола білуге дағдыландырады. Адамның сырт қабілетіндегі салақтығы, дерекілігі, ілтипатсыздығы, әдепсіздігі біртіндеп оның жеке бойына тиісті теріс қасиеттерді қалыптастырады.

Қорыта келе айтарымыз, болашақ жастарды тәрбиелеу барысында Қазақстан Республикамыздың ертеңгі қажетін өтейтін, тілін, дінін, туған жерін қастерлейтін, білімді азамат өсіруде ұстанатын басты құралымыз көне заманнан бері ұрпақ тәрбиесінің алтын діңгегіне айналған халық дәстүрлері, халық ауыз әдебиеті, ақын-жазушыларымыздың таңдаулы туындылары болуын міндеттейді. Сондықтан да ұлттық мүддеге деген сезім берік болмайынша, ұлттық келбет те соғұрлым биік болмайтынын ұғыну бүгінгі күннің аса маңызды мәселесіне айналып отыр.

1. Ахмет Иүгенеки // *Қазақтар-Казахи. 9-ый том. Справочник. Алматы: 1998, 9 том.- 287-288 б.б.*

2. Қожахметова К. Ж. *Казахская этнопедагогика: методология, теория, практика. Алматы: Ғылым, 1998.- 317 бет.*

3. Әл-Фараби – философиялық трактаттар.- Алматы: Ғылым, 1972.- 302-307 б.б.

4. Абдраймов Ә. *Ұлттық мәдениеттің іргесі берік. //Ақиқат. 2009. - №2.-- 16 бет.*

Резюме

В данной статье описываются средства и методы воспитания современных школьников, которые должны быть носителями и проводниками передовых идей нашего общества. Раскрываются с позиции современного подхода сущность и содержание нравственного воспитания школьников. Определяются педагогические условия, обеспечивающие эффективность нравственного воспитания.

Summary

This instruction describes means and methods of upbringing by active builders, who must be carrier and vehicle of our society. Description exposure of the essence and contents of elementary schoolchildren's morals related education from the point of the view of contemporary approaches. Verification of pedagogical conditions providing for efficiency morals related education.

ҰЛТТЫҚ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТҮРҒЫДА ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

А.Ш.Абижанова -

Абай атындағы ҚазҰПУ-дың көркем сурет факультетінің

2 курс магистранты

Қазақстанда бейнелеу өнері профессионалды түрде XX ғасырдың 20-30 жылдары европалық дәстүрдің негізінде құрылды, бірақ та ең басынан онда ұлттық дүниетанымның тұрақты стереотиптері айқын байқалды.

Қазақ бейнелеу өнеріндегі ерекшеліктің негізін құрайтын белгі, ол, ұлттық өнерге көзқарас пен ұлттық дәстүр. Қазақстан бейнелеу өнерінің рухани ерекшелігі мен кәсіби көркемдік өзгешеліктің қалыптасуы халықтың санасы мен ішкі сырының әрдайым қатынаста болуына байланысты.

Осының нәтижесінде, шамамен жүз жыл ішінде өзінің ерекшелігі, өзіндік ұлттық өнері, тілі, мәдениеті және идеясы бар ұлттық өнер мектептері құрылды. Ұлттық өнер – бұл мәдениет өзегі, бұл арқылы дүниетанымның негізі ұрпақтан-ұрпаққа қалып, ғасырдан-ғасырға дамып отырды.

Ерте заманда тәңіршындық сияқты ілімі – сенім болған, бұл дүние танымдық көзқараста көк аспан, жер, су, тау, өзен, төбе, ағаш сияқты қасиетті де киелі заттарды құрметтеп, әспеттеген. Осы киелі дүниелерді әспеттеп құрметтеу, біздің ұлттық болмысымыз бен дүниетанымымызға негіз болу философиясын қалыптастырған.

Ұлттық бейнелеу өнері. Барлық халықтарда дамудың төменгі сатыларында болатын және барлық негізгі аспектілерде (қызметі, түрі, жанры, образдары және т.б. с.с.) тығыз сабақтастық сақталатын өнер түрі. Оның айрықша ерекшеліктері: шығармашылық кәсіби сипат алмағандығы, оның жеке бастан тәуелсіздігі, мифологиялық символикаға, сырға толы болуы, бүкіл діни табыну кешенімен ажырағысыз байланыстылығы. Олай болса ұлттық өнер дегенді халықтың тіршілік етуі барысында дамып қалыптасқан «өмір құбылыстарын, қоғамдық болмыс, сана нәтижелерін, адамның іс-әрекетімен көңіл - күйін, сезімі мен бүкіл рухани дүниесін көркем образда, көркем тіл (түрлі бояудағы көркем образдар, пластикалық пішімдер, көлемдік - кеңістік формалары, сурет пен реңдер, жарық пен көлеңке сызықтары) бейнеленетін форма мен мазмұнның қатынасы деп түсінеміз».

Біз ертеден-ақ қазақ мәдениетінде ұлттық өнердің түрлі салаларын кездестіре аламыз. Қазақ ұлттық өнері тым ежелден, яғни, сақ дәуірі, неолит кезеңі, Андронов және көшпелілер кезеңдерінде де дамып отырған. Мысалы, ежелгі дәуірдегі бейнелеу, сәулет, мүсін өнерлері, олардың пайда болуы мен олардың даму эволюциясы, қолөнер шеберлігі мәдениетінің пайда болуының бастауы осы кезеңдер деп білеміз.

Ежелгі дәуірдегі ұлттық өнердің әлемдегі көптеген халықтар сияқты Қазақстанда да жартастағы адам мен жан- жануарлар суреттерінен тани аламыз. Мысалы, Ә.Х.Марғұлан, К.А.Ақышев, А.Н.Бернштам секілді Қазақстан қазбаларын зерттеуші археолог ғалымдардың пікірінше, жартастағы – аң аулау суреттері және адамдардың үлкен шеңберді айнала билеп жүрген көріністері өз кезеңіне сай іс-қимылдарды көрсетеді. Бұл секілді петроглифтерді ғалымдар Орталық Қазақстанда, Қараұңгір және Жамбыл тауларында, Тамғалы шатқалында, Шығыс Қазақстан облысы, Шілікті қорғанындағы жартастармен үңгірлерден табылғандығын айтады. Оған қоса Есік қаласынан 1970 жылы табылған сенсациялық ашылу «Алтын адамдағы» сақ жігітінің киімдеріндегі әр түрлі өрнектеулер мен әшекейлер сол дәуірдегі ұлттық өнердің, мәдениетінің жоғары деңгейде болғандығынан хабарлар береді.

Ұлттық өнерге мұнан басқа қолөнердің зергерлік түрі, сондай-ақ әлі күнге дейін жалғасын тауып келе жатқан кілем, алаша тоқу, сырмақ сыру, кесте тігу деген секілді композицияға толы бұйымдары Қазақтың бұрыннан ұлттық өнерде өзіндік көркемдік талғамы биік болғандығын аңғартады.

Бүгінге дейін қазақ ғалымдары ежелгі Қазақтардың рухани мәдениетінің, ұлттық өнерінің ерекшелігін, тұжырымдамасын және мәнін сақтау, анықтау барысында олардың даму сатысын зерттеуді де қолға алды.

Ежелгі ұлттық бейнелеу өнерінде мүсін, қол өнері, сәулет өнері өзінің бір ерекше бір сиқыршылық – салттық функцияларымен ежелгі адам түсінігіндегі адам мен әлемнің пайда болуындағы мифтік – космогониялық мәселелері де болды.

Бұған қоса Қазақстанда өмір сүрген ежелгі отырықшылардың көркем мәдениетінде философия және прагматикалық бастамалар тепе - тең дәрежеде дамып отырған.

Сонымен қатар, сол кездерде ұлттық өнер ішінде ең көп тараған өнердің бірі – керамика болатын. Керамика - көркем қолөнері кәсібінің бір түрі ретінде мәдениетімізде қалыптасқан. Керамикалық ыдыстар қазақтардан басқа Орта азия халықтарында да, ежелгі еуропа елдерінде де жасалған. Мұны ертедегі зират басындағы қазбалардан табылған құмыралар мен құтылардың, қазандардың табылуынан көреміз. Қазақстанда әр түрлі көлемді өрнектелген құмыралардың алғашқы тұлғалары неолит дәуірінен басталған.

Қазіргі кездерде қыштан жасалған ыдыстармен қоса әр түрлі қол өнер бұйымдарын қазіргі мұражайларда көптеп кездестіреміз. Дегенмен де олардың пайда болу, шығу тарихын анықтау, әрине, қиынға соғары даусыз. Десекте, көнекөз қариялардың айтуынша әрбір орналасқан ауылдық, не қалалық жерлердің орны – ежелгі ата қоныстарымыз болғандығын айта отырады.

Ал, сақ дәуіріндегі зергерлік бұйымдар 1 – мыңжылдықтың басында Еуразия далаларында көркем қолөнер кәсібінің даму жүйесі болған. Осы кезеңде біздің Жетісу өңірінен зергерлік атрибуттар табылған. Сақ мәдениетінің гүлдену кезеңі б.д.д. 1-мыңжылдықтың орта кезінде Алтай,

Сарыарқа, Іле Алатауы, Батыс Қазақстан аумақтарынан көруге болады. Мұндағы зергерлік бұйымдардан дала мәдениетінің рухы, сол кездегі тұрғындардың наным- сенімдері де көрініс табады. Мысалы, бұған дәлел ретінде Есік қаласынан табылған «Алтын адамның» зергерлік әшекейлік жолмен жасалған тұмары болғандығын айтуға болады. Түрлі әшекейлерді олар мұнан басқа қару-жарақтардың сабына дейін өрнектелген.

Олардың көркемдік эстетикалық жағы өте жоғары деңгейде болады. Өйткені, қарулардың әмбебап пішіндерінің қалыптасуы, оны ою-өрнектермен әсемдеуі, Еуразия далаларында қолданысқа ие болуы – көшпелі халықтардың қару – жарақ ісінің белгілі бір дәрежеде дамып отырғандығын көрсетеді.

Сондай-ақ сақ дәуірінде өсімдік мотивтері де пайда болған. Ертедегі көшпенділердің өнерінде мифологиялық сюжеттерді бейнелегенде, олар өсімдік әлеміндегі барша шынайылықты қолдана білді. Бұл қазіргі дәуірдегі әр түрлі тақырыптардағы бейнелеу өнер түрлерінде кездестіруге болады. Яғни, мозаикаларда, (тастан гүл суреттерін жасау), экзотикаларда өсімдік әдемілігінің шынайы келбетін көреміз. Өсімдік әлеміндегі мұндай сюжеттерден көбінесе философиялық сыр сұлулықты аңғару қиын емес.

Қазіргі кезде қазақ бейнелеу өнерінің майталмандары да, бар жігерін ұлттық өнердегі жаңа көзқарастармен жаңғыртып, әлем картинасын жазу кезінде, бір ұлы жүйеге бағынатын космогониялық дүниетаным түсініктерін бағындыратын бағытқа деген қажеттілік пайда болғанын түсініп, жаңа ізденістерге ұмтылуда. Ол Қазақтың көне ұлттық өнерінің дүниетанымдық болмысы мен суретшілердің дүние жайлы түсініктерінің синкретті және жан-жақты қабысуының арқасында қалыптасып, рухани мирастық жалғасқанда ғана, ұлттық өнердегі жаңа бағыттың көрініс табатынын түсінді. Сондықтан, қазақ бейнелеу өнерінің орта буынында яғни, қазақстан суретшілері туындыларында ұлттық өнерге, көнелікке, ескілікке, тарихи деректерге деген үлкен қызығушылық көріне бастады.

Ал, бүгінде жастарға ұлттық өнерге – жоғары рухани мәдениеттің айнасы деген пікірді уағыздап, оған деген оң көзқарастарын қалыптастыру – қазіргі кездегі болашақ суретші-педагогтың тікелей міндеті болуы қажет деп ойлаймыз. Себебі, ұлттық өнер жастарды өзінің болмысымен, тарихи, табиғи сипатымен тұңғыық тереңінде болып жатқан құбылыстарын терең аша отырып, жоғары көркемдік талғамға тәрбиелей алады. Мұнда ұлттық өнер қазақ халқының тіршілік өмір салтымен, материалдық және рухани бай дүниесімен, ұлттық тәрбиесімен, халықтық психологиясымен ерекшеленетін әлем мәдениетіндегі өз орнымен ерекше сипатталады.

Халқымыздың қолөнерін, сәндік қолданбалы өнер туындылары және оларды дайындау барысы: біріншіден жастардың бейнелеу, еңбек мәдениетін қалыптастыруды қарастырса, екіншіден, эстетикалық тәрбие және сапалық қасиеттерді қалыптастырудың көзі, үшіншіден, қалдықсыз технология бойынша бейнелеу өнері пәнінде білім мен іскерліктің негізі ретінде қарастыруға болады.

Оқу-тәрбие процесіне этнопедагогикалық білім мазмұны мен іс-

әрекеттерін енгізу және жүзеге асыру, этностық мәдениетке баулу мақсатында көптеген Қазақстандық педагог-ғалымдардың тынғылықты атқарып жатқан еңбектерін атап кетуге болады.(С.А.Ұзақбаева, К.Ж.Қожахметова, С.Қалиев, Қ.Жарықбаев, Қ.Бөлеев, Ж.Асанов, т.б.).

Ж.Асановтың еңбегін талдау негізінде жеке тұлғаның этнопедагогикалық білімдер мен тәжірибелер құрылымынан әдеп-ғұрып, салт-дәстүр, тұрмыс, шаруашылық тәжірибелердің, мәдениет пен ұлттық өнер түрлерінің өзіндік орын алғандығын көреміз. Біздер "этнопедагогикалық мәдениет мазмұны деп, этнопедагогикалық білімді, құбылысты және тәрбиелік, танымдық іс-әрекетті түзетін элементтердің, байланыстардың, қатынастардың жиынтығы" – деп білеміз. Ал, “этностық мәдениет - халқымыздың тұрмыстық өмір тіршілігіне тән білімдерді (қонақжайлылық, ісмерлік, эстетикалық талғам, этностық мәдениеттілік), құбылыстарды сипаттайтын және жеке тұлғалық сапалық, жағымды қасиеттерін қалыптастырудағы эстетикалық тәрбиелік іс-әрекеттер, байланыстар мен қатынастар” ретінде сипатталады.

Ұлттық мәдениетке қатысты зерттеулерді және оған берілген анықтама тұрғысынан *ұлттық мәдениет құрылымы анықталады:*

- адамдар арасындағы қарым-қатынаста;
- еңбек, өндіріс құралдарымен іс-әрекетте;
- табиғат тіршіліктерімен араласуда және оларға ықпал етуде;
- дәстүрлі тұрмыстық тіршілікте;
- образдық қолданбалы, көркем шығармаларды жасауда;
- ұлтқа тән дәстүр элементтерінің орындалуымен;

Ұлттық өнердегі, мәдениеттегі іс-әрекет мақсаттары:

- *гностикалық тұрғыдан:* тану, анықтау, түсіну, тексеру, бағалау. Мәселен, рухани өнер, мәдениет құндылықтарын анықтау және бағалау, т.с.с.;

- *түрлендірушілік тұрғыдан:* түрлендіру, өңдеу, ұйымдастыру, әсер ету. Адамның өзін және қоршаға ортасына қатынасын түрлендіру, сапалық қасиеттерді іс-әрекеттерді (салт, дәстүр, жөн-жоралғы, т.б.) ұйымдастыру, материалдық игіліктерді өңдеу, сыйласымдық қарым-қатынас жасау.

- *ізденушілік тұрғыдан:* ойлап табу, өнер үлгісін құрастыру. Сәндік-қолданбалы өнерде шығармашылықпен тұрмыстық заттарды әзірлеу, т.б.

Ұлттық өнер мен мәдениетке тән нысандардың мазмұны:

- ұлттық төл ұғымдарымен;

- ұлттық өнеріне тән іс-әрекет үлгілерін орындау іскерліктерімен;

- ұлттық өнер нысандарын орындау мен жүзеге асыруда қалыптастыратын жеке тұлғалық сапалық қасиеттермен анықталады.

Ұлттық өнер нысандары арқылы жастарды эстетикалық тұрғыда тәрбиелеу көпшілік ортада, ұлттық мерекелерде, салт-дәстүр, жөн-жоралғылар, т.б. іс-әрекеттерде ара-кідік жүзеге асырылады. Ұлттық өнерге студенттерді баули отырып, эстетикалық тәрбие беру бағытында бірқатар жұмыстар жүргізілуі тиіс.

Оның ішінде:

- ұлттық өнер нысандарын сипаттайтын оқу материалдары теориялық тұрғыдан оқу пәні және тәрбие жұмысы бағдарламаларының мазмұнына ұғымдар түрінде сұрыпталып, бүгінгі күнге жарамдысын қосу;

- оқу пәндері бойынша теориялық сабақтарда, практикалық жұмыстарда, тәрбие жұмыстарында студенттердің ұлттық өнерге тән нысандарды орындауын, дайындауын ұйымдастыру;

- ұлттық өнер негізінде студенттерге эстетикалық тәрбие бере отырып пәнаралық байланысты ұйымдастыру және жүзеге асыру.

Жоғары мектептің көркем сурет факультетінің оқу пәндерінде студенттердің ұлттық өнерге деген ынталары мен қызығушылықтарын қалыптастыру мүмкіндіктері мол.

Кез келген оқу пәні мазмұнындағы ұлттық өнерге тән іс-әрекеттерге дайындық: бақылау, салыстырма талдау, талдау және жинақтау, жүйелеу, зерделенетін нысан мен құбылыстың себеп-салдарлық байланысын анықтау, т.б. жалпы ғылыми әдістерді пайдаланумен жүзеге асырылады. Оқытушылар тарапынан оқыту әдістері білімді және іс-әрекетті меңгеру тұрғысынан орындалады.

Ұлттық бейнелеу өнер үлгілері кең мағынада қарастырылып, ол жоғары мектептің көркем сурет факультетінің «бейнелеу өнері пәнін оқыту әдістемесі» пәнін оқып меңгеру, ғылым негіздерін зерделеу, қоғамға пайдалы, студенттердің шығармашылық және басқада көркем іс-әрекеттерін қамтиды.

1. Байжігітов Б. *Өнер тарихы мен теориясы: Оқу құралы.* – Алматы: Ислам әлемі, 1999.- 147 б.

2. *Қазақстан халқына жолдауы. 2003 жылы сәуірде «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы.*

3. Қалиев С. *Ұлттық педагогиканың негізгі қағидалары //Бастауыш мектеп.* – 1994. - № 1, № 2, № 3.

4. Жарықбаев Қ., Қалиев С. *Қазақтың тәлім-тәрбиесі.* - Алматы, 1995. 352 .

5. Ұзақбаева С. *Балаларға эстетикалық тәрбие берудегі халық дәстүрі.* - Алматы: Қазақ ССР Білім қоғамы, 1990. - 30 бет.

6. Мухамбаева А.Х. *Национальные обычаи и традиции казахского народа и их влияние на воспитании детей и молодежи: Автореф. дисс... к.п.н: 09.01.1974.* – М., 1974.

7. Тайжанов А. *М.Әуезов халықтық педагогика мен ұлттық тәрбие туралы //Ақиқат.* – 1994. - № 3.- Б. 89-94.

Резюме

В данной статье автор рассматривает развитие эстетического воспитания студентов посредством национального искусства. Автор считает, что потенциальные возможности национального изобразительного искусства являются основным средством развития эстетического воспитания студентов.

Summary

In given article the author considers problems of aesthetic education of students on the basis of national art. The author considers potential possibilities of the national fine arts as basic means of aesthetic education of students in the course of training.

ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТЫҢ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ ПӘНІНДЕ КӨРІНІС ТАБУЫ

Ж.Айнақұлов -

*Абай атындағы ҚазҰПУ, Магистратура және PhD докторантура
институтының «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығының
2-ші курс магистранты*

XXI ғасырда барлық елдер бірінші орынға білім беру сапасын қояды. Оның өлшемі тек сауаттылық деңгейі мен өлшенбейді. Бұл проблемаларды шешуде жаңа технологиялардың атқаратын орны бөлек. Болашақта өркениетті елдердің жоғары білім беру технологиясын меңгеру дүние жүзілік білім кеңістігіне шығу – бүгінгі күннің мақсаты.

Пәнаралық байланыс – түрлі оқу пәндерінің арасындағы өзара байланысын айқындау шарты және білім берумен оқыту талаптарының бірі. Пәнаралық байланыстың қажеттігі дүниенің бірлігін бейнелейтін ғылыми білімдер мен сенімдер жүйесін қалыптастыру міндеттерінен туындайды. Ол оқу пәндерінің топтары деңгейінде табиғаттың, қоғамның, адамдардың өзара әрекеті жөніндегі жетекші және жалпылама қағидаларды қамтиды. Оқу пәндерінде қарастырылатын аталмыш қағидалар оларды білім беру мазмұнының біртұтас жүйесіне біріктіреді. Бұл жерде пәнаралық байланыстың дүниетанымдық қызметі маңызды рөл атқарады. Пәнаралық байланыс негізінде білімдер жүйеге келтіріледі, олардың беріктігі қамтамасыз етіледі. Пәнаралық байланыс бірқатар оқу пәндеріне ортақ негізгі қағидалар, ұғымдар, деректер, ғылыми таным әдістері арасындағы өзара байланысты қамтамасыз етеді.

Пәнаралық байланысты жүзеге асыру барысында оқу материалының қайталанбауы, тиімді орналасуы, оқытушылардың бірлесе жұмыс істеуі сияқты бірқатар педагогикалық ұйымдастыру мәселелері шешіледі. «Бейнелеу өнері» пәнін оқушыларға оқыту барысында пәнаралық байланысты үнемі ескеріп отыру қажет. Пәнаралық байланыс білім, білік

және дағдының тұтас жүйесінің дұрыс қалыптасуына ықпал етеді, оқушылардың әр түрлі пәндерден алған білімін орынды қолдана білуіне көмектеседі.

Сонымен, пәнаралық байланыстың ең негізгі дидактикалық міндеті – оқыту үрдісінің білімдік, тәрбиелік, дамытушылық сипаты арасындағы байланысты құру.

Пәнаралық байланыстың маңызына мыналар жатады:

1. Оқу пәндері арасындағы өзара байланыстың дамуына жағдай туғызады.

2. Ғылыми дүниетанымның қалыптасуы мен білім мазмұнының барлық құрамды бөліктерінің байланысын талап етеді.

3. Пәнаралық байланыс жан – жақты білім мен тәрбие беру жүйесінің барлық салаларын кешенді жүзеге асыруға ықпал жасайды.

4. Пәнаралық байланыс педагогикалық әрекеттің ғылыми негізде тиімді ұйымдастырылуына көмектеседі.

Оқушыларға тиянақты білім берудегі сол бұрынғы білімнің бір – бірімен байланыстылығын философтар да ерекше атап көрсеткен. Мұғалімнің көздейтін басты мақсаты оқушыларға берілетін ғылыми білім негіздерінің бірлігін, пәнаралық байланысын сақтап отыру. Пәнаралық байланыс кезінде оқушылардың ойының тиянақталуына, қиялдануына, ұғымды меңгеруге, ойда сақтау мүмкіндіктерін арттыруға жағдай жасалады. Бастауыш сыныптардағы оқушылардың шығармашылық тұлғасын қалыптасыруда білім мазмұнының тиімділігі, оқытудың тиімді әдістерін іздестіру жолдары пәнаралық байланысты күшейтуге себебін тигізеді. Қазіргі кездегі білім беру ғылымның, мәдениеттің, ғылыми техникалық прогрестің даму деңгейіне сай болуы қажет. Білімнің мазмұны ғылымдардың өзара байланыс, өндіріспен қоғамдық дамудың жаңару барысына тікелей ықпал жасайды. Осыған байланысты қазіргі күрделі қайта жаңғыру кезінде бастауыш мектептегі оқыту процесінде пәнаралық байланыс ерекше педагогикалық маңызды мәнге ие болуда.

Пәнаралық байланыстың педагогика ғылымында қалыптасқан идеяларының өзіндік даму тарихында Батыс Еуропадағы педагогикалық идеялар мен тұжырымдардың бастауында атақты педагогтар Я.А.Коменский, Д.Ж.Локк, Ж.Ж.Руссо, И.Г.Песталоцци, И.Ф.Гербарт пәнаралық байланысты педагогикалық ғылымының күрделі мәселелеріне жатқызды. Олар жас буынға, келешек ұрпаққа білім беруге табиғат құбылыстарының өзара байланысы жөніндегі көзқарастарын, дүниетанымын дұрыс қалыптастыру керек екендігіне баса назар аударған.

Пәнаралық байланыс – түрлі оқу пәндерінің арасындағы өзара байланысын айқындау шарты және білім берумен оқыту талаптарының бірі. Әлемнің бірлігін бейнелейтін ғылыми білімдер мен сенімдер жүйесін қалыптастыру міндеттерінің шартынан пәнаралық байланыс қажеттігі туындайды. Оқу пәндерінде қарастырылатын табиғат, қоғам, адамдардың өзара әрекеті жөніндегі негіздер олардың білім беру мазмұнының біртұтас

жүйесін біріктіреді. Осы арада пәнаралық байланыстың дүниеге көзқарас қызметі өте маңызды және шешуші рөл атқарады. Дүниеге көзқарас дегеніміз – адамдардың, жеке адамдардың іс - әрекетіне терең әсер ететін әлем және оның даму заңдылықтары жөнінде табиғат және қоғам құбылыстары мен барыстары жөнінде біртұтас тиянақты көзқарастар жүйесі. Дүниенің өзі микро, макро, мега жүйелерді құрайтын бір – бірімен көп салалы байланыста болатын объектілермен құрылыстардың жиынтығы болса, дүние танымның негізі дүние туралы белгілі бір білімдердің жиынтығы кіреді. Дүниетаным әр түрлі білімдерді игеру барысында, сонымен бірге күнделікті көзқарастарды санада түю нәтижесінде қалыптасады.

Әлемдік білім беру кеңістігіне енуде педагогика теориясымен оқу – тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістер мен байланысты: білім берудің парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас басқаша қарым – қатынас, өзгеше менталитет пайда болуда. Педагогикалық технологияның кеңінен қолданылуына және ғылымның роліне мән беруде оқыту технологиясын жетілдірудің психологиялық – педагогикалы бағыттағы негізгі ой тұжырымдары былайша сипатталады:

- есте сақтауға негізделген оқып білім алудан, бұрынғы меңгергендерді пайдалана отырып ақыл ойды дамытатын оқуға көшу;
- білімнің статистикалық үлгісінен ақыл – ойы әрекетінің динамикалық құрылым жүйесіне көшу;
- оқушыларға білім беретін бағдарламадан жекелеп, саралап оқыту бағдарламасына өту.

Бұл бағытта білім берудің әр түрлі нұсқаудағы мазмұнын, құрылымы ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан әр–түрлі оқыту технологияларын оқу мазмұны мен оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибеде сынып қараудың маңызы зор. Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан – жақты маман болуы мүмкін емес. Жаңа технологияның меңгеру мұғалімнің интеллектуалды, кәсіптік адамгершілік, рухани азаматтық және де басқа көптеген адами келбетін қалыптасуына әсерін тигізеді, өзін – өзі дамытып, оқу тәрбие үлгісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Педагогикалық технологияларды мәнділігіне, қолданылуына, ұйымдастырылуына қарай бірнеше топтарға бөледі. Қолдану деңгейіне қарай (жалпы педагогикалық, пәндік, жеке әдістемелік, модульдық) психикалық дамудың жетекші факторына қарай (биогендік, социогендік, идеалистік қабылдау концепциясы бойынша (ассоциативтік – рефлексорлық, дамытушы т.б.) Қазіргі кездегі әдебиеттерде 50 - ден астам педагогикалық технология қолданып жүр. Ал, енді пәнаралық байланыстағы жалпы және жоғарғы оқу орнындағы қоғамдық-саяси сабақтарында қарастырып көрелік. “Қазақстан Республикасының тарихы” пәні бұл жерде тақырыбымызға байланысты оқушыларды еліміздің мәдени қазыналарына өте үлкен көңіл бөлуіне тарту керек. Тарихтағы қазба байлықтардың ерекшеліктеріне, қазақтың қолөнер бұйымдарының технологиясы басқа

мемлекет мәдениетімен ұқсастығы, тұрмыстық-кәсіби шаруашылықтарының ортақтастығы, солардың ішінде жалпы Қазақ киімдерінің қазынасы, киімдердің ерекшеліктері, оның әлемдік мәдениеттегі алатын орны т.б. Оқушыларды еңбекке баули отырып кәсіптік бағыттағы шеберлерге, олардың тұрмыстық әл ауқатына көңіл бөлдіруге бейімдеу қажет. Технология сабағында берілген тапсырманы сауатты орындау үшін келесі пәнаралық байланыстарды оқушыларға неғұрлым қалыптастыру керек, олар:

“*Философия тарихы*” пәні жалпы кәсіптікке негіз бола отырып арнаулы бағыт жолдайды. Соның ішінде педагогикалық-этнопедагогикалық байланыстарды айқындай отырып сыртқы сезімді сұрыптап, ішкі сезімге нақтылы заңдылықтар бағыттайды. Бұл пәннің категориясы мен заңдылықтарының диалектикасы жәй бейімдеу емес, нақтылы педагогикалық тұжырымды білдіреді.

“*Экономика теориясы*” пәні “жалпы еңбекте орасан орын алатыны анық. Ол болашақ шебердің іскерлігі мен біліктілігін бір жүйеге келтіре отырып шикі заттарды қалай, қай жағына тиімді, үнемі пайдалану жолдарын қарастыратын пән. Сондай-ақ өнімнің сұраныс, тұтынушылардың әл-ауқатына сәйкестендіреді және арзандату процесімен әдемілігін, өнімнің өтімділігін жоспарлайды. Бұл сабақта қандай да болмасын өнімнің шығу ерекшеліктеріне, олардың оңай әрі тез жасалынатын құпияларына оқушыларды баули отырып, қазіргі нарықтық экономиканың негіздеріне көңіл бөлдіру керек. Киім бұйымдарындағы ұлттық Қолөнерді қамтитын, қазіргі тұтынушыларға қажеттігін ескере отырып, арнаулы шеберханаларды қалай үнемді ұйымдастыру, мектептегі оқушыларды қалай баулу, тіпті шығарған өнімдеріне ақы төлеу жолдарын теориялық негізінде жеткізе білу қажет. Сонда ғана оқушыларды күнделікті қажетті киім және т.б. қолөнер бұйымдарын жасауға дайындық процесін сауатты ұйымдастыра аламыз. Оқушыларды қазақтың қолөнер бұйымдарын жасауға дайындау процесінде қол өнер бағытында “Мәдениеттану”, “Саясаттану”, “Қазақстанның қазіргі саяси өмірі”, “Жалпы психология”, “Жалпы педагогика пәндерін үйрету әдістемесі” пәндерімен тығыз байланыстырып отыру керек. Сондай-ақ өзін-өзі оқыту жүйесіндегі әдебиеттерге, оқулықтарға, газет-журналдардағы қолөнер бағытындағы мақалаларды оқытуды мақсат ету қажет.

1. Коменский Я.А. *Избранные педагогические сочинения*. – М., 1955. – С. 287.

2. Әкімбаева Ғ. *Пәнаралық байланыс. //Бастауыш мектеп*. – 1996. - №3.

3. Песталоцци И.Г. *Избранные педагогические произведения*. – М.: Издательство АПН РСФСР, 1963. – 175 с.

4. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. *Педагогика*. - Алматы, 2000.

5. Гомелева О.В. *Межпредметные связи в формировании коммуникативных умений //Педагогика*. – 2001. - № 4. – С. 14 -19.

Резюме

В данной статье дается понятие межпредметной связи и рассматриваются некоторые вопросы использования межпредметных связей в изобразительном искусстве, а также подчеркивается их значимость в деле образования и воспитания подрастающего поколения.

Summary

In given article the concept of intersubject communication is given and some questions use of intersubject communications in the fine arts, their essence and the importance in formation and education business generations are considered.

С о д е р ж а н и е

Султанова М.Э. Изобразительное искусство и музыка: компаративизм художественного языка.....	3
Кисимисов Е.Т. Формирование творческой активности будущих учителей изобразительного искусства на занятиях по декоративно-прикладному искусству.....	7
Шайгозова Ж.Н. Художественная культура - фундаментальная база поликультурного образования будущих учителей изобразительного искусства.....	12
Қожағұлов Т.М. Композициялық қабылдауды қалыптастыру туралы..	18
Лапп Г.В. Актуальность проблемы развития творческого мышления студентов на занятии по черчению.....	21
Жаманкараев С.К. Основные направления организации учебно-творческой деятельности кафедры академического рисунка.....	27
Салауатов Б.С. Средства создания портретной характеристики в рисунке.....	30
Оразқұлова Қ.С. Қазіргі кезеңдегі Қазақстандағы бейнелеу өнеріндегі «тұлға» архетипі.....	35
Андреева Л.Н. Творческий подход к выполнению заданий по черчению.....	39
Адамқұлов Н.М. Қазақтың қолөнері арқылы студенттердің іс-әрекетін қалыптастырудың мүмкіндіктері.....	46
Мендешева Р.А. Бейнелеу өнері оқытушыларын адамгершіліктік тәрбиеге дайындау.....	50
Рабилова З.Ж. Пленэрлік практика барысында болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастыруға арналған оқу-әдістемелік ұсыныстар.....	53
Ақбаева Ш.Ә. Жоғары мектептің білім беру жүйесінде «Бейнелеу өнері» пәнінен білім берудің кейбір мәселелері.....	57
Келденова К.К., Келденова С.К. Қосымша білім беру жүйесінде бейнелеу өнері саласында оқушылардың шығармашылық белсенділігін қалыптастыру.....	61
Қайдаров М. Су бояудың тарихы мен қолдану тәсілі.....	67
Донченко О. Кружки как эффективное средство развития образного мышления школьников.....	70
Капашева Ж.Д. Певческая деятельность как фактор эмоционального развития младших школьников.....	75
Тастанова С.П., Тастанова А.П. Ұлттық тәлім-тәрбие болашақ мұраты ретінде.....	78
Абижанова А.Ш. Ұлттық бейнелеу өнері негізінде студенттерді эстетикалық тұрғыда тәрбие берудің теориялық негіздері.....	84
Айнақұлов Ж. Пәнаралық байланыстың бейнелеу өнері пәнінде көрініс табуы.....	89

ХАБАРШЫ. ВЕСТНИК
«Көркемөнерден білім беру: өнер - теориясы -әдістемесі» сериясы
Серия «Художественное образование: искусство - теория - методика»
№ 3 (24), 2010

2001жылдан бастап шығады.
Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір

Тікелей берілген репродукциялық әдіспен басылады

Қазақстан Республикасының мәдениет
және ақпарат министрлігінде
2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген №10099 – Ж

Басуға 06.08.2010 қол қойылды. Пішімі 60x84 1/16.
Көлемі 7,4 е.б.т. Таралымы 300 дана. Тапсырыс 259.

050010, Алматы қаласы, Достық даңғылы, 13
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
Өндірістік-жарнама бөлімінің баспаханасы